

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студентки Голуб Олени Вікторівни

академічної групи 281М-223-1 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	Інституційної	
кваліфікаційної роботи	Бородін Є. І.			
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:				
-----------------	--	--	--	--

Дніпро
2023

Затверджено:

завідувач кафедри

державного управління

і місцевого самоврядування

Чикаренко І.А.

«22» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістра

Студентки Голуб О. В. академічної групи 281м-22з-1 ІДУ

Спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

за освітньою програмою Публічне управління та адміністрування

на тему «Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» 15 вересня 2023 р. № 1113-с

Розділ	Зміст	Термін виконання
1. Теоретичні засади дослідження органів самоорганізації населення	Теоретична сутність органів самоорганізації населення, як елементу системи місцевого самоврядування; Стан наукової розробки проблеми щодо органів самоорганізації населення; Зарубіжний досвід діяльності органів самоорганізації населення;	15.10.2023
2. Нормативно-правове врегулювання діяльності органів самоорганізації населення в Україні	Конституційні засади діяльності органів самоорганізації населення; Досвід законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні; Шляхи вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення;	12.11.2023
3. Напрями вдосконалення діяльності органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді	Сучасний стан розвитку органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді; Кращі практики діяльності органів самоорганізації населення в Україні, як приклад для впровадження; Розвиток органів самоорганізації населення Кропивницької територіальній громаді в контексті змін управління містом.	03.12.2023

Завдання видано _____

Бородін Є.І.

Дата видачі 22 вересня 2023 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 04 грудня 2023 р.

Прийнято до виконання _____

Голуб О. В.

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи магістра на тему «Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні».

95 стор., 2 табл., 7 рис., 73 джерела.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ; ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, УПРАВЛІННЯ МІСТОМ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини в системі місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні.

Мета дослідження – теоретичне узагальнення і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування України.

У першому розділі визначена теоретична сутність органів самоорганізації населення, як елементу системи місцевого самоврядування; надана характеристика стану наукової розробки проблеми та узагальнено зарубіжний досвід їх діяльності.

У другому розділі визначено конституційні засади діяльності органів самоорганізації населення; розкрито досвід законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні та запропоновано шляхи вдосконалення законодавства України у цій сфері.

У третьому розділі здійснено аналіз сучасного стану органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді та кращих практик їх діяльності; запропоновано напрями розвитку органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади.

Пропозиції, що запропоновані у роботі, можуть застосовуватись органами місцевого самоврядування під час ініціації створення органів самоорганізації населення.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's qualification work on the topic «Organizations of self-organization of the population in the system of local self-government in Ukraine».

PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE; POPULATION SELF-ORGANIZATION BODIES, LOCAL SELF-GOVERNANCE, TERRITORIAL COMMUNITY, CITY MANAGEMENT.

Research Object: Social relations within the local self-governance system.

Research Subject: Population self-organization bodies in the Ukrainian local self-governance system.

Research Objective: Theoretical synthesis and development of practical recommendations for improving population self-organization bodies in the Ukrainian local self-governance system.

In the first chapter, the theoretical essence of population self-organization bodies as an element of the local self-governance system is defined. The state of scientific development of the problem is characterized, and the international experience of their activities is summarized.

The second chapter identifies the constitutional principles of population self-organization bodies' activities, discloses the legislative regulation experience of their status in modern Ukraine, and proposes ways to improve Ukrainian legislation in this field.

The third chapter conducts an analysis of the current state of population self-organization bodies in the Kropyvnytskyi territorial community and the best practices of their activities. It proposes directions for the development of population self-organization bodies in the Kropyvnytskyi territorial community.

The suggestions presented in this work can be applied by local self-governance bodies when initiating the establishment of population self-organization bodies.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	9
1.1. Теоретична сутність органів самоорганізації населення, як елементу системи місцевого самоврядування	9
1.2. Стан наукової розробки проблеми щодо органів самоорганізації населення	16
1.3. Зарубіжний досвід діяльності органів самоорганізації населення	24
РОЗДІЛ 2	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	31
2.1. Конституційні засади діяльності органів самоорганізації населення	31
2.2. Досвід законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні	36
2.3. Шляхи вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення	50
РОЗДІЛ 3	
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В КРОПИВНИЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	58
3.1. Сучасний стан розвитку органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді	58
3.2. Кращі практики діяльності органів самоорганізації населення в Україні як приклад для впровадження	67
3.3. Розвиток органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади в контексті змін управління містом	79
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	106

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ОМС – Органи місцевого самоврядування

ОСН – Органи самоорганізації населення

ВПО – Внутрішньо переміщені особи

ЗСУ – Збройні сили України

ЄС – Європейський Союз

ТВП – Тверді побутові відходи

ВСТУП

Сучасна Україна зіткнулася з новими глобальними викликами, які змусили громадян переусвідомити роль демократії і народовладдя і виставили нові, більш жорсткі, вимоги до розбудови інститутів публічного управління та адміністрування, особливо щодо органів місцевого самоврядування і органів самоорганізації населення, як їх дієвого елементу. Відродження місцевого самоврядування, яке відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування, є однією з ключових і складних завдань, пов'язаних із розбудовою України як демократичної держави. Без проведення реформ у сфері місцевого самоврядування та децентралізації не можливо подолати негативні тенденції в соціально-економічному та культурному розвитку територіальних громад і регіонів, власне, й всієї країни. Крім того, завдання створення дієвого демократичного місцевого самоврядування є ключовим для підвищення рівня та якості життя громадян України. Застосування нового підходу до публічного управління державою, до формування системи органів місцевого самоврядування нового, демократичного зразка, послідовне впровадження реформ у місцевому самоврядуванні, подальша перебудова територіальної організації влади в Україні, вдосконалення існуючої системи управління на місцях та розширення повноважень органів самоорганізації населення сприятиме становленню демократії і правової держави з дійсно системою народовладдя. Тому на тлі потреби збереження територіальної цілісності України і нашої державності та задля відновлення у повоєнний період, найбільш гострим завданням є створення ефективної системи місцевого самоврядування, яка базується на створенні інститутів самоорганізації населення та наданні їм здатності самостійно та на основі власних ресурсів вирішувати питання місцевого значення, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Враховуючи високу значущість проблеми у науковій літературі дослідженню проблем місцевого самоврядування, зокрема Розвиток системи місцевого самоврядування присвячені роботи Є. Бородіна, Н. Гончарук,

Т. Тарасенко та ін., з'ясуванню ролі органів самоорганізації населення присвячено праці О. Батанова, Р. Войтовича, П. Ворони, П. Гураль, М. Гірняк, В. Дрешпака, І. Дробота, О. Золотоноші, В. Карпенка, В. Кравченка та ін. Питання стратегічного планування розвитку громади розкриті в роботах П. Мавко, В. Пархоменка, В. Прошко, І. Чикаренко та ін. Ю. Винокуров, М. Клепацький, Н. Мішина та ін. розкривають проблеми функціонування органів самоорганізації населення.

Попри широке коло досліджень, деякі питання щодо удосконалення органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування України залишаються висвітленими недостатньо.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини в системі місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування України.

Мета дослідження – теоретичне узагальнення і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування України.

Для досягнення цих завдань поставлені такі завдання:

- узагальнити теоретичну сутність органів самоорганізації населення як елементу системи місцевого самоврядування;
- характеристика стану наукової розробки проблеми щодо органів самоорганізації населення;
- узагальнити зарубіжний досвід діяльності органів самоорганізації населення в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС);
- визначити конституційні засади діяльності органів самоорганізації населення;
- розкрити досвід законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні та запропонувати шляхи вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення;

- здійснити аналіз сучасного стану органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді та визначити наявні проблеми;
- виявити кращі практики діяльності органів самоорганізації населення в Україні, як приклад для впровадження;
- запропонувати напрями розвитку органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади в контексті змін управління містом.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі застосовані загальнонаукові і специфічні методи наукових досліджень, зокрема: узагальнення – для узагальнення теоретичні підходів до визначення сутності органів самоорганізації населення, як елементу системи місцевого самоврядування; аналізу, порівняння і графічний – для характеристики стану наукової розробки проблеми щодо органів самоорганізації населення та визначення конституційних засад діяльності органів самоорганізації населення; порівняння та історичний метод – розкриття досвіду законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні та формулювання пропозицій щодо шляхів вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення; трендовий – для аналізу сучасного стану органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді та визначення наявних проблем у цій сфері; аналізу, узагальнення і порівняння – для виявлення кращих практик діяльності органів самоорганізації населення в Україні та формулювання напрямів розвитку органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади в контексті змін управління містом.

Інформаційну базу дослідження склали: наукова література зарубіжних і вітчизняних вчених (монографії, підручники, статті, тези доповідей тощо), Конституція України, закони України, інші нормативні документи міжнародного і національного права, документи Кропивницької міської ради, Подільської та Фортечної районних у м. Кропивницькому рад тощо.

Апробація результатів наукового дослідження представлена на ІХ Міжнародній науково-технічній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «МОЛОДЬ: НАУКА ТА ІНОВАЦІЇ» 22-24 листопада 2023 року.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Теоретична сутність органів самоорганізації населення, як елемента системи місцевого самоврядування

Розбудова України як демократичної, соціальної і правової держави стає неможливою без створення «системи місцевого самоврядування та формування територіальних громад як основних суб'єктів цієї системи, які несуть головну відповідальність за виконання її функцій і повноважень», зазначено в законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», (ст. 6) [1]. Важливість місцевого самоврядування для життя людей визначається тим, що саме на локальному рівні вирішуються та задовольняються більшість соціальних потреб і інтересів, включаючи фізіологічні, соціальні і духовні потреби. Будь-які реформи в Україні, чи то політичні, чи економічні, мають вплив на місцевий рівень, оскільки вони або безпосередньо застосовуються на місцях, або мають важливий аспект на локальному рівні. Таким чином, місцевий рівень, рівень місцевого самоврядування та територіальних громад становить фундамент у забезпеченні комплексного життєвого комфорту населення.

Щодо юридичного визначення статусу територіальної громади, як у Конституції України (ст. 140-143) [2], так і у законі про місцеве самоврядування (ст. 6) [1], вказується на те, що «територіальна громада є основним і центральним елементом системи місцевого самоврядування і розглядається через призму «гуманного виміру», громадського співтовариства». В цьому питанні національне законодавство навіть виходить за рамки Європейської Хартії про місцеве самоврядування 1985 року [3], яка передусім акцентує на представницьких інституціях – органах місцевого самоврядування.

Відповідно до визначення науковця А. Батанова, місцеве самоврядування можна визначити як «систему організації активності місцевого населення на певній території, яка складається з різних інститутів». За його баченням, ця сукупність функціонує як «єдиний та єднісний механізм, де центральною і провідною ланкою є територіальна громада, яка представляє собою спільність мешканців (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців)» [4, с. 55]. Втім, як пише О. Золотоноша, «функціонування органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях» [5, с. 55], а тому потребує подальшого вдосконалення. Проте, як зазначає С. Мішин, «успіх інституціонального реформування місцевого самоврядування неможливий без активної участі» [6, с. 64] як самих місцевих посадовців у цьому процесі, так і громадян, у тому числі через органи самоорганізації населення. Саме територіальна громада, колектив, люди на певній території, завдяки взаємодії, має потенціал для формування спільних інтересів і їх реалізації через місцеве самоврядування. Громада представляє собою силу, яка може самостійно розвиватися, організовуватися і регулюватися, а також виконувати якісні зміни як у власному функціонуванні, так і в суспільному контексті загалом. Всі ці дії можуть бути реалізовані через органи самоорганізації населення.

Саме завдяки взаємодії, місцеве самоврядування необхідно розглядати як систему, причому, Є Бородін і Т. Тарасенко зазначають, що «розширене трактування системи місцевого самоврядування, ... включало не тільки елементи цієї системи, а ще й перелік форм волевиявлення та участі членів територіальної громади (за термінологією того часу – населення або громадян), вже тоді (*на початку 1990-х* – курсив наш, О. В.) потребувало відповідної корекції» і «лише в

Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. знайшло своє закріплення як поняття «система місцевого самоврядування», так і перелік її складових» [7, с. 56, 57].

Узагальнюючи, зазначимо, що система місцевого самоврядування є сукупністю різноманітних елементів місцевого самоврядування, які взаємодіють між собою та організаційних форм, за допомогою яких територіальні громади реалізують завдання та виконують функції місцевого самоврядування, з метою розбудови громади і формування належної якості життя і збільшення добробуту населення. Елементи системи місцевого самоврядування і їх характеристика наведені нами на рис 1.1.

Рис. 1.1. Елементи системи місцевого самоврядування і їх характеристика

Узагальнено нами на підставі [1].

Таким чином, одним із важливих органів в системі місцевого самоврядування, який відіграє ключову роль у виконанні місії територіальної

громади та загалом у системі місцевого самоврядування є органи самоорганізації населення. Вони є формою безпосереднього самоврядування, що виявляється у самостійному розв'язанні проблем місцевого характеру, та з часом їхнє значення в системі місцевого самоврядування посилюється. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи самоорганізації населення – «представницькі органи, створені жителями, які проживають на законних підставах на території міста або їх частин, для вирішення окремих питань місцевого значення» [1]. Тобто, органи самоорганізації населення – «це громадські структури, групи, або організації, які формуються і діють на добровільних засадах, з метою представлення і захисту інтересів та потреб певної групи людей чи спільноти на місцевому рівні».

Органи самоорганізації населення як елемент системи місцевого самоврядування, є одним із суб'єктів політичного управління в територіальних громадах. Це підтверджується низкою ознак, які виокремили В. Пархоменко, В. Прошко, П. Мавко. Насамперед, органи самоорганізації населення безпосередньо представляють інтереси територіальних громад, що є проявом безпосередньої демократії. Також, ці органи діють на обмежених територіях, вони не формують централізовану систему управління, адже їх діяльність має місцевий характер. Ці органи можуть мати власну матеріально-фінансову, здійснюють владні повноваження в рамках своєї компетенції, що робить їх самостійним елементом політичної системи міста, села або селища. Діяльність органів самоорганізації населення регулюється спеціальним законодавством [8]. До того ж, важливою характеристикою є їх включення до системи місцевого самоврядування на територіальній основі організації та діяльності. Ми і узагальнили ці ознаки на рис. 1.2.

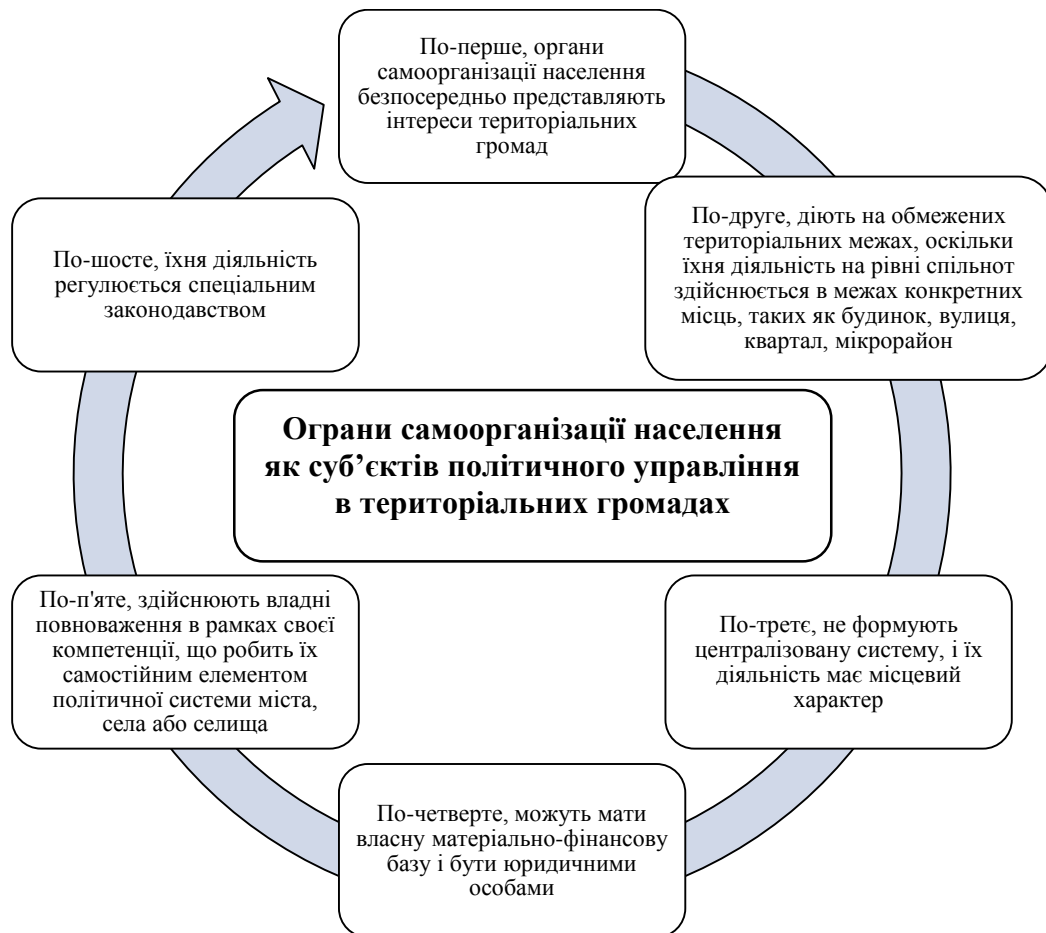

Рис. 1.2. Органи самоорганізації населення як один із суб'єктів політичного управління в територіальних громадах

Узагальнено нами на підставі [8].

Згідно із Законом України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001р. № 2625-III, за територіальним принципом органи самоорганізації населення в Україні поділяються на:

- будинкові комітети – у межах будинку (кількох будинків) в державному і громадському житловому фонді та фонді житлово-будівельних кооперативів;
- вуличні, квартальні та інші комітети – створені за територіальною ознакою в межах території кварталу, однієї або кількох вулиць з прилеглими провулками в місцях індивідуальної забудови;
- сільські, селищні комітети – у межах території села, селища, якщо його межі не співпадають з межами діяльності сільської, селищної ради;

- комітети мікрорайонів та житлових комплексів – у межах території окремого мікрорайону, житлово-експлуатаційної організації в містах;
- органи самоорганізації населення району у місті (в разі не утворення районної у місті ради), села (сіл), селища, які не є адміністративними центрами [9].

Місія територіальної громади та уповноважених нею органів самоорганізації населення втілюється через виконання конкретних функцій, що визначають їхнє місце в системі місцевого самоврядування і структуру, яка відповідає цим функціям. Ці функції можна умовно поділити на дві групи:

Перша група включає функції, схожі на ті, що виконуються державою: політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні.

Друга група охоплює функції, які переважно властиві територіальним громадам та їхнім представницьким органам, включаючи: інтегративну функцію, яка полягає в зміцненні міжособистісних зв'язків та об'єднанні зусиль людей; функцію соціального контролю над діяльністю і поведінкою членів колективу; функцію задоволення повсякденних потреб членів територіального колективу; виховну функцію, пов'язану з формуванням політичної свідомості та активності членів колективу; політичну функцію, спрямовану на представництво інтересів населення на місці проживання та забезпечення громадянського права брати участь в управлінні справами громади та держави в цілому.

Отже, органи самоорганізації населення виконують різноманітні функції, спрямовані на забезпечення життєдіяльності населення на певній території. Вони грають ключову роль у створенні умов для залучення різних громадян до безпосередньої участі в прийнятті та виконанні рішень щодо соціально-економічного розвитку, культурних програм і територіального розвитку. Саме через органи самоорганізації населення формується взаємна довіра та співпраця між владою і громадянами при вирішенні конкретних місцевих питань. Без цих органів неможливо забезпечити ефективне місцеве самоврядування, так само, як і неможливо розвивати місцеву інфраструктуру, не враховуючи очікувань, інтересів і побажань мешканців територіальної громади.

Беззаперечним є факт, що створення органів самоорганізації населення в територіальних громадах України є одним з ключових завдань формування демократії з численних причин. Насамперед, самоорганізація населення сприяє розвитку громадянського суспільства, в якому громадяни беруть активну участь у прийнятті рішень і контролю за діяльністю влади. Це допомагає українському суспільству стати більш демократичним та відкритим. Також органи самоорганізації можуть стати ефективними інструментами для розв'язання соціальних проблем, таких як безробіття, житлові питання, освіта і охорона здоров'я, саме громадянські ініціативи можуть забезпечити допомогу тим, хто її потребує, та впливати на владні структури.

Без участі органів самоорганізації населення стає неможливим збереження культурної спадщини. Дійсно, в Україні, навіть попри воєнні дії, існує багато різних регіональних та національних культурних й історичних пам'яток. Органи самоорганізації, як елемент системи місцевого самоврядування, можуть сприяти збереженню та розвитку цієї культурної різноманітності, підтримувати та сприяти культурним ініціативам, ініціювати заходи зі збереження і відновлення культурних та історичних цінностей. При цьому органи самоорганізації населення можуть допомогти в раціональному використанні природних ресурсів та енергетичних ресурсів. Це важливо в умовах зміни клімату та потреби у сталому розвитку.

Важливим завданням є підтримка місцевого розвитку, адже органи самоорганізації можуть сприяти розвитку місцевих громад та підтримувати реалізацію місцевих ініціатив та проектів, що відповідають потребам місцевих жителів.

Зрештою, органи самоорганізації можуть впливати на реформи в Україні, висуваючи власні пропозиції та спостереження щодо політичних та соціальних змін у країні. Отже, створення органів самоорганізації населення є дієвим елементом системи місцевого самоврядування в Україні, це сприяє підвищенню активності громадян, покращенню якості життя та розвитку демократичних процесів у країні.

У відповідності до статті третьої пункту третього Закону «Про органи самоорганізації населення» [9], основними завданнями цих органів є «створення можливостей для участі мешканців у вирішенні місцевих питань в рамках Конституції та законів України». Вони також спрямовані на задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб мешканців шляхом сприяння наданню їм відповідних послуг та участі у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку конкретної території та інших місцевих програм. Таким чином, закон визначає широкий спектр завдань, які покладаються на органи самоорганізації населення для вирішення місцевих питань.

Також, як зазначає О. Батанов, можна визначити низку технологічних завдань, зокрема: «функцію інформаційної підтримки, нормотворчу діяльність, керування фінансами та бюджетом, матеріально-технічну організацію та функцію розробки планів та програм для розвитку території» [4].

Отже, самоорганізація населення є необхідною складовою місцевого самоврядування, яка сприяє активній громадянській участі, розвитку громад та створенню кращих умов для життя на локальному рівні, є дієвим елементом системи місцевого самоврядування і суб'єктом безпосереднього управління громадою, природньо, що тема розвитку самоорганізації населення постійно знаходиться в колі уваги науковців.

1.2. Стан наукової розробки проблеми щодо органів самоорганізації населення

У сучасній вітчизняній науці та практиці надається велике значення різним аспектам функціонування органів місцевого самоврядування. Питання щодо розвитку місцевого самоврядування детально розглядаються у працях таких вчених, як Є. Бородін та Т. Тарасенко, які зазначили, що система місцевого самоврядування в Україні постійно еволюціонує, і вона залишається центральним об'єктом уваги дослідників і практиків публічного управління.

Автори проаналізували зміни в системі, які відбувалися на різних етапах історії України, включаючи спроби впровадження елементів безпосередньої участі громадян у місцевому управлінні [7].

У статті вчені зазначили, що з прийняттям нової Конституції визначено сучасний склад системи місцевого самоврядування в Україні, який включає територіальні громади, різні рівні місцевих рад, голів громад і виконавчі органи рад. Однак процес децентралізації влади в Україні призвів до змін і розширення понять, таких як «староста» і «територіальна громада» [7]. Додаткові перетворення передбачають обговорення ролі районних і обласних рад, а також можливості добровільного об'єднання територіальних громад.

Крім того, автори вважають, що ці зміни у системі місцевого самоврядування вимагають подальших наукових досліджень і обговорення, особливо в контексті адміністративно-територіального устрою та майбутнього розвитку місцевого самоврядування в Україні [7].

Наукова увага до процесу самоорганізації населення і до формування органів самоорганізації населення постійно є у фокусі наукової уваги. Потрібно відзначити, що органи самоорганізації населення мають особливий статус у суспільно-правовому вимірі, вони мають двоїстий похідний характер і функціонування. Так, згідно закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03 2012 № 4572-VI, Ст. 1, з одного боку, вони є «згрупуваннями громадян, які об'єднуються за принципом об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів» [10], і, у цьому контексті, як представники громадянського суспільства, вони можуть бути віднесені до так званого третього сектору. З іншого боку, згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», органи самоорганізації населення є «публічними представницькими органами, які формуються частиною мешканців, які тимчасово або постійно проживають на конкретній території, що включає села, селища, міста» і є важливою частиною системи місцевого самоврядування і, відповідно, входять до першого сектору [1].

Отже, узагальнює цей подвійний зміст органів самоорганізації населення М. Клепацький, з одного боку, органи самоорганізації населення є способом, за яким мешканці беруть участь у вирішенні локальних питань, виконуючи передбачені їм радами повноваження. З іншого боку, вони входять до складу владних структур і поділяють деякі спільні риси з органами місцевого самоврядування [11, с. 5 – 11].

Насамперед, звернемося до досліджень історії започаткування і розвитку самоорганізації населення в Україні. Так, враховуючи, що органи самоорганізації населення в Україні завжди мали доволі складну громадсько-публічну природу, українські вчені виокремлюють декілька основних, неоднорідних періодів розвитку органів самоорганізації населення на території сучасної України:

Період 1. кінець 1920-х – до кінця 1940-х років – створення «територіальних депутатських груп», відбулося закладення основ радянської моделі самоврядування на рівні «будинок-вулиця-квартал-мікрорайон». За радянських часів термін «органи самоорганізації населення» в юридичних документах був відсутній, замість нього використовувалися інші – «громадське самоврядування», «громадська самодіяльність» [12] тощо. Після Другої світової війни та після приєднання України до СРСР, створені радянські всі місцеві органи влади, були під суворим контролем радянської центральної влади і, зрештою реальної влади не мали.

Період 2. 1950-і роки – функціонування «комітетів сприяння експлуатації будівель при домоуправліннях» [13], відбувся процес відновлення органів територіального самоврядування у повоєнний період, що зумовлювалось потребою відновлення житлового фонду.

Період 3. 1960-1980 рр. – створення «домових, вуличних, квартальних громадських комітетів самодіяльності населення», що стало поширеною формою громадського самоврядування, «яка мала досить значний потенціал щодо покращення життя мешканців та вирішення багатьох їхніх проблем, але через недоліки адміністративно-командної системи не змогла діяти ефективно».

Доволі поширеною практикою цього періоду було використання районними радами народних депутатів та районними виконавчими комітетами комами міського населення як «безплатної робочої сили до різних господарських та ремонтних робіт» [14, с. 77].

Період 4. Кінець 1980-х – початок 1990-х рр. – створено органи територіального громадського самоврядування (місцеві ради і комітети мікрорайонів, житлових комплексів, будинкових, вуличних, квартальних, селищних, сільських комітетів). Чи не вперше, відбувається боротьба за реальне самоуправління, яке виникало як стихійне явище виникнення рад і комітетів самоврядування населення, і уповільнювалось невизначеністю їхнього правового статусу, постійно супроводжувалось конфліктами з місцевими органами правлячої комуністичної партії, яка все ще контролювала і утискала всі процеси. Виконавчі комітети місцевих рад та ЖЕКи також чинили певний опір, розуміючи, що самоврядування громадян може вийти (чи хоч частково вийти) з-під нагляду [14, с. 78].

Період 5. З середини 1990-х рр. – до кінця 2014 р. – «період вдосконалення законодавства з місцевого самоуправління в незалежній Україні, звільнення від тотального контролю з боку місцевих державних органів влади» [13]. З «новим етапом розвитку сучасних органів самоорганізації населення стали 90-ті роки з приходом нових демократичних змін в українському суспільстві» [14]. Хоча, навіть в незалежній Україні доволі тривалий час органи територіальної самоорганізації населення функціонували в рамках ще радянського правового поля, керуючись Указом Президії Верховної Ради УРСР від 07.10.1975 «Про затвердження Положення про громадські селищні, сільські, вуличні, квартальні», який втратив чинність лише 11 липня 2001 р. [15].

Упродовж цього періоду повільно, але все ж таки відбувався процес «демократизації українського суспільства», досвід якого підтверджує, що демократія бере початок «знизу», тобто з особистої участі громадян у вирішенні конкретних життєвих питань, які безпосередньо стосуються умов їхнього життя [16, с. 47]. Таким чином, органи самоорганізації населення, на думку

М. Єременка, з яким ми погоджуємось, «є необхідною ланкою реалізації зв'язку між жителями певної локальної території та місцевою владою» [16, с. 48].

І, зрештою, ми виокремили період б. з 2015 року – до теперішнього часу – період реформування місцевого самоврядування і становлення органів самоорганізації населення в умовах децентралізації і на демократичних засадах. Реформи надали новий імпульс для розвитку органів самоорганізації населення як демократичних та відносно автономних інституцій, що створюються мешканцями громади для участі у вирішенні питань локального рівня на певних територіях.

Дослідження історії самоорганізації населення в Україні та виокремлення періодів його започаткування і розвитку узагальнено нами на рис. 1.3, на підставі [12 – 16].

Саме з початком процесу децентралізації у 2015 р. відбулось переусвідомлення змісту і набуття цього нового змісті категорії «самоорганізація» в Україні.

Рис. 1.3. Історія започаткування і розвитку самоорганізації населення в Україні

І хоча ідея самоорганізації існує в класичній науці XVIII-XIX ст., лише в 70-і рр. XX ст. вона була сформульована Г. Хакеном згідно визначення якого, «самоорганізація – це процес упорядкування (просторового, тимчасового чи просторово-часового) у відкритій системі, за рахунок узгодженої взаємодії безлічі складових її елементів» [17]. Тут важливим є елемент «само», який підкреслює, «що підвищення організації сталося внаслідок внутрішніх потенцій системи, а не було застосовано до неї ззовні» [17]. І саме з початком децентралізації елемент «само» нарешті отримав нормативне і організаційне право на реалізацію. На цьому етапі процес самоорганізації відображає процес, за допомогою якого індивіди, групи або організації організуються самостійно або на волонтерській основі для досягнення спільних цілей чи вирішення спільних завдань без директивного керівництва з боку централізованих структур чи офіційних влад.

Ці історичні аспекти становлення органів самоорганізації населення в Україні показують еволюцію цього процесу від давніх часів до сучасності, де громадяни мають можливість більш активно брати участь у прийнятті рішень та управлінні своїми територіями.

У монографії «Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні» розглядається процес децентралізації як комплексний процес, що включає в себе різні аспекти: політичний, адміністративний, територіальний і організаційно-функціональний. За точкою зору автора децентралізація може бути розглянута «як нова модель державного управління, яка виникає в контексті конкуренції між центральними та місцевими органами управління щодо сфери їх компетенції» [18]. Щоправда, ми все ж розглядаємо децентралізацію не як конкуренцію і суперництво, а як взаємодію і раціональний розподіл функцій і повноважень, а самоорганізацію як елемент цієї взаємодії. Тому виправданим є розуміння самоорганізації як «прояву спонтанних процесів у суспільстві, колективах, групах; самоздійснювані процеси соціального регулювання» [19].

А. Ткачук зазначає, що «оскільки самоорганізація населення є виключно самодіяльною ініціативою людей, вона може бути досить ефективною для задоволення не тільки спільних інтересів тих осіб, що самоорганізувались, це може бути серйозною допомогою органам місцевого самоврядування. Саме тому Конституція України передбачила таку можливість застосування ініціативи самоорганізації людей за певними територіальними ознаками в інтересах як цієї групи людей, так і всієї громади» [20, с. 28].

Також додамо декілька слів про вплив російсько-української війни на самоорганізацію. З перших днів війни, поки центральна влада, певним чином, переформатовувалась, порсаючись в бюрократичних тенетах, а збройні сили відбиваються від російського загарбника, життєдіяльність країни значною мірою підтримується завдяки ініціативі та самоорганізації громад. Громади беруть на себе значний обсяг завдань у гуманітарній сфері, приймаючи на себе потоки біженців та виконуючи важливу роль у системі територіальної оборони країни. І, як зазначає Я. Жаліло, хоч ця самоорганізація реалізується на обмежених ресурсах, і у обмежено і часовий час [21], сам факт її наявності свідчить про гнучкість самоорганізації в екстремальних умовах.

«Органи самоорганізації населення створюються для вирішення окремих питань місцевого значення», вони «можуть бути наділені власними фінансами, майном, повноваженнями» [22]. Вони створюються за ініціативою жителів будинку, кварталу, вулиці, мікрорайону. Умовно, мешканці населеного пункту створенням таких органів можуть прямо впливати на рішення ради та проводити моніторинг щодо їхнього виконання. Це, фактично, – інструмент прямої демократії. Є чимало прикладів питань, які можуть вирішуватися органами самоорганізації населення. Об'єднання в ОСН має подвійну перевагу – його діяльність може підсилювати роботу депутатів округу, а може стати силою опору, якщо депутат зловживає своїми повноваженнями і витрачає бюджетні ресурси на власні потреби. Округ, за яким закріплений депутат, є зазвичай більшим, ніж вулиця, будинок чи квартал. Тому часто депутату може не вистачати ресурсу і часу, щоб лобювати певне рішення на користь громади або

навіть дослідити проблему глибше. Відповідно, у цьому випадку ефективним буде квартальний чи вуличний комітети, які, по суті, виконують роль депутатів, пропонуючи рішення проблем.

Навіть у період воєнного стану органи самоорганізації населення як інструмент демократії працює. Хоча, за міркувань безпеки, можуть виникнути труднощі в організації зборів.

Основні риси категорії «самоорганізація» як процесу, набутих в умовах децентралізації і, відповідно, посилення демократії, узагальнених нами в табл. 1.1.

Самоорганізація може виникати в різних сферах життя, від громадських ініціатив та активізму до бізнесу та освіти. Ця категорія відображає важливий аспект сучасного суспільства, де громадяни мають можливість самі впливати на процеси та розвиток у своєму оточенні.

Таблиця 1.1

Основні риси категорії «самоорганізація» як процесу

Основні риси	Характеристика
Автономія	передбачає автономію індивідів чи груп у вирішенні питань і прийнятті рішень, не залежить від централізованих або формальних структур
Добровільність	участь у самоорганізації є добровільною, тобто люди обирають брати в ній участь і діяти на добровільній основі
Виникнення	є проявом спонтанних процесів у суспільстві, колективах, групах; самоздійснювані процеси соціального регулювання
Спільні цілі учасників	група або організація, що самоорганізовується, спрямована на досягнення спільних цілей, які можуть бути соціальними, політичними, культурними чи економічними
Гнучкість	може бути дуже гнучкою і пристосовуватися до змінних обставин та завдань, особливо в екстремальних умовах, оскільки вона не обмежена складними бюрократичними процедурами і ієрархічним керівництвом
Взаємодопомога	ґрунтується на принципах взаємодопомоги та співпраці, де учасники об'єднують зусилля для досягнення спільних цілей
Різноманітність	може приймати різні форми, включаючи громадські організації, спільноти, громадські ініціативи та інше
Демократія	Багато форм самоорганізації підтримують демократичні процеси і принципи, де рішення приймаються на основі голосування чи консенсусу

Попри позитивні ознаки, зазначимо й таке: в Україні органи самоорганізації населення мають подвійний політикоправовий статус. Як

зазначено в аналітичній записці «Розвиток інституту ОСН в умовах політики децентралізації влади в Україні», органи самоорганізації населення в Україні з одного боку, «є представницькими органами жителів певних частин території територіальних громад, що діють на субмуніципальному рівні та входять до системи місцевого самоврядування, однак при цьому не підміняють і не дублюють ані місцеві ради, ані їх виконавчі органи. З другого боку, ОСН визнаються інститутами громадянського суспільства та однією з форм участі жителів у вирішенні окремих питань місцевого значення». Тобто, органам самоорганізації населення «одночасно властиві риси як органу публічної влади, так і громадського об'єднання, створеного за територіальною ознакою» [23], що зумовлено суперечністю між радянським спадком і тяжінням до демократичних стандартів.

Враховуючи особливості і переваги функціонування органів самоорганізації населення, державі вкрай важливо сприяти їх розвитку, поступово позбавляючись від рис радянської доби і надмірної бюрократизованості й все більше надаючи рис демократичності за прикладом зарубіжних країн.

1.3. Зарубіжний досвід діяльності органів самоорганізації населення

Органи самоорганізації населення грають ключову роль у формуванні і стабілізації політичної системи країни. Розвиток ефективної самоорганізації населення може гарантувати легітимність владних інститутів і відображення суспільних інтересів, сприяючи подальшому розвитку демократії у країні. У контексті формування демократичних традицій особливо актуальним стає питання впливу громадян на формування місцевої політики через органи самоорганізації населення, визнані найбільш впливовими інституціями у житті місцевих спільнот. Важливим завданням є вивчення зарубіжного досвіду, як у країнах з розвиненим громадянським суспільством і правовою державою, так і у тих, де демократичні інститути знаходяться на стадії формування.

Понад 60 % рішень, прийнятих на європейському рівні, мають прямий вплив на муніципалітети, провінції та регіони. Від 70 % до 80 % державних інвестицій в Європі здійснюється місцевими та регіональними органами влади [23]. Лише ці дві ключові форми фінансування місцевого самоврядування є доказом постійного зростання значення європейського місцевого і регіонального управління в економіці європейського світу і житті громадян.

Нинішня фінансова, економічна та соціальна криза визнана більшістю національних урядів Європи а це означає, що уряди країн ЄС, майбутнє Європи, як ніколи в руках місцевих та регіональних органів влад і самоорганізації населення. Дійсно, ці одиниці самоврядування мають спроможність підтримувати проєкти розвитку безпосередньо на територіях ЄС, а також встановити повну співпрацю з національних урядів та європейських установ з метою створення оптимальних умов для сталого та інклюзивного зростання.

Маємо зазначити, що таких утворень як органи самоорганізації населення у більшості країн відсутні. Так, у більшості країн, наприклад в Бельгії, інститути публічного управління складається з таких рівнів: муніципалітети (*gemeenten*), провінції (аналог району), області (*gewesten*) і громади (*gemeenschappen*), вони мають певні повноваження і бюджети.

Для кращого розуміння як працюють органи самоорганізації населення в країнах світу, маємо згрупувати їх на дві групи:

I група – країни, форми самоорганізації населення яких здебільшого належать до муніципальної системи країн та елементів місцевого самоврядування (Східна Європа, посткомуністичні країни) як додатковий орган;

II група – країни, форми самоорганізації населення яких належать до добровільного неприбуткового сектору суспільства (Західна Європа).

У країнах Західної Європи, де значна частка житлового фонду належить приватним особам, високий рівень життя, структура органів місцевої влади та житлово-комунального господарства відрізняється від пострадянських держав, не склалися умови для виникнення форм самоорганізації, які ми звикли спостерігати в Україні та країнах першого типу.

Форми самоорганізації населення в різних групах країн ЄС узагальнені нами на рис 1.4.

Як бачимо, як самі форми, так і структура і сукупність компетентностей доволі сильно відрізняються в різних країнах ЄС, однак, основою для виникнення самоорганізації населення території в будь-якій країні є «територіальна громада» чи об'єднання громадян (фізичних осіб), що проживають на певній території і взаємодіють з метою досягнення загальних соціально-побутових інтересів та потреб.

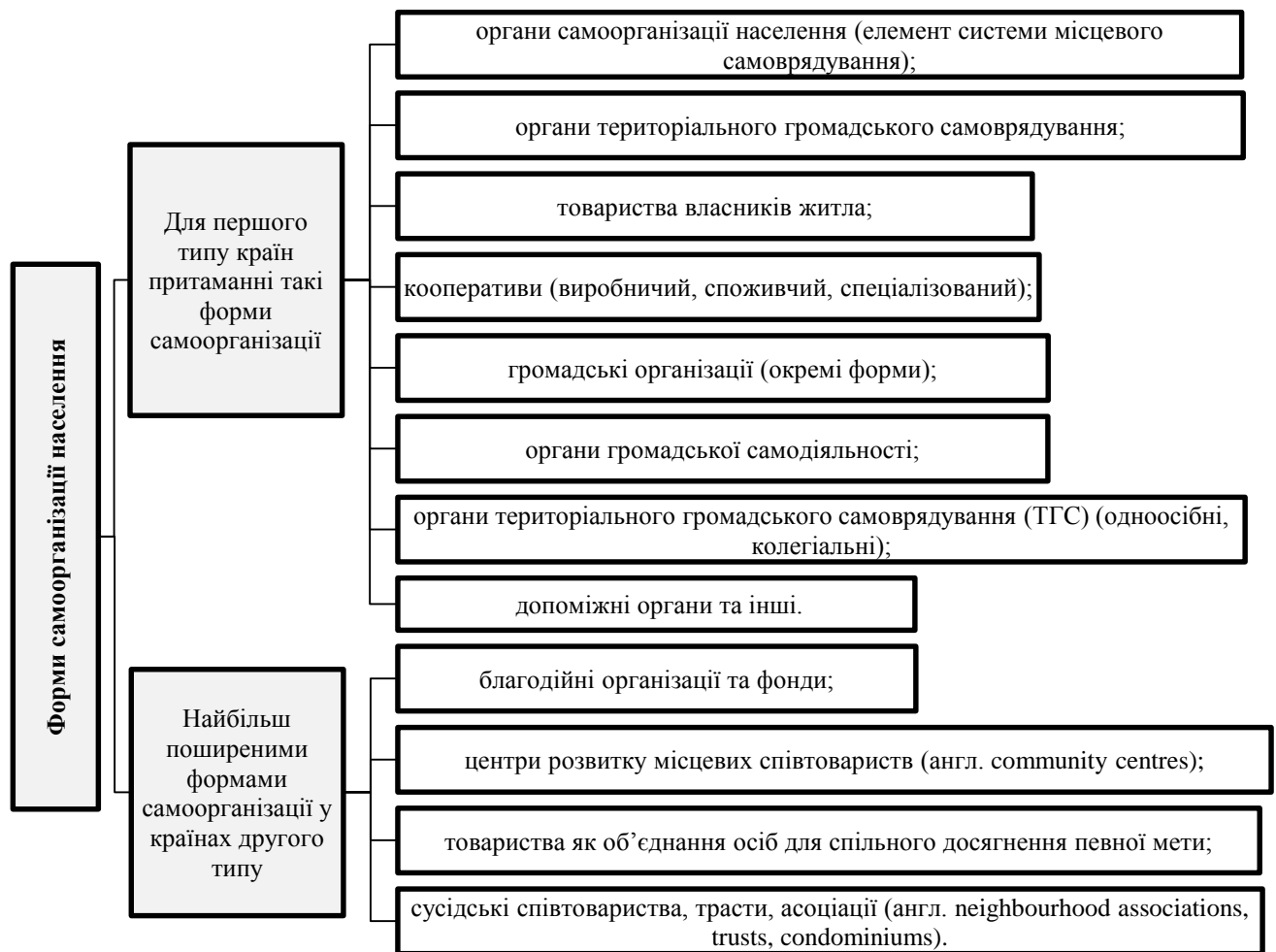

Рис. 1.4. Форми самоорганізації населення в різних групах країн ЄС

Наприклад у Бельгії, муніципальна (місцева) рада обирається згідно виборчого права на шестирічний термін. Муніципалітет, як законодавчий орган, приймає рішення щодо місцевої політики. Рада провінції є дорадчим органом. Він складається з радників, обраних прямим шляхом на шестирічний термін, через пропорційну систему представництва. Провінційна влада (обласна) є урядовим

органом і проводить законодавчу, виконавчу діяльність а також і судові повноваження. Органи самоорганізації при цьому є елементами муніципалітетів.

У Болгарії муніципалітет є головним адміністративним центром територіального утворення. Це незалежна юридична особа зі своїм власним майном та бюджет. Більшість муніципалітетів мають поділ на райони, середня кількість районів 26, а найбільше 134. Муніципальна рада є дорадчим органом муніципалітету. Її члени є виборними, а самі вибори здійснюються шляхом загального прямого голосування на чотирирічний термін. Члени муніципальної ради (від 11 до 61 радника) обирають зі своїх членів свого президента. Президент муніципалітету скликає і очолює раду та координує роботу роботи комісій [23].

В Естонії муніципальна рада є законодавчим органом і складається з членів, їх кількість змінюється залежно від демографічного розміру виконавчого органу влади, власне, муніципалітету. Рада обирається прямим загальним голосуванням на чотири роки. Муніципальна рада призначає та може звільнити голову ради, а також мера. Він/вона є представником місцевого самоврядування, але не може бути головою ради. Окремі напрями роботи виконують галузеві комісії.

У Польщі муніципальна рада (*rada gminy*) складається з радників, обраних загальним прямим голосуванням за на чотирирічний термін. На додаток до законодавчих повноважень, рада голосує муніципальний бюджет і визначає місцеві податки. Рада поділяється на комісії відповідальні за підготовку та проведення рішення, прийняті місцевою радою. Члени комісії обираються з числа муніципальних радників.

Органи самоорганізації населення у законодавстві Польщі, за їхнім статусом, можна порівняти з «допоміжними органами», які формуються в «допоміжних одиницях». Згідно із законом Польщі «Про гмінне самоврядування» у статті 5 визначено, що самоврядна громада, або гміна, «має право утворити допоміжні одиниці: сільські округи, райони, селища та інші». На практиці гміни також створюють такі допоміжні одиниці, як сільські староства в сільських районах, дільниці та мікрорайони в містах. Формування допоміжної одиниці може відбутися лише за рішенням ради гміни.

Крім того, рада приймає статут цієї одиниці, де визначаються питання організації та сфери діяльності відповідного допоміжного органу. Порядок утворення, об'єднання, поділу та ліквідації допоміжних одиниць влади регулюється статутом гміни. Важливим елементом утворення допоміжних одиниць є думка мешканців, які проживають на відповідній території. Цей висновок може виражатися через ініціативу самих мешканців, що подають заяву до ради про створення допоміжної одиниці, або через консультації, де мешканці мають можливість висловити свою думку щодо ініціативи, яку запропонувала рада гміни. Наприклад, у місті Краків зі 750 тис. населенням за рішенням міської ради було створено 18 допоміжних дільниць [24]. Ми вважаємо досвід Польщі не прийнятним для України, так як органи самоорганізації є допоміжними і повністю залежать від рішень місцевих рад гмін, які дуже обмежують сферу діяльності цих органів, передачу їм окремого майна у користування і передачу бюджетних коштів для виконання завдань, покладених на ці одиниці.

Також наведемо приклад Іспанії. Іспанія є унітарною державою, що складається з муніципалітетів (*municipios*), окружних рад (*diputaciones*), ради округів, Канарських островів (*cabildos*), Балеарські острови окружні ради (*consejos insulares*), автономні міста (*ciudades autónomas*) та автономні спільноти (*comunidades autónomas*) дорадчий орган і складається з обраних радників шляхом загального прямого голосування на чотирирічний термін. Збори радників затверджують місцевий бюджет, проекти містобудування, підзаконні акти та муніципальні правила [24; 25]. Рада місцевого самоврядування є виконавчим органом місцевого самоврядування, складається з радників місцевих рад, призначених міським головою та здійснює ряд виконавчих функцій. Низка функцій в Іспанії місцевого самоврядування дещо ширша ніж у тих країнах, що ми розглядали раніше та залежить від кількості мешканців.

Як бачимо в багатьох країнах доволі важко розмежувати компетенції органів місцевого самоврядування і органів самоорганізації населення, бо, там, де останні виокремлені, вони щільно співпрацюють з ОМС, доповнюючи і продовжуючи їх діяльність.

Порівняльний аналіз компетенцій місцевого самоврядування, включно із органами самоорганізації населення, які в цих країнах є в складі ОМС і виконують допоміжну роль, узагальнені і наведені нами на рис. 1.5.

Бельгія	Болгарія	Естонія	Польща	Іспанія
<ul style="list-style-type: none"> • Громадський порядок • ЗАГС • Просторове та містобудування • Житло • Водопостачання та каналізація • Навколишнє середовище • Поводження з відходами • Управління дорогами та мобільність • Культура, спорт і молодь • Соціальна політика • Місцева економіка • Працевлаштування • Освіта • Місцеві фінанси та оподаткування 	<ul style="list-style-type: none"> • Освіта • Охорона здоров'я (медико-соціальна допомога, санітарія та гігієни тощо) • Соціальні служби • Культура • Державні послуги • Спорт і відпочинок • Водопостачання та каналізація • Туризм • Побутове сміття • Утримання доріг, парків та освітлення • Територіальний розвиток • Транспорт • Будівництво та обслуговування громадських будівель • Навколишнє середовище 	<ul style="list-style-type: none"> • Освіта • Соціальне забезпечення • Медичні послуги • Культура, відпочинок і спорт • Соціальне житло • Міське та сільське планування • Туризм • Громадський транспорт • Водопостачання, каналізація, громадське освітлення та центральне опалення • Навколишнє середовище • Збір та утилізація відходів • Утримання доріг та кладовищ • Місцеві податки 	<ul style="list-style-type: none"> • Громадський транспорт • Суспільні послуги • Житло • Навколишнє середовище • Культура • Дошкільна та початкова освіта • Будівництво та утримання доріг • Вища освіта • Цивільний захист • Навколишнє середовище • Працевлаштування • Здоров'я 	<ul style="list-style-type: none"> • У кожній місцевій владі • постачання води • вуличне освітлення • міський рух • продовольча безпека • утримання доріг • управління стічними водами та відходами • Додатково у місцевих органах влади понад 5 000 жителів • публічні бібліотеки • зелені зони • місцева поліція • Додатково у місцевих органах влади понад 20 000 жителів • Суспільні послуги • Профілактика пожеж • Спортивні споруди • Додатково місцевих органах влади понад 50 000 жителів • Громадський транспорт • Захист навколишнього середовища

Рис. 1.5. Порівняльний аналіз компетенцій місцевого самоврядування включно з органами самоорганізації населення в окремих країнах ЄС

Узагальнено нами на підставі [24-26].

При розгляді держав, у яких органи самоорганізації населення не належать до муніципальної систем, найбільш репрезентативним у даному сенсі є досвід Великобританії. Так, самоорганізація громадян у Великобританії на місцевому рівні здійснюється через «інститути третього сектору, найбільш поширеними серед яких є центри місцевих співтовариств (community centres; village centres); сусідські співтовариства (neighborhood associations) та сусідські трасти (neighborhood trusts), колективне володіння та управління нерухомістю (share of freehold), що дозволяє мешканцям самостійно вирішувати соціально-економічні

проблеми на локальному рівні» [25]. Також є утворення, що «підсилюють вплив громадськості на державні органи, це так звані зацікавлені групи (interest group), які вдаються до різних методів впливу на політику урядів, а також, виходячи з певних інтересів та потреб, висувають вимоги до інших груп суспільства або суспільства в цілому. Прикладом таких утворень є американські асоціації шпиталів, американські асоціації виробників, національна асоціація працівників освіти, національна організація жінок тощо» [25]. Додамо також, що самоорганізація громадян Великобританії на місцевому рівні здійснюється через «інститути третього сектору», зокрема, найбільш популярними є «центри місцевих співтовариств».

На думку британських представників уряду, розвиток територіальної самоорганізації населення є важливим для розвитку країни, тому що їх локальний характер, «заповнює прогалини не тільки між сусідськими співтовариствами і державою, але й підвищує рівень довіри між ними, відтак її розвиток сприяє розвитку громадянського суспільства, на який держава може впливати лише опосередковано» [26].

Узагальнюючи міжнародний досвід країн із великою історією демократії, важливо відзначити, що в більшості з них, таких як Бельгія, Північна Ірландія, Іспанія, Швеція та інші, не існує такого механізму, як органи самоорганізації громадян для розв'язання місцевих питань, натомість ОМС мають розширені повноваження. Самоорганізація громадян на місцевому рівні відбувається за допомогою інститутів неприбуткового сектору, таких як центри місцевих співтовариств, сусідські асоціації та сусідські трасти. Ці інституції мають благодійний характер і головним чином діють у формі асоціацій і трастів, для легалізації яких не потрібно створювати юридичну особу. Натомість, країни другої групи, до яких ми віднесли країни Східної Європи форми самоорганізації населення здебільшого належать до муніципальної системи цих країн та є елементами місцевого самоврядування як додатковий орган.

Розглянемо конституційні засади діяльності органів самоорганізації населення в Україні.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО – ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Конституційні засади діяльності органів самоорганізації населення

Діяльність органів самоорганізації населення регулюється частиною 6 статті 140 Конституції України. Основний закон країни надає сільським, селищним і міським радам право ініціювати створення різних органів самоорганізації населення, таких як будинкові, вуличні, квартальні, а також передбачає можливість делегувати їм частину власних компетенцій, фінансів та майна. Конституція визначає, що ці органи мають «представницький» характер і вирішують питання місцевого значення. Одночасно, конституційні засади у відповідь на виклики життя постійно трансформуються і не залишаються сталим. Так, за роки незалежності України до Конституції України було внесено редакційні зміни та термінологічні уточнення, які передбачали можливість включення їх у нову редакцію, особливо у випадку значного обсягу зауважень. Наприклад, такий підхід визначений у проєкті Громадського конституційного комітету, який був представлений у «Зеленій книзі Української конституційної реформи» у січні 2008 року та травні 2021 року [28] та ін.

Вдосконалення тексту Основного Закону є необхідною складовою конституційної реформи, оскільки це може зробити норми більш зрозумілими та спростити механізми їх застосування. Однак, цей підхід має свої недоліки, якщо його використання не впливає з необхідності зміни форми правління чи державного устрою, або не зумовлено потребою привести текст Основного Закону у відповідність до сучасних реалій суспільного життя.

За роки незалежності було декілька спроб виправити прогалину у частині 1 статті 140 Конституції України [2], де органи самоорганізації населення «втрачені» та не визначені як одна з форм здійснення місцевого самоврядування відповідними територіальними громадами. У 2008 році було внесено на розгляд

Верховної Ради України проєкт Закону «Про внесення змін до Конституції України», який передбачав додавання органів самоорганізації населення до переліку механізмів, за допомогою яких громадяни мали б змогу здійснювати свою владу. Зокрема, були запропоновані такі зміни:

– до розділу I. «Загальні засади» ч. 2 ст. 5 викласти в такій редакції: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення»;

– у розділі IX. «Місьцеве самоврядування» ч. 3 ст. 140 викласти в такій редакції: «Місьцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, установленому законом, безпосередньо, через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через органи самоорганізації населення» [28].

Здавалося б, після внесення вказаних змін органи самоорганізації населення зрештою зайняли б належне місце в системі місцевого самоврядування, оскільки з формальної точки зору всі положення проєкту Закону є вірними і своєчасними. Проте, проблема лежить на глибшому рівні. Для досягнення бажаного результату, який передбачений авторами законопроєкту для органів самоорганізації населення, необхідно розглянути не лише дві, а набагато більше статей Основного Закону та усунути протиріччя [29].

У представленому законопроєкті основним принципом, що впливає на юридичне положення органів самоорганізації населення та породжує протиріччя у тексті Основного Закону, є принцип народовладдя. Цей принцип визначає, що влада в Україні походить від народу. Конституція України була прийнята Верховною Радою України від імені українського народу і, як зазначено в преамбулі, є виразом його суверенної волі. Стаття 1 підкреслює, що Україна є демократичною державою, а стаття 5 стверджує, що народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні, і що «народ здійснює владу безпосередньо через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» (саме це положення пропонував доповнити автор законопроєкту) [30].

Норма частини 2 статті 5 Конституції України отримала тлумачення від Конституційного Суду у справі про здійснення влади народом. У виправдувальній частині цього рішення вказується, що положення «носієм суверенітету... є народ» [2] закріплює принцип народного суверенітету, згідно з яким влада Українського народу є первинною, єдиною і невідчужуваною. З іншого боку, органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють владу в Україні, яка походить від народу.

В цьому контексті виникає питання, чи буде достатнім це доповнення до статті 5. Враховуючи, що частина 1 статті 140 передбачає самостійне право територіальної громади вирішувати місцеві питання, а частина 6 вимагає дозволу місцевої ради на створення органу самоорганізації населення, виникає питання, чому громадяни, як носії влади згідно з принципом народовладдя, повинні згоджувати свою волю з органами влади для створення органу самоорганізації населення [28]. Ця дискусія свідчить про відсутність єдиної концепції природи органів самоорганізації населення в Україні. В Конституції їх розглядають переважно як органи з публічною природою, тоді як деякі експерти вважають, що вони є громадськими. Це підтверджується, зокрема, думкою Л. Штекеля, який зауважує, що «органи самоорганізації населення виражають інтереси громадян і можуть діяти самостійно без згоди владних органів» [28]. Крім того, Л. Штекель досліджує концепцію народовладдя, виходячи із погляду, який був запропонований «батьками-засновниками» Сполучених Штатів Америки. Згідно з цією концепцією, влада виникає від народу, і рішення повинні прийматися або самим народом, або на рівні, який найбільше наближений до нього. У той же час для України більш традиційною є інша позиція, згідно з якою народовладдя головним чином співпадає із поняттям народного суверенітету. Це поняття втілюється у народному представництві, яке зазвичай розглядається як система обраних народом представницьких органів державної влади, зокрема, парламентів.

Протиріччя з визначеним у розділі I принципом народного суверенітету викликає й те положення, що дає сільським, селищним та міським радам

можливість передавати органам самоорганізації населення частину своєї компетенції, фінансів та майна. Адже коли народ вирішує створити орган самоорганізації населення, відповідно до принципу народного суверенітету, це має бути рішенням самого народу, а не виключно місцевих рад.

Гостра проблема виникає при узгодженні процесів та механізмів передачі повноважень від органів місцевого самоврядування до органів самоорганізації населення. Згідно з частиною 6 статті 140 Конституції України [2], передача цих повноважень виявляється практично неможливою, основною причиною чого є відсутність інтересу з боку місцевих рад в обмеженні своїх владних повноважень.

Отже, ми стикаємося зі збереженням замкнутого циклу у правовому, конституційному полі: органи місцевого самоврядування гальмують розвиток органів самоорганізації населення через відмову в передачі повноважень. Сильні органи самоорганізації населення наполягають на делегуванні повноважень, але органи самоорганізації населення не можуть повноцінно розкрити свій потенціал через обмеження у виконанні своїх повноважень, що ускладнює отримання підтримки територіальних громад. Неврахування потреб територіальних громад у списку повноважень допомагає утримувати цю ситуацію й наділі підживлює існування слабких органів самоорганізації населення.

Недостатній вплив органів самоорганізації населення суттєво ускладнює їхню здатність індивідуально чи колективно здійснювати захист своїх прав в судовому порядку. До цього часу не було спроб ініціювати офіційне тлумачення відповідних положень Основного Закону через звернення до Конституційного Суду [30]. Спеціальне офіційне тлумачення вимагає лише одне конституційне положення, в якому йдеться безпосередньо про органи самоорганізації населення: «сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна» (ч. 6 ст. 140) [31]. Однак це речення можна тлумачити різними способами.

Нашу увагу привертає частина статті «дозволяти за ініціативою жителів створювати...». Це можна трактувати по різному, наприклад:

– як зобов'язання відповідних рад не виступати самостійними ініціаторами формування органів самоорганізації населення, які мають публічний характер і є, так би мовити, продовженням місцевого самоврядування, функціонуючи під його керівництвом та бути їм підконтрольними, щоб їх створення відбувалося виключно за ініціативою населення. У цьому випадку це узгоджується з іншими положеннями Конституції України, які визначають процес здійснення народовладдя;

– як дозвіл радам, при наявності відповідної ініціативи жителів, самостійно вирішувати питання щодо надання дозволу на створення органу самоорганізації населення.

Хоча є можливість привести ще декілька прикладів імовірного розуміння тексту частини 6 статті 140 Конституції України, ці два вже достатні для того, щоб визначити необхідність офіційного тлумачення цієї статті Конституційним Судом України.

У контексті оцінки відповідності проєктів змін до Конституції, які передбачали зміни до статті 140 були розглянуті Конституційним Судом (висновки Конституційного Суду від 30.10.2003 року, 07.09.2005 року та 15.01.2008 року) [30]. У цих висновках формулювання частини статті було аналогічним, відрізняючись лише початком речення:

– у 2003 році: «Ради громад можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна» [29];

– у 2005 році: «Ради громад (сільські, селищні, міські ради) можуть дозволяти... [30];

– у 2008 році: «Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти...» [31].

Можливо, саме формулювання частини 6 статті 140, яке пропонувалось для внесення змін до Конституції, викликало зауваження суддів. Тим не менш,

Конституційний Суд враховує відповідність законопроектів вимогам статей 157 і 158 Конституції України про що йдеться у висновку про його прийняття зі змінами до Основного Закону.

Крім того, на нашу думку, особливу увагу слід звернути на положення розділу I Конституції, оскільки, за словами В. М. Шаповала, «розділ I «Загальні засади» Конституції України містить положення сутнісного характеру, які становлять основу для інших конституційних норм і є своєрідною «конституцією Конституції» [32].

Отже, в сучасний період більш актуальним є не тільки термінологічне та стилістичне вдосконалення тексту Основного Закону України, зокрема в частині, яка стосується органів органі самоорганізації населення, але і вирішення внутрішніх колізій, особливо щодо принципів конституціоналізму. Це дозволить уникнути потреби в розгляді та можливому прийнятті значної кількості законопроектів щодо змін і доповнень до Конституції, зокрема тих, які були згадані раніше.

Надалі розглянемо досвід законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні.

2.2. Досвід законодавчого регулювання статусу органів самоорганізації населення в сучасній Україні

Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення визначає Закон України «Про органи самоорганізації населення».

Цей правовий акт є унікальним в контексті міжнародної практики, оскільки в інших країнах зазвичай існують лише окремі аналогічні правові норми. Зазвичай, законодавчий статус схожих органів самоорганізації в інших країнах регулюється законами про місцеве самоврядування (наприклад, у Республіці Македонія) або законами, що стосуються громадських організацій (як у США, Сполученому Королівстві тощо).

Приймаючи цей Закон, Україна здійснила значний крок у розвитку руху самоорганізації населення. Проте Закон не позбавлений внутрішніх конфліктів, оскільки органи державної влади в Україні висловлюють різні погляди на природу органів самоорганізації. З одного боку, Верховна Рада України визнала їх органами публічної влади, включивши їх до системи місцевого самоврядування [1]. З іншого боку, Конституційний Суд України, згідно з рішенням у справі про завдання третейського суду [33], розглядає їх як органи з громадською природою, а Кабінет Міністрів України, відповідно до Постанови № 976 від 5 листопада 2008 року, розглядає їх як інститут громадянського суспільства [34].

З нашої точки зору, органи самоорганізації населення в Україні володіють громадською природою. Це випливає з їх утворення за ініціативою населення, виконанням повноважень, покладених на них населенням в межах визначеного законом переліку, а також відсутністю владних повноважень. Ці органи не мають можливості застосовувати примус при виконанні своїх рішень і діють виключно методами переконання.

У типовому порядку укладення законів України, в перших розділах зазвичай визначаються основні терміни, які використовуються у тексті. У даному Законі визначаються та роз'яснюються такі поняття, як «органи самоорганізації населення», «власні повноваження органу самоорганізації населення» і «делеговані повноваження органу самоорганізації населення» [9].

Під терміном «органи самоорганізації населення» в цьому Законі розуміються представницькі структури, створені громадянами, що законно проживають на території села, селища, міста чи його частини, і спрямовані на вирішення завдань, визначених цим законодавчим актом [9].

Це визначення містить посилання на іншу норму, яка визначає завдання, які виконуються органами самоорганізації населення. Для усунення цього недоліку доцільним вважається звертатися до положень Закону, де передбачено, що до основних завдань органів самоорганізації населення відноситься: створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в

межах Конституції і законів України; задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння в наданні відповідних послуг; участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм. Отже, замість посилання на іншу норму «для вирішення завдань, передбачених Законом», можна використати вислів «для вирішення питань місцевого значення, переважно соціального, економічного або культурного характеру».

Вказані у статті 2 терміни, а саме «власні повноваження органу самоорганізації населення» та «делеговані повноваження органу самоорганізації населення», свідчать про громадську природу органів самоорганізації населення. Зазначається, що ці повноваження розрізняються від повноважень органів місцевого самоврядування, які закріплені в Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] та інших нормативно-правових актах. «Власні повноваження органу самоорганізації населення» визначаються як повноваження, що надаються згідно з Конституцією та законами України сільською, селищною, міською або районною у місті (у разі створення) радою органу самоорганізації населення при його формуванні.

У контексті «делегованих повноважень органу самоорганізації населення» відзначено, що «окремі органи самоорганізації можуть, за волею та узгодженням з відповідною місцевою радою, отримувати додаткові повноваження» [1]. Ці повноваження передбачається делегувати органом місцевого самоврядування і супроводжувати їх одночасною передачею необхідних матеріально-фінансових ресурсів для їх належного виконання.

Отже, делеговані повноваження, зазвичай притаманні органам публічної влади, таким як місцеві ради у системі місцевого самоврядування. У виконанні цих повноважень органи самоорганізації населення стають залежними від відповідною міською радою, що делегувала їм ці повноваження, проте лише в справах, які безпосередньо пов'язані з виконанням делегованих повноважень.

Перша частина статті 6 Закону передбачає, що жителі, які законно проживають на відповідній території, мають право обирати та бути обраними до

органу самоорганізації населення відповідно до установлених цим Законом процедур. Аналіз законодавства України, однак, вказує на те, що визначені у формулюванні умови не є вичерпними, існують додаткові вимоги до осіб, які бажають користуватися цими правами.

Громадяни України, щоб мати можливість створювати органи самоорганізації населення, повинні відповідати таким критеріям:

- проживання в межах населеного пункту чи його частини, якщо межі цієї території не співпадають з межами діяльності будь-якого органу місцевого самоврядування;
- досягнення вісімнадцяти років на момент волевиявлення;
- визнання судом їхньої повноцінності;
- відсутність статусу військовослужбовця строкової служби;
- відсутність перебування у місцях позбавлення волі за рішенням суду.

Крім того, законодавець передбачає для цих осіб право ініціювати створення органу самоорганізації населення, обирати його персональний склад та самими бути обраними до його складу, які в законодавстві іменуються «членами органу самоорганізації населення». Проте законодавство в Україні залишається неоднозначним стосовно кола осіб, які можуть користуватися цими правами, що призводить до тенденції перебільшення ролі територіальних громад у системі місцевого самоврядування, як відзначають деякі вчені. Ці суперечності нами узагальнено в таблиці 2.1.

Тут ми виклали інформацію про суб'єктів цих прав, де коло осіб, які можуть ініціювати, обирати та бути обраними, є вузьким, а коло тих, хто може брати участь в діяльності органів самоорганізації населення, є ширшим.

Сучасна ситуація вказує на те, що особи, які не є громадянами України, стикаються з обмеженнями у використанні прав, пов'язаних із створенням та функціонуванням органів самоорганізації населення. Це обумовлено тим, що ініціювання створення таких органів відбувається шляхом конференцій або загальних зборів жителів, і цей процес регулюється Положенням «Про загальні

збори громадян за місцем проживання в Україні» затвердженими постановою Верховної Ради України [35].

Таблиця 2.1

Учасники правових відносин, пов'язаних із формуванням та роботою органів самоорганізації населення

№п/п	Право створення та функціонування органу самоорганізації населення	Суб'єкт права	Нормативно правовий акт, який визначає суб'єктів
1.	Право ініціювання створення органу самоорганізації населення	Жителі села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста	Конституція України (ст. 140), Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (п.1 ст. 14)
		Частина жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста	Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 1)
		жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території	Закон України «Про органи самоорганізації населення» (ст.6)
2.	Право обирати персональний склад органу самоорганізації населення	Жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території	Закон України «Про органи самоорганізації населення» (ст.6)
3.	Право бути обраними до персонального складу органу самоорганізації населення	Жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території	Закон України «Про органи самоорганізації населення» (ст. 6)

Зазначається, що участь у зборах можуть брати тільки громадяни, які досягли 18 років та постійно проживають на відповідній території.

При розробці Закону України «Про органи самоорганізації населення» [9] враховувалася ця умова, ініціативна група для створення органу подавала заяву

та протокол зборів (конференції) жителів, де фіксувалися основні напрямки діяльності органу, а також склад учасників зазначених зборів.

Щодо іноземців та осіб без громадянства, вони фактично можуть брати участь у діяльності органів самоорганізації населення, але їхня можливість ініціювати створення органу обмежена через недосконалість законодавства. Спроба надання їм права бути обраними до персонального складу органу може викликати обговорення, особливо у випадках, коли органи самоорганізації виконують функції сільських, селищних чи міських рад.

Загалом, на нашу думку, необхідно розглянути можливості удосконалення законодавства для забезпечення більшої участі іноземців та осіб без громадянства у процесах самоорганізації населення, адаптуючи його до потреб та реалій сучасного суспільства.

Відповідно до статті 7 Закону органи самоорганізації населення формуються «на територіальній основі, і важливо враховувати, щоб їхні межі не повністю співпадали з територією місцевої ради (сільської, селищної, міської, районної у місті), щоб уникнути дублювання функцій» [9]. Також зазначено, що «територія діяльності органу самоорганізації населення може бути частиною території села, селища, міста, району в місті, де проживають жителі, що вибрали цей орган» [9].

Для уникнення дублювання діяльності органу самоорганізації населення, передбачено, що територія його дії визначається рішенням ради, яка надає дозвіл на його створення.

Згідно з частиною 3 статі 7 Закону, розглядаються різні рівні органів самоорганізації населення, такі як будинкові, вуличні (квартальні), та органи самоорганізації населення мікрорайонів, сіл, селищ, районів у місті [9]. Кожен з цих рівнів відзначається особливими завданнями та обов'язками щодо захисту інтересів мешканців.

Зазначено, що створення різноманітних органів самоорганізації населення на різних рівнях (наприклад, будинкових та мікрорайонних) може бути корисним для більш ефективного вирішення проблем і залучення громадян до

участі в розвитку місцевості. Разом з тим, вказується на можливу складність у випадку створення кількох органів самоорганізації на території одного рівня, так як це може призвести до конфліктів та непродуктивної конкуренції. Існує практика, що органи місцевого самоврядування намагаються заповнити прогалину в чинному законодавстві, вводячи певні обмеження на місцевому рівні.

Розділ II даного Закону спрямований на регламентацію процесу створення органів самоорганізації населення. Перша частина статті 8 встановлює процедуру ініціювання створення органу самоорганізації населення, зазначаючи, що таку ініціативу можуть висловлювати збори (конференція) мешканців згідно з їхнім місцем проживання [9]. Це положення є ключовим для розуміння суті цих представницьких органів, оскільки законодавець визначає виключно збори (конференцію) як суб'єктів, які можуть ініціювати створення органу самоорганізації населення. Наприклад, органи місцевого самоврядування не можуть виступати ініціаторами створення таких органів, хоча, на жаль, у практиці це іноді трапляється в Україні.

Це положення повністю узгоджується з Конституцією України [2], яка дозволяє сільським, селищним, міським радам дозволяти створення органів самоорганізації населення за ініціативою жителів. Також це узгоджується із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1]. Таким чином, ця стаття фактично роз'яснює, як саме жителі конкретної території можуть виражати ініціативу щодо створення органу самоорганізації населення.

Особливу увагу слід приділити положенню цього та інших пунктів Закону, в яких використовуються терміни «збори» та «конференції». Закон не містить визначень цих термінів. Проте порівняння положень цього Закону і Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» свідчить, що термін «збори», який використовується в Законі України «Про органи самоорганізації населення» [9], можна розглядати як еквівалент терміну «загальні збори», що визначається в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» і застосовується в інших законах. Однак у базовому законі з місцевого

самоврядування є серйозна плутанина щодо визначення змісту терміну «загальні збори». Наприклад, в частині 5 статті 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» «загальні збори» визначаються як «зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення». У той же час в статті 8 цього ж Закону вже використовується термін «загальні збори громадян». Це призводить до плутанини, підсиленої існуючим застарілим Положенням про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні [35], навіть назва якого свідчить про розповсюдження його положень на загальні збори саме громадян. Ці розбіжності негативно впливають на нормальний розвиток загальних зборів як самостійної форми локальної демократії, що має суттєвий вплив на долю органів самоорганізації населення. На нашу думку більш правильним є використання у законодавстві та на практиці норм, які забезпечують участь у зборах саме жителів, а не громадян.

У першій частині вказаної статті законодавець використав термін «жителі відповідної території», додавши уточнення «які мають право голосу». Закон не має чіткого визначення цієї категорії, проте аналіз Закону вказує на осіб, які законно проживають на відповідній території, є зареєстрованими там, досягли 18-річного віку і не визнані судом недієздатними (згідно зі статтею 10) [35].

Додаткові обмеження для участі в загальних зборах визначає Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні, забороняючи особам, утримуваним в місцях позбавлення волі або підданим примусовому лікуванню, брати участь у таких заходах. Закон або Положення не встановлюють інших додаткових обмежень (наприклад, щодо судимості чи тимчасової реєстрації тощо).

Альтернативою зборам може бути конференція представників членів територіальної громади, особливо в областях з великою кількістю жителів. Конференції, згідно зі статтею 8 Положення про загальні збори громадян, можуть скликатися в разі організаційних труднощів і мати повноваження, аналогічні до зборів.

Головними викликами у підготовці та проведенні конференцій є визначення норми (квоти) представництва членів територіальної громади та установлення процедури визначення учасників конференції. Закон, який обговорюється, не врегульовує ці аспекти. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» надає обмежену інформацію в частині проведення загальних зборів, вказуючи, що порядок цих заходів визначається законом і статутом територіальної громади. Однак окремий закон щодо загальних зборів не був прийнятий Верховною Радою України, а статути територіальних громад надто мало або зовсім не регламентують це питання.

Єдиним національним нормативно-правовим актом, який дотичний до представництва на конференціях, є Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні. Згідно зі статтею 8 цього Положення, норми представництва на конференціях визначаються відповідною Радою, її виконавчим органом або органом територіальної самоорганізації громадян.

Відповідно до частини 2 статті 8, рішення на загальних зборах (конференції) приймається більшістю голосів учасників, що мають право вирішального голосу. Закон не визначає конкретний метод голосування, тому спосіб його проведення (відкрите чи таємне) визначається самостійно загальними зборами (конференцією). Відповідно до статті 11 Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні, результати зборів фіксуються у протоколі, підписаному головою і секретарем зборів. Крім того, до протоколу зборів (конференції) за цією статтею слід долучити належно сформульований список учасників та, у випадку конференції, протоколи зборів на рівні більш малих територій з делегованими представниками [35].

Щодо ініціативної групи, яка подає заяву про створення органу самоорганізації населення, Закон не визначає конкретний чисельний склад. Однак, враховуючи термін «група», прийнято вважати, що для її формування потрібно обрати не менше двох осіб. Здебільшого практика визначає кількість членів ініціативної групи від 3 до 5 осіб.

Статтею 9 Закону передбачено, що дозвіл на створення органу самоорганізації населення надається місцевою радою. Важливо враховувати, що районна у місті рада може виконувати повноваження з надання дозволу лише у випадку отримання відповідних повноважень від міської ради, узгоджених із конституційними нормами. Закон не визначає права місцевих рад обмежувати термін дії дозволу на створення органу самоорганізації, тому можна зробити висновок, що один раз наданий дозвіл діє до ліквідації самого органу, яка має відбутися відповідно до законодавства.

Зазначено, що збори мешканців можуть ініціювати створення органу самоорганізації на термін вирішення конкретної проблеми. У цьому випадку термін, на який створюється орган, повинен бути визначений рішенням зборів. Закон також не передбачає можливості обмеження терміну створення органу самоорганізації місцевими радами.

Стосовно випадків, коли районна у місті рада видає дозвіл, але міська рада не створює районну у місті раду, не існує юридичної підстави для ліквідації органу самоорганізації населення. Зазначено, що дозвіл, наданий районною у місті радою, залишається чинним, навіть якщо міська рада вирішить не створювати районну у місті раду.

Щодо розгляду питань створення органу самоорганізації місцевими радами, вказано, що розгляд питання проводиться на найближчому засіданні, і участь ініціативної групи є обов'язковою. Однак закон не передбачає права рад відтермінувати розгляд, тож, якщо заява ініціативної групи надійшла то питання має бути включено до порядку денного.

Відповідно до частини четвертої даної статті, місцева рада (сільська, селищна, міська, районна у місті при її наявності) може відмовити у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення лише за умови, якщо ініціатива щодо його створення порушує вимоги, встановлені Законом. Хоча чіткого переліку порушень не подано, відзначено, що це може включати невиконання вимог, зазначених у ст. 8 Закону. Така відмова може бути оскаржена в суді згідно з чинним законодавством. Проте в законі не чітко

визначено, хто саме може вносити оскарження в суд щодо такого рішення відповідної місцевої ради. Ці питання вирішуються у межах адміністративного процесу, регламентованого частиною 1 статті 6 Кодексу адміністративного судочинства України [36].

Отримавши згоду від місцевої ради на створення органу самоорганізації населення у визначеній територіальній одиниці, необхідно провести вибори його персонального складу відповідно до статті 10 зазначеного законодавства. Ця стаття передбачає, що орган самоорганізації населення обирається на загальних зборах (конференції) жителів місця проживання, здійснюючи вибори на основі загального та рівного виборчого права шляхом таємного голосування осіб, які мають законне право проживання на відповідній території. Отже, для формування персонального складу цього органу, на який надано згоду місцевою радою, необхідно організувати нові збори (конференцію).

Враховуючи труднощі, пов'язані з організацією виборчого процесу, що включає режим таємного голосування, законодавець у другій частині розглянутої статті встановив, що відповідальність за організацію проведення зборів (конференції) мешканців на місці їх проживання, як правило, покладається на виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської, районної у місті (за умови її існування) ради.

Склад органу самоорганізації населення формується на зборах (конференції) мешканців за місцем проживання. Згідно з третьою частиною вказаної статті, оскільки цей орган обирається і включає в себе посади керівника, заступника (заступників) керівника, секретаря, та інших членів, його кількісний склад повинен бути визначений перед початком номінації кандидатур на ці посади та початком процедури голосування.

Стаття 11 встановлює термін повноважень органу самоорганізації населення. Згідно з нею, орган самоорганізації населення обирається на термін повноважень відповідної ради, якщо інше не передбачено рішенням ради чи положенням про орган самоорганізації населення.

Важливо відзначити використання терміну «обирається», що підкреслює період, на який формується персональний склад органу самоорганізації населення, а не на термін утворення самого органу як представницького органу та суб'єкта правовідносин. У цьому контексті, замість терміну «обирається», у Законі може бути використаний термін «утворюється». Орган самоорганізації утворюється на необмежений термін, якщо інше не визначено відповідною місцевою радою при наданні згоди на його створення з урахуванням рішення зборів (конференції) мешканців, які ініціювали створення органу самоорганізації населення.

Розглянута стаття Закону належить до категорії положень, які часто трактуються досить вільно та широко в практиці місцевого самоврядування, що може призводити до порушень прав як органів самоорганізації населення, так і членів територіальної громади, що проживають на відповідній території.

Стаття 13 Закону, визначає умови та порядок надання юридичного статусу органам самоорганізації населення. У першій частині статті вказується, що легалізація органів самоорганізації є обов'язковою. Ці органи можуть пройти процедуру легалізації двома способами: через реєстрацію або шляхом повідомлення про їх створення. Основна різниця між цими методами полягає у юридичних наслідках, які вони призводять. Зокрема, реєстрація дає органам самоорганізації статус юридичної особи, наділяючи їх цивільною правосдатністю і здатністю до судових дій згідно з положеннями Цивільного кодексу України [37]. У випадку легалізації через повідомлення про створення, юридичний статус не встановлюється.

У реальній практиці виникає невизначеність стосовно того, хто повинен приймати рішення щодо методу легалізації органу самоорганізації населення. В законодавстві України немає чіткої відповіді на це питання. Враховуючи те, що законодавство не відносить цю відповідальність до повноважень місцевих рад, які видають дозволи на створення органів самоорганізації населення (дивись статтю 9 Закону), і у зв'язку з обов'язком діяти в межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України, очевидно, що місцеві ради не

можуть приймати рішення щодо методу легалізації. Представники, уповноважені зборами (конференцією) мешканців за місцем проживання, ймовірно, також не можуть самостійно вирішувати це питання, оскільки Закон визначає їхню роль виключно технічною, пов'язаною із поданням виконавчому комітету місцевої ради необхідного пакету документів для легалізації органу самоорганізації населення. Отже, вирішення питання про метод легалізації має бути здійснене тільки зборами (конференцією) мешканців під час проведення наступних зборів (конференції), на яких визначається особовий склад органу самоорганізації населення, затверджується Положення про нього і так далі. Це виглядає логічним, оскільки саме на цих зборах приймаються ключові рішення, пов'язані із створенням органу самоорганізації населення.

Розділ III Закону присвячений власним та делегованим повноваженням органів самоорганізації [9]. Питання визначення стандартного переліку повноважень, які можуть передаватися органам самоорганізації населення (ОСН), залишається відкритим. Закон визначає владні повноваження органів самоорганізації населення, законодавчим рівнем чітко не визначено перелік конкретних повноважень, які можуть бути делеговані органам самоорганізації населення відповідними радами. Ініціатива щодо передачі конкретних повноважень органу самоорганізації населення може виникати як від місцевої ради, так і від самого органу самоорганізації. У будь-якому випадку, неприпустимим є варіант, коли місцева рада нав'язує повноваження органу самоорганізації населення. Процес передачі повноважень повинен виглядати як «двостороння вулиця», де і рада, і орган самоорганізації мають можливість активно взаємодіяти у цьому процесі.

Четвертий розділ Закону присвячений регулюванню питань, пов'язаних із структурою та загальними принципами використання фінансових і матеріальних ресурсів органу самоорганізації населення, які мають становити необхідну основу для забезпечення його ефективного функціонування. Зазначена стаття визначає компоненти фінансового підґрунтя, а також регламентує порядок використання грошових коштів органом самоорганізації населення. Згідно з

першою частиною, фінансова основа органу самоорганізації населення складається з таких джерел: коштів, виділених відповідним місцевим бюджетом для виконання наданих органу самоорганізації населення повноважень; внесків, які здійснюються добровільно фізичними і юридичними особами; та інших надходжень, не заборонених законодавством. Проте вважаємо, що дана частина коментованої статті сформульована занадто загально і вимагає уважнішого та деталізованого підходу.

Статтею 17 коментованого Закону встановлено додатковий елемент фінансово-економічної основи органу самоорганізації населення, що має схожу із фінансовою основою юридичного характеру [9]. Проте у цьому Законі відсутнє визначення та процедура отримання матеріальних ресурсів органами самоорганізації населення.

Збільшення кількості та потужності органів самоорганізації населення ставить перед органами місцевого самоврядування завдання удосконалення регулювання їхнього правового статусу та розробки ефективних механізмів взаємодії. Водночас члени органів самоорганізації населення, як невід'ємні складові системи місцевого самоврядування, часто не мають достатніх знань для виконання делегованих повноважень, а іноді й власних, що надаються при їхньому утворенні.

Також стає актуальним питання ефективності внутрішньої діяльності органів самоорганізації та їх взаємодії з іншими суб'єктами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями. Це, у свою чергу, пов'язано з відсутністю уніфікованих практик та рамкових вимог на рівні законодавства, що стосується діяльності органів самоорганізації населення. Вирішення цих проблем можливе через розробку типових регламентів органів самоорганізації населення на рівні місцевих рад, які можуть служити основою для прийняття відповідних регламентів діючими органами. Оскільки органи самоорганізації населення входять до системи місцевого самоврядування, це обґрунтовано та може сприяти у вирішенні накопичених проблем. Особливо

актуально це для міських рад, де формується система органів самоорганізації різного територіального статусу.

Законодавче та конституційне забезпечення діяльності органів самоорганізації населення в Україні визнається та гарантується згідно з Конституцією України (статті 7, 140), законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] та «Про органи самоорганізації населення» [9]. Останній охоплює різноманітні сфери, включаючи територіальні, організаційні, правові, фінансові та інші аспекти функціонування органів самоорганізації населення. Проте чинне нормативно-правове регулювання не створює реальних можливостей для розвитку місцевої демократії та залучення членів територіальної громади до активної участі у вирішенні окремих питань місцевого значення через органи самоорганізації населення. Проблематичними залишаються питання, пов'язані з їх створенням, функціонуванням, розвитком та припиненням діяльності. Тому вважаємо за необхідне визначити шляхи вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення.

2.3. Шляхи вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення

Як бачимо з попередніх пунктів ухвалений Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 року, на жаль, містить положення, які вступають у протиріччя з Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1]. Крім того, він не забезпечує належного унормування правового статусу органів самоорганізації населення, встановлює вкрай складну процедуру їх створення та не визначає належних гарантій для ефективної діяльності цих органів.

Така ситуація на практиці порушує можливість здійснення створення та функціонування органів самоорганізації населення. Наявність нормативних прогалин, невизначеність та неоднозначність в формулюваннях щодо процедур

створення та забезпечення їхньої діяльності, на нашу думку, перешкоджають членам територіальних громад у селах, селищах та містах спільно вирішувати важливі місцеві питання за місцем проживання.

Завдання щодо вдосконалення законодавства про органи самоорганізації населення було включено до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на період 2021 – 2026 років [38]. Її основна мета полягає у створенні умов для розвитку громадської ініціативи та самоорганізації, формування та діяльності інститутів громадянського суспільства, забезпечення взаємодії між громадянами, цими інститутами та органами влади на різних рівнях, включаючи місцеве самоврядування. Окремий акцент стратегії робиться на необхідності внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» [9] для поліпшення процедур з їх створення та ліквідації, розширення переліку повноважень, чіткого регулювання делегування частини повноважень від органів місцевого самоврядування та забезпечення ресурсами для виконання їх функцій, включаючи володіння фінансами та майном. Національний план заходів до 2024 року передбачає проведення заходів, зокрема, внесення змін до відповідного законодавства та розроблення методичних рекомендацій для місцевих рад.

У 2021 році, коли Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України розпочало розробку нового урядового законопроекту, із-за затримок у внесенні змін до Конституції, пов'язаних із децентралізацією, виникло рішення не створювати повністю новий закон, а внести корективи до чинного Закону України «Про органи самоорганізації населення» для вирішення найгостріших проблем у правовому регулюванні діяльності органів самоорганізації населення. Результатом цього довгого процесу став законопроект, який вже знаходиться на розгляді Верховної Ради, № 6319 [39].

Законопроект передбачає внесення певних змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення», конкретно в статті 2–12, 14, 16, 18, 22, 24, 25, 26, а також виключення та доповнення статтями 24-1. Пропоновані зміни охоплюють різні аспекти, включаючи полегшення процедур створення органів

самоорганізації населення, чітке визначення їхніх повноважень та територій діяльності, уточнення права щодо обрання в органи самоорганізації населення, усунення неузгодженостей у порядку створення та строках повноважень, легалізацію та реєстрацію органів самоорганізації населення як юридичних осіб, а також уточнення процедур завершення повноважень персоналу органів самоорганізації населення та припинення їхньої діяльності [39].

Частина друга статті 3, яка стосується правового статусу органів самоорганізації населення, у новій редакції містить докладний перелік таких органів, як будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, житлових комплексів, комітети села (сіл), селища, міста (за винятком адміністративного центру територіальної громади), району у місті (при його створенні), а також інші органи самоорганізації населення. Проте, на нашу думку, було б доречно роз'яснити, які саме органи можуть входити до категорії «інші», можливо, шляхом визначення у підзаконному акті для усунення непорозумінь у трактуванні.

Пункт 3 частини третьої статті 3 законопроекту, що стосується основних завдань органів самоорганізації населення, тепер має формулювання: «участь у формуванні та реалізації програм соціально-економічного, культурного розвитку та інших місцевих програм на території діяльності органу самоорганізації населення». Проте, вважаємо, що додатково потрібно визначити механізм реалізації цієї норми, наприклад, шляхом додання: «Пропозиції органів самоорганізації населення щодо таких програм повинні обов'язково розглядатися органами місцевого самоврядування» [39].

Крім того, у цьому документі встановлено області, на яких здійснюється діяльність органів самоорганізації населення, і надається можливість не лише втілювати програми та ініціативи соціально-економічного розвитку в межах цих територій, а й брати участь у їх створенні.

Стаття 8 законопроекту, що регулює порядок ініціювання створення органу самоорганізації населення, містить докладну процедуру у семи частинах статті [39]. На нашу думку, цей порядок став більш бюрократичним та

ускладненим, що може уповільнити розвиток такої форми як самоорганізації населення. Враховуючи, що це є народною ініціативою, важливо мати просту форму, зручну для громадян, з мінімальною кількістю документації. Крім того, внесення змін до статей 8-13 Закону передбачає установлення нового порядку створення органів самоорганізації населення, і його обґрунтованість викликає певні сумніви. Запропонований порядок базується на тому, що створення органу самоорганізації населення, включаючи затвердження їх Положення, передбачає отримання дозволу від місцевої ради. Місцева рада може відмовити у дозволі, якщо ініціювання створення органів самоорганізації населення суперечить вимогам Конституції та законів України, або якщо Положення про орган самоорганізації населення не відповідає Конституції України та законам. З фактичної точки зору, рада втрачає можливість самостійного вирішення, чи дозволяти створення органу самоорганізації населення, оскільки рада фактично ініціює відповідну ініціативу громадян. Такий підхід, на наш погляд, не повністю відповідає ст. 140 Конституції України, яка дозволяє місцевій раді самостійно вирішувати, чи створювати орган самоорганізації населення, наділяючи їх частиною своєї компетенції, фінансами та майном в разі визнання цього доцільним.

Пункт 1 частини першої статті 14 «Повноваження органу самоорганізації населення» виражений у формулюванні: «Представляти інтереси жителів, які проживають в межах території діяльності органу самоорганізації населення, у відповідній сільській, селищній, міській раді та її виконавчих органах», але це формулювання вважається занадто загальним. На нашу думку, було б доцільно розширити цей пункт, додавши «...на пленарних засіданнях ради, засіданнях постійних комісій, колегій (президій), засіданнях тимчасово створених комісій, круглих столів, форумів та участі в інших заходах, які організують ради» [39].

Орган самоорганізації населення є лише однією з форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у вирішенні питань місцевого значення і є однією з форм народовладдя [40; ст. 81 – 83]. Як визначено Конституційним Судом [41], народовладдя означає належність повної влади в

межах території держави народові та здійснення цієї влади як безпосередньо, так і через своїх представників у органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

У представленому проєкті пропонується виключити з чинних положень Закону ряд норм, які належать до регулювання права районних у місті рад на формування органів самоорганізації населення. Ці зміни стосуються ряду статей і пунктів, зокрема статей 2, 3 (частина 1), 4, 5 (пункт 3), 7 (частина 2), 8 (частини 1, 3), 9, 10 (частина 2) та інших положень чинного Закону, а також включають запропоновані зміни до частини 2 статті 14 та частини 8 статті 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [39].

У той самий час, відповідно до пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» цього законопроекту, з моменту набуття чинності цим Законом міські ради міст з районним поділом автоматично приймають правонаслідування від районних у місті рад (за умови їх створення) щодо всіх питань, пов'язаних з функціонуванням органів самоорганізації населення, створених відповідними районними у місті радами.

Одночасно із виключенням повноважень районних у містах рад щодо утворення органів самоорганізації населення в Законі внесено інші зміни щодо їх функціонування на рівні районів у містах. Серед цих змін, зокрема, ч. 2 ст. 7 передбачає територіальний рівень для створення органів самоорганізації населення – «комітети... району у місті (у разі створення)». Згідно з п. «а» ч. 3 ст. 7, територія діяльності комітету району у місті (у разі створення) визначається «в межах району в місті, розташованого на відповідній частині території територіальної громади» [39]. Частина 2 ст. 8 згідно з законопроектом визначає склад ініціативної групи жителів «у разі створення органу самоорганізації населення у межах села, селища, міста, району в місті». Це призводить до заборони, згідно з частини 5 статті 7, «створення комітету району у місті, якщо на відповідній території утворена районна у місті рада» [39] і необхідності перетворення органів самоорганізації населення (створених як комітети району у місті) на органи самоорганізації іншого рівня, у разі створення відповідної

районної у місті ради. Загальний аналіз цих змін свідчить про те, що органи самоорганізації населення районного рівня у містах вважаються певною альтернативою районним у містах радам, що не узгоджується з частиною 1 статті 133 Конституції України, де зазначено, що райони у містах є окремим елементом системи адміністративно-територіального устрою і підпорядковані державним органам, тоді як органи самоорганізації населення мають відмінний правовий статус, завдання та призначення.

Відповідно до частини 3 статті 12 Закону, «контроль за додержанням положень про орган самоорганізації населення покладається на виконавчий орган сільської, селищної, міської ради» [39]. Щодо цього, слід відзначити, що було б корисним в законопроекті визначити мету, зміст, механізми і правові наслідки такого контролю. Окрім того, об'єктом контролю повинна бути не лише відповідність організацій самоорганізації населення положень, що регулюють їхню діяльність, але також загальна відповідність їхньої діяльності законам органів державної влади і органів місцевого самоврядування, ефективність виконання покладених на них обов'язків та інше.

Також слід відзначити, що пункт 6 статті 5 Законопроекту включає принципи організації та діяльності органів самоорганізації населення, включаючи принцип «підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами» [39] і не передбачає такої відповідальності перед їх виконавчими органами.

Згідно зі статтею 24¹ законопроекту, «Ревізійна комісія органу самоорганізації населення» створюється з метою «внутрішнього контролю за фінансовою діяльністю органів самоорганізації населення та використанням ним майна територіальної громади» [39]. Крім того, він передбачає, що «головою та членом ревізійної комісії не може бути особа, обрана до персонального складу органу самоорганізації населення» (частина 3 статті 24¹). Ці положення викликають сумнів стосовно використання терміну «внутрішній контроль», оскільки, згідно з проектом, члени ревізійної комісії не входитимуть до складу органу самоорганізації населення.

Деякі положення законопроекту (зокрема, пункт 2 частини 6 статті 8, пункт 2 частини 3 статті 9 та частини 4 та 8 статті 9 Законопроекту) передбачають можливість створення органів самоорганізації населення без присвоєння їм статусу юридичної особи. Такий підхід викликає сумніви, оскільки ці органи, які мають визначений правовий статус, є окремими структурними одиницями у системі держави, наділені певними владними повноваженнями. З метою виконання цих повноважень вони можуть приймати акти організаційно-розпорядчого характеру, управляти фінансами та майном та інше. Це обумовлює необхідність наділення їх статусом юридичної особи. Крім того, у пункті 1 частини 2 статті 12 Законопроекту визначено, що у Положенні про органи самоорганізації населення повинні бути вказані «назва та юридична адреса органу самоорганізації населення», що вказує на надання органам самоорганізації населення певних ознак юридичної особи.

Ми погоджуємося з пріоритетами уряду та Верховної Ради України щодо зміцнення народовладдя і визнаючи важливість органи самоорганізації населення як одного з інструментів участі громадян у рішеннях місцевого значення, важливо не лише розширювати можливості органів самоорганізації населення, удосконалюючи їхні інструменти, але й спрощувати механізми виконання їхніх повноважень.

На нашу думку, було б доречно і внесення змін до статті 157 Податкового кодексу України та включення органів самоорганізації населення до категорії неприбуткових установ та організацій. Це б дало можливість їх додавання до Реєстру неприбуткових установ (організацій), створюючи таким чином сприятливі умови для розвитку органів самоорганізації населення як ефективної форми участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.

Крім того, на нашу думку, доцільне і внесення змін до пункту 38 статті 2 Бюджетного Кодексу України та віднесення органів самоорганізації населення до переліку потенційних отримувачів бюджетних коштів.

Вважаємо за доцільне внесення змін щодо діяльності органів самоорганізації населення на рівні Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема:

- накладення на органи самоорганізації населення обов'язку розробляти та впроваджувати заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, а також виявлення та усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню;

- надання можливості у конкретних ситуаціях передавати матеріали на розгляд органам самоорганізації населення стосовно осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, з метою звільнення їх від адміністративної відповідальності та застосування заходів громадського впливу;

- покладення на правопорушника обов'язку відшкодувати завдану майнову шкоду органам самоорганізації населення;

- закріплення за органами самоорганізації населення права складати протоколи з приводу вчинення окремих адміністративних правопорушень.

Ми вважаємо, що вищезазначені зміни великою мірою сприяють у зміцненні конституційно-правового статусу органів самоорганізації населення та створюють стійкі основи для їх розвитку.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В КРОПИВНИЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Сучасний стан органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді

У відповідності до Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 22 грудня 1973 року, який передбачав утворення у місті Кіровограді Ленінського та Кіровського районів, Виконком обласної ради депутатів трудящих ухвалив рішення № 464 від 27 грудня 1973 року з назвою «Про визначення меж Ленінського і Кіровського районів міста Кіровограда» [42]. Це рішення визначало географічні межі цих двох районів у місті Кіровограді.

Ці події відіграли важливу роль у соціальній і адміністративній організації міста. Важливо відзначити, що саме в ці роки створено органи самоорганізації населення – вуличні комітети. Ці комітети були важливим елементом взаємодії місцевих громадян і органів влади, що допомагали вирішувати питання місцевого значення та сприяли активній участі громадян у справах їхнього району чи вулиці. Така ініціатива сприяла покращенню якості життя населення і взаєморозумінню між місцевими жителями та органами влади.

На поточному етапі неможливо точно визначити, хто був ініціатором створення вуличних, квартальних та інших комітетів – чи це була дійсно самоорганізація знизу, чи ж модель, запропонована територіальними мікро громадами «зверху».

Після прийняття Закону України «Про органи самоорганізації населення» [9] та рішення Кіровоградської міської ради районні у місті ради отримали право та повноваження надавати дозволи на створення органів самоорганізації населення на відповідних територіях. Так, депутатами Ленінської районної у місті Кіровограді ради прийнято рішення № 79 від 22 травня 2003 року «Про

надання дозволу на створення квартальних комітетів у Ленінської районі м. Кіровограда» [43] та затверджено їх межі. Відповідно до зазначеного вище рішення на території Ленінського району створено шляхом повідомлення 25 квартальних комітетів та 1 квартальний комітет шляхом реєстрації, який отримав назву орган самоорганізації населення «Комітет мікрорайону Никанорівка м. Кіровограда». На території квартальних комітетів розташовано 12,5 тис. будинків та 15,2 тис. домоволодінь, в яких мешкає орієнтовно 39,8 тис. осіб.

З метою впорядкування меж квартальних комітетів депутатами Ленінської районної у м. Кіровограді ради прийнято рішення № 57 від 22 грудня 2006 року «Про надання дозволу на створення квартальних комітетів у Ленінському районі м. Кіровограда» [44]. Слід зауважити, що цим рішенням межі дії органу самоорганізації населення «Комітет мікрорайону Никанорівка м. Кіровограда» внесено у межі квартального комітету № 4 Ленінського району м. Кіровограда. Разом з цим відповідно до даних з Єдиного державного реєстру зазначений вище орган самоорганізації населення не припинив свою діяльність. Отже, станом на вересень 2023 року на відповідній території здійснено легалізацію 26 квартальних комітетів шляхом повідомлення.

Керуючись статтею 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Постановою Верховної Ради України від 14 липня 2016 року № 1468-VIII «Про приведення назви міста Кіровоград Кіровоградської області у відповідність із вимогами Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [45], враховуючи розпорядження Кіровоградського міського голови від 19 лютого 2016 року № 24 «Про перейменування вулиць, провулків та інших об'єктів топоніміки міста» [46] районна у місті ради прийняла рішення та від 23 грудня 2016 року № 83 «Про зміну назви Кіровської районної у м. Кіровограді ради та її виконавчого комітету». Тож, назву Кіровської районної у місті Кіровограді ради було змінено на Фортечну районну у місті Кропивницькому раду, а Ленінську районну у місті

Кіровограді раду перейменовано на Подільську району у місті Кропивницькому раду. Відповідні зміни відбулися і у назвах квартальних комітетів.

Основними завданнями Органів самоорганізації населення (далі – ОСН) Подільського району м. Кропивницького є:

- створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і Законів України;
- задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- участь у реалізації програм соціально-економічного та культурного розвитку, інших місцевих програм.

Головною метою створення органів самоорганізації населення є підвищення якості життя громадян на території Подільського району м. Кропивницького, сприяння їхньому самовираженню та впливу на прийняття рішень, що стосуються їхнього оточуючого середовища та спільноти.

Крім того, голови квартальних комітетів забезпечують видачу довідок, приблизно в місяць кожен квартальний комітет видає від 10 до 30 довідок в різні установи.

Регулярно відбуваються засідання квартальних комітетів, на яких обговорюються питання, що виникали серед мешканців, і виробляються шляхи їх розв'язання. У цих засіданнях беруть участь депутати районної та міської ради, а також дільничні інспектори міліції, які спільно проводять прийом громадян згідно з графіком.

Голови квартальних комітетів активно організовують участь населення у роботах з озеленення та утриманню садіб у належному стані, а також ведуть роз'яснювальну роботу серед мешканців щодо необхідності догляду за територіями.

У 2022 – 2023 роках робота органів самоорганізації населення зосереджена на допомозі внутрішньо переміщеним особам (далі – ВПО) та Збройним силам України (далі – ЗСУ).

Слід зазначити, що одним з структурних підрозділів Подільської районної у м. Кропивницькому ради є відділ діловодства, правового і організаційного забезпечення та кадрової роботи, який координує діяльність квартальних комітетів Подільської районної у м. Кропивницькому ради та сприяє їх роботі. Так, цим відділом підготовлено та внесено на розгляд виконавчого комітету проект рішення «Про затвердження Положення про щомісячне заохочення голів квартальних комітетів Подільського району міста Кропивницького» [47] відповідно до якого основними умовами матеріального заохочення є високі показники у роботі, сумлінне, вчасне та якісне виконання обов'язків, завдань та доручень керівників та працівників виконавчих органів Подільської районної у місті Кропивницькому ради. Розмір матеріального заохочення головам квартальних комітетів Подільського району міста Кропивницького встановлюється рішенням виконавчого комітету Подільської районної у місті Кропивницькому ради щомісячно. Так, наприклад, у серпні 2023 року відповідно до рішення виконавчого комітету Подільської районної у Кропивницькому ради № 99 від 29 серпня 2023 року «Про виплату матеріального заохочення головам квартальних комітетів Подільського району міста Кропивницького за серпень 2023 року» [48], середній розмір матеріального заохочення на один квартальний комітет становить 1500 грн.

Під час нашого дослідження було встановлено, що квартальні комітети в Подільському районі міста Кропивницького не можуть повністю виконувати свої функції через недостатню підтримку з боку районної у місті ради.

На нашу думку, Фортєчний район м. Кропивницького володіє більш розвинутим та передовим досвідом у справі функціонування органів самоорганізації населення.

Відповідно до рішення Кропивницької міської ради від 19 листопада 2019 року № 2986 «Про схвалення проекту рішення про добровільне приєднання до територіальної громади міста обласного значення» [49] та враховуючи рішення Кропивницької міської ради № 168 від 25 березня 2021 року «Про обсяги і межі повноважень, які визначаються Кропивницькою міською радою Подільській та

Фортечній районним у місті Кропивницькому радам восьмого скликання та їх виконавчим органам» [50] і Фортечної районної у м. Кропивницькому радою № 41 від 22 березня 2021 року прийнято рішення «Про узгодження обсягів і меж повноважень, які визначатимуться Кропивницькою міською радою Фортечній районній у місті Кропивницькому ради восьмого скликання та її виконавчим органам» [51] та території Фортечного району міста Кропивницького відбулася реорганізації органів самоорганізації населення шляхом їх укрупнення.

Виконавчим комітетом Фортечної районної у місті Кропивницькому ради прийнято рішення № 85 від 06 жовтня 2021 року та затверджено Методичні рекомендації щодо проведення звітно-виборної кампанії зі створення та легалізації органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького їх графік та норму представництва громадян [52], що дало можливість полегшити ініціативним групам процес створення та легалізації органів самоорганізації населення на території Фортечного району м. Кропивницького.

Дозвіл на створення органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького надано на п'ятій сесії Фортечної районної у м. Кропивницькому ради восьмого скликання, яка відбулась 10 вересня 2021 року [53]. На цій же сесії затверджено типові положення про органи самоорганізації населення Фортечного району.

Виконавчим комітетом Фортечної районної у м. Кропивницькому ради прийнято рішення про легалізації органів самоорганізацію населення шляхом повідомлення [54]. Станом на вересень 2023 року на території Фортечного району м. Кропивницького діють 29 квартальних комітетів на яких розташовано 15,5 тис. будинків та 17,4 тис. домоволодінь, в яких мешкає орієнтовно 48,6 тис. осіб.

Основними завданнями діяльності ОСН Фортечного району м. Кропивницького є:

- створення умов та залучення жителів відповідної території до участі у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;

- задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку та благоустрою відповідної території.

Одним із найбільш важливих напрямів роботи голів квартальних комітетів Фортечного району є впровадження механізмів залучення мешканців відповідної території щодо дотримання належного санітарного стану у приватному секторі.

Разом з відділом Благоустрою виконавчого комітету Фортечної районної у м. Кропивницькому ради проводиться інформаційна робота з мешканцями кварталів щодо підтримання належного санітарного стану і благоустрою Фортечного району м. Кропивницького. Таким чином у 2022 році виписано 2045 попереджень про усунення порушень благоустрою на прибудинкових територіях.

Органам самоорганізації населення за 2022 рік на територіях відповідних квартальних комітетів проведено наступну роботу:

- облаштовано волейбольний майданчик на території селища Молодіжного;
- прибрано парк Морозова від гілок та сміття;
- очищено від побутового сміття водойму, яка знаходиться між вулицями Беляєва, Волкова та Родниковою,
- прибрано території дитячих та дитячо-спортивних майданчиків по вулицях Максима Залізняка та Холодноярській;
- ліквідовано несанкціоновані сміттєзвалища по вулицях Кільцевій, Дарвіна, Вітебській, Партизанській, Толстого, Сиваській, О. Кошового, Желябова, пров. Севастопольському тощо.

Завдяки самоорганізації квартального комітету № 12 за рахунок коштів мешканців встановлено 4 камери відеоспостереження, які допомагають активній громаді виявляти порушників правил благоустрою.

Керівники органів самоорганізації населення активно співпрацюють з ТОВ «Екостайл», яке займається вивозом ТВП. Зокрема, на території квартального

комітету № 10 по вул. Київській (напроти будинку 40) встановлений контейнер для сміття.

За ініціативи квартальних комітетів № 2 та 3 на території мікрорайону Лелеківка, Фортечною районною у м. Кропивницькому радою відновлено дитячий майданчик.

Також, завдяки самоорганізації мешканців квартальних комітетів № 15 та 16 приведено до ладу дитячий майданчик на перехресті вулиць Курганна та Глінки. Спільними зусиллями разом з головами квартальних комітетів було прибрано сміття на дитячому майданчику, пофарбовано лавочки, дитячі гойдалки, гірку та спортивні елементи, що значно покращило зовнішній вигляд та безпеку дітей, які користуються цим майданчиком.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України органи самоорганізації населення згуртувалися навколо допомоги ЗСУ та ВПО. Так, за 2022 рік мешканцями квартального комітету № 19 зібрано кошти у сумі 15400 грн. до «БО БФ «Мачок», які було використано на матеріали для виготовлення маскувальних сіток.

Мешканці квартального комітету № 24 самоорганізувалися та взяли участь у волонтерській ініціативі, яка включала організацію збору і обробки харчових продуктів.

Крім того, квартальні комітети № 2 та 3 долучилися до збору банок для виготовлення тушонки для ЗСУ. Ними було зібрано більш 5000 банок, які передано Маловисківській територіальній громаді та волонтерській організації Кгор:hub Кропивницький.

Членами квартального комітету № 25 зібрано продукти харчування (картопля, помідори, огірки тощо) та відправлено до волонтерської організації Кгор:hub Кропивницький.

За підтримки керівників органів самоорганізації населення створювалися групи, які виконували завдання з фасування гуманітарної допомоги для регіонів, які були визволені від окупації.

Керівники квартальних комітетів здійснюють моніторинг ситуації в групах вразливих осіб (ВПО) і проводять аналіз потреб цих груп для подальшого надання їм необхідної допомоги. У той же час, мешканці активно приєднуються до ініціатив щодо збору необхідних матеріальних ресурсів для задоволення їх потреб.

З метою підвищення результативності роботи голів квартальних комітетів Фортечного району м. Кропивницького у вирішенні важливих питань місцевого значення за місцем проживання, в межах відповідних кварталів Фортечною районною у м. Кропивницькому радою прийнято рішення № 115 від 19 грудня 2022 року «Про затвердження Програми фінансової підтримки органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького на 2023 рік» [55]. З метою визначення механізму та умов надання фінансової підтримки органам самоорганізації населення виконавчим комітетом Фортечної районної у м. Кропивницькому ради прийнято рішення № 87 від 14 грудня 2022 року «Про затвердження Порядку надання фінансової підтримки органам самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького на 2023 рік» [56], яким передбачено, що фінансова підтримка органі самоорганізації населення здійснюється відповідно до величини квартального та кількості зареєстрованих осіб за диференційованим принципом на рівні, зазначеному на рис. 3.1.

Таким чином, найбільший розмір фінансової підтримки квартальних комітетів Фортечного району складає 3,3 тис. грн., а найменший 0,8 тис. грн.

З метою захисту інтересів ОСН Фортечного району м. Кропивницького створено Раду голів квартальних комітетів Фортечного району, які приймають участь у проведенні щомісячного аналізу роботи квартальних комітетів та підготовці формування планів робочих нарад.

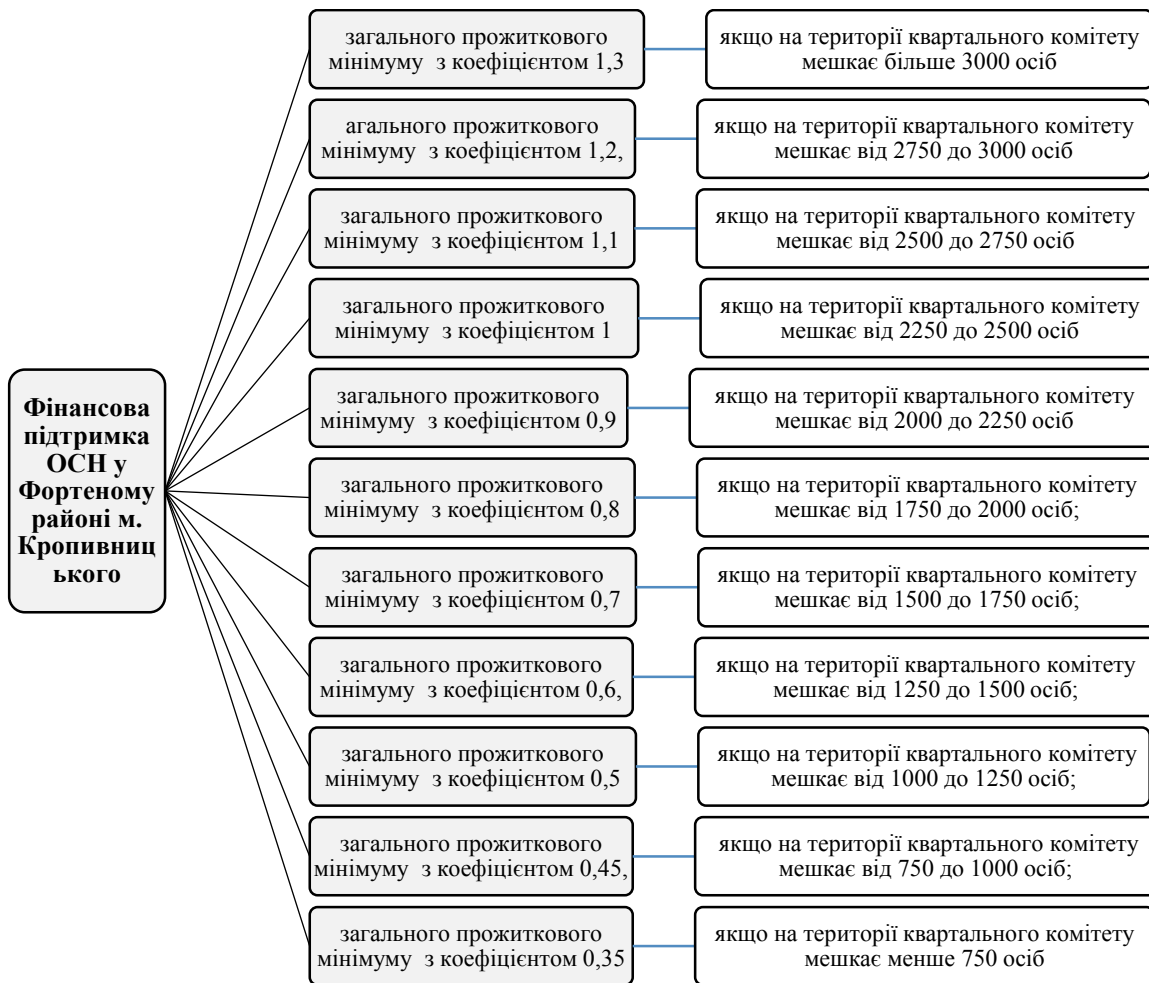

Рис. 3.1. Фінансова підтримка органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького

Разом з тим, у процесі функціонування органів самоорганізації населення виникають проблемні питання:

- низький рівень матеріального заохочення керівників квартальних комітетів;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення;
- відсутність приміщень для здійснення прийому громадян;
- відсутність відшкодувань за комунальні послуги, які використовуються під час виконання повноважень;
- відсутність повноважень в органах місцевого самоврядування, які надали їм дозвіл на створення;
- наявність незареєстрованих ОСН.

Для усунення останньої проблеми нами сформульовані пропозиції щодо

реорганізації органів самоорганізації населення на території Кропивницької територіальної громади (Додаток А).

За даними спостережень, видно, що органи самоорганізації населення, розташовані на території Кропивницької територіальної громади, демонструють позитивні результати. Проте варто відзначити, що вони мають значний потенціал для подальшого розвитку та виконання власних повноважень.

Протягом періоду незалежності не було створено жодного органу самоорганізації в межах багатопверхової забудови. Причиною цього можна вважати низьку активність мешканців міста та відсутність підтримки таких ініціатив зі сторони органів місцевого самоврядування. Незважаючи на проведені проєкти громадських організацій в період з 2007 по 2011 роки (наприклад, Товариство об'єднання співвласників будинків «ТОРРО», Громадська організація «Асоціація сприяння самоорганізації населення», Громадська місцева організація «Жіноча громада» та Громадська місцева організація «Взаємодопомога вільних людей»), які спрямовані на розвиток мережі органів самоорганізації населення, та прийняття «Порядку створення та легалізації органів самоорганізації населення у місті Кіровограді» (за рішенням Кіровоградської міської ради від 31.05.2011 р. № 563) [57], який деталізував та спростив процедуру створення органів самоорганізації населення, ситуація щодо розвитку таких органів залишається незмінною.

3.2. Кращі практики діяльності органів самоорганізації населення в Україні, як приклад для впровадження

Навіть при наявності проблемного законодавства та відсутності цілісної публічної політики сприяння розвитку територіальної самоорганізації населення, ОСН в Україні продовжують діяти і, важливо зауважити, досягати гарних та об'єктивних результатів у своїй діяльності. В якості джерела найкращих практик самоорганізації населення в Україні для можливого застосування на території

Кропивницької територіальної громади, за нашим переконанням, можна взяти міста: Вінниця, Миколаїв та Київ.

У межах Вінницької територіальної громади станом на 1 вересня 2023 року зареєстровано 20 органів самоорганізації населення, які отримали статус юридичних осіб. В межах територій мікрорайонів, що включають приватну забудову, знаходиться 24 320 будинків, в яких проживає понад 90 тисяч громадян.

Головною складовою успішного розвитку самоорганізації у Вінниці є системний підхід до роботи. У 2008 році в місті Вінниця було створено Асоціацію органів самоорганізації населення (КВЕД 84.11 – 84.11 Державне управління загального характеру). Ця Асоціація є добровільним, неурядовим та неприбутковим об'єднанням ОСН міста Вінниці, головною метою створення якої було захищати інтереси громадян, що самоорганізуються, та поглиблювати взаємодію і співпрацю між ними.

Основними принципами, на яких ґрунтується діяльність цієї Асоціації, є принцип самоуправління, що надає можливість громадянам самостійно вирішувати свої питання і інтереси, принцип добровільності, означаючи, що участь в об'єднанні є вільним рішенням кожного, а також принцип рівноправності членів Асоціації, що гарантує рівність усіх учасників у процесі прийняття рішень. Крім того, Асоціація спирається на принципи відкритості і демократичності, що сприяють вільному обміну ідеями та участі громадян у процесах прийняття рішень [16].

Основним завданням Асоціації згідно її Статуту є:

- «утвердження демократичних принципів в системі управління державою;
- захист конституційних прав і свобод членів територіальної громади міста Вінниці на здійснення місцевого самоврядування;
- сприяння розвитку і зміцненню місцевого самоврядування;
- сприяння соціально-економічному розвитку міста Вінниці;
- поглиблення взаємодії та співпраці органів самоорганізації населення

міста Вінниці;

- створення умов для ефективного реалізації норм Конституції та законів України з питань місцевого самоврядування;
- захист прав та інтересів територіальної громади міста Вінниці, органів самоорганізації населення міста Вінниці, їх керівників в різних органах влади та управліннях;
- забезпечення обміну досвідом діяльності органів самоорганізації населення по практичному вирішенню проблем розвитку міста Вінниці;
- надання методичної і практичної допомоги та консультацій органам самоорганізації населення міста Вінниці;
- здійснення благодійницької діяльності, спрямованої на розв'язання соціально-економічних потреб територіальної громади міста Вінниці;
- налагодження взаємодії та співпраці з органам самоорганізації населення інших міст України та зарубіжних країн, їх асоціаціями та міжнародними організаціями, що опікуються місцевим самоврядуванням, обслуговування кварталних комітетів та комітетів мікрорайонів щодо ведення бухгалтерського обліку їх фінансово-господарської діяльності згідно з Положенням про кварталні комітети та комітети мікрорайонів» [58].

Членами Асоціації можуть бути органи самоорганізації населення міста Вінниця, і вони можуть приєднатися до Асоціації на основі своїх власних рішень.

Асоціація діє з метою сприяння розвитку місцевого самоврядування, захисту прав та інтересів громади та органів самоорганізації. Вона працює над забезпеченням демократичних принципів управління і сприяє соціально-економічному розвитку міста Вінниця. Також, Асоціація робить акцент на важливості співпраці та обміну досвідом між різними органами самоорганізації населення.

Зокрема, Асоціація проводить благодійну діяльність для вирішення соціально-економічних потреб територіальної громади міста Вінниця та реалізує різні програми та проєкти на користь громади. Також, вона розвиває міжнародні

зв'язки та співпрацює з аналогічними організаціями в інших містах України та зарубіжних країнах для обміну досвідом і спільного розв'язання проблем місцевого самоврядування.

Відповідно до рішення Вінницької міської ради №135 від 01 березня 2013 року «Про утворення органів самоорганізації населення м. Вінниці» на території міста Вінниці утворено 16 квартальних комітетів та 8 комітетів мікрорайонів [17].

З метою оптимізації органів самоорганізації населення міста Вінниці депутатами міської ради прийнято рішення № 383 від 30 квітня 2021 року «Про внесення змін до рішення міської ради від 01.03.2011 року № 135 «Про утворення органів самоорганізації населення», зі змінами [59; 60].

Відповідно до рішення Вінницької міської ради № 678 від 26 листопада 2021 року затверджено «Програму розвитку органів самоорганізації населення Вінницької міської територіальної громади на 2022 – 2026 роки» [61].

Основною метою цієї програми є створення в місті відповідних організаційно-правових та матеріально-технічних умов для подальшого розширення участі мешканців громади у вирішенні завдань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком міста. Ця програма надає пріоритетне значення більш повному задоволенню потреб та інтересів місцевого населення через спільні зусилля Вінницької міської ради та її виконавчих органів у співробітництві з органами самоорганізації населення.

У межах Програми розвитку органів самоорганізації населення на період з 2022 по 2026 рік, у 2022 році було виділено бюджетом Вінницької міської територіальної громади суму в розмірі 9 231 623 гривень. Протягом перших дев'яти місяців 2022 року було використано 6 735 582 гривень, що становить 73 % від загальної виділеної суми, а саме:

- «утримання Асоціації органів саморганізації населення м. Вінниці становить – 1 507 697 грн.;
- оплату праці голів та секретарів органів самоорганізації населення із розрахунку мінімальної заробітної плати – 3 775 621 грн;

- проведення поточного ремонту 32 вулиць – 785 000 грн.;
- придбання матеріалів (щебінь, відсів) для підсипки 17 вулиць – 194 614 грн.;
- знесення аварійних дерев та санітарна обрізка 80 дерев – 243 573 грн.;
- прибирання 20 місць загального користування – 49 900 грн.;
- придбання 75 показників вулиць та адресних табличок – 25 170 грн.;
- утримання та обслуговування 22 дитячо-спортивних майданчиків – 49 900 грн.;
- придбання фарби та фарбування 27 об'єктів (криниці, майданчики, поручні) загального користування – 13 076 грн.;
- очищення 6 криниць загального користування – 9 000 грн.;
- технагляд за виконанням робіт з ремонту дорожнього покриття – 11 000 грн.;
- покосу трави на 34-ох центральних вулицях – 71031,00 грн.» [61].

Протягом 2022 року органами самоорганізації населення було проведено 65 зборів громадян, під час яких роз'яснено умови дольової участі населення в проведенні капітального ремонту доріг, обрано ініціативні групи яким вдалося залучити кошти мешканців в сумі 1714500 грн. Станом на січень 2023 року до переліку об'єктів на першочерговий капітальний ремонт доріг у приватному секторі на умовах дольової участі включено 81 вулицю.

Особливу увагу привертає дольова участь мешканців у проєктах будівництва мереж. На територіях квартальних комітетів з цих питань проводяться збори громадян на яких роз'яснюються умови дольової участі мешканців в проєктах по будівництву мереж, обираються ініціативні групи та замовляється проєктно-кошторисна документація. Першочерговість фінансування будівництва мереж каналізування, водопостачання визначається поетапно, відповідно до готовності мешканців вносити дольову участь в розмірі 30 % від вартості робіт.

З початку 2017 року мешканці активно брали дольову участь у фінансуванні та реалізації різних інфраструктурних проєктів на своїх територіях, а саме:

- у сфері каналізації було спрямовано 5 746 706 гривень для реалізації проєктів, які охопили 36 вулиць;
- водопостачання отримало у розмірі 1 810 600 гривень, що дозволило реалізувати проєкти на умовах дольової участі на 13 вулицях;
- проведено асфальтування 105 вулиць та залучено кошти мешканців у сумі 8 221 545 гривень.

Отже, мешканці активно сприяли поліпшенню інфраструктури та комфорту життя у своєму місті, спільно фінансуючи та реалізуючи ці важливі проєкти.

На нашу думку, керівництво Асоціації ОСН міста Вінниці, розуміючи важливість та високу відповідальність за результати своєї роботи, змогло успішно сформувати дієздатний та здоровий колектив, встановити плідні відносини з виконавчими органами Вінницької міської ради та депутатським корпусом, а також вдосконалити довгострокові ефективні системи для вирішення важливих питань та їх реалізувати.

При аналізі виконання основних напрямків Програми розвитку органів самоорганізації населення стає очевидним, що більшість запланованих заходів виконані або знаходяться в процесі виконання.

Отже, Вінницька територіальна громада завдяки активності та діяльності органів самоорганізації населення отримує багато переваг. Робота органів самоорганізації населення у місті Вінниця надає жителям можливість задовольнити свої соціальні інтереси, оскільки процеси прийняття рішень, виконання конкретних завдань і вирішення місцевих проблем перетворюються на відкритий для контролю та співпраці процес. Участь громади в таких ініціативах сприяє збалансованому розвитку та покращенню якості життя у місті, де кожен може активно впливати на своє оточення та сприяти вирішенню загальних завдань.

Ще одним показовим містом є Київ, де органи самоорганізації населення активно розширювали свою діяльність та вже давно стали важливим інструментом взаємодії місцевої влади з мешканцями. В столиці завжди була інтенсивна забудова, і це вплинуло на розвиток органів самоорганізації двома засобами: з одного боку, вони виникали для боротьби з незаконними або небажаними будівництвами; з іншого боку, деякі забудовники також використовували органи самоорганізації у своїх інтересах.

На момент 2023 року у місті діє 283 органи самоорганізації населення, які мають статус юридичної особи, включаючи 178 будинкових, 72 мікрорайонних, 17 вуличних та 16 квартальних комітетів. У 2013 році була створена Громадська спілка «Асоціація органів самоорганізації населення міста Києва» (КВЕД – 94.99 Діяльність інших громадських організацій, н.в.і.у.), яка прагне захищати спільні інтереси органів самоорганізації та надавати їм консультативну підтримку.

Один із співзасновників Асоціації був представником ОСН Комітет мікрорайону «Березняки Тельбін», яка була заснована у 2003 році та включає близько 23 тисяч жителів на своїй території. Подібно до численних організацій самоорганізації в столиці, цей комітет зосереджує свої зусилля на поліпшенні життя громади, організації суботників, догляді за зеленими зонами, очищенні та озелененні водних об'єктів, проведенні масових заходів та наданні допомоги людям похилого віку.

Проте Київ, як і будь-яке інше велике місто, стикається із специфічними проблемами, однією з яких є боротьба з незаконними забудовами. У 2013 році жителі мікрорайону були змушені боротися проти спроби забудування берегів озера Тельбін чотирма тридцятиповерховими житловими будинками. Оскільки судові рішення не виявилися ефективними, ОСН взяла на себе організацію акцій протесту, і жителі активно долучилися до них, призначивши метою відстояти невід'ємну частину їхнього природного середовища – озеро. На мітингах постійно збиралися більше 300 людей. Ця велика підтримка привернула увагу громадськості і, завдяки медійному висвітленню, забудовник був змушений

припинити свою незаконну діяльність. Цей випадок ілюструє важливу роль організацій самоорганізації у взаємодії з владою та захисту прав громади.

Ще однією серйозною проблемою для мешканців Києва є громадська безпека. Проте це завдання було успішно вирішено завдяки проєкту «Безпечні Березняки», який діє протягом останніх 5 років. Головним кроком у реалізації цього проєкту стала участь у конкурсі проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування у 2019 році, організованих Департаментом суспільних комунікацій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) [62]. Протягом цього періоду в мікрорайоні було встановлено понад 100 камер спостереження, а також створено онлайн-платформу, яка надавала можливість кожному мешканцю Березняків спостерігати за подіями на різних локаціях до початку війни.

На нашу думку, цей проєкт є одним із найкращих ініціатив, і його досвід може бути використаний на користь всієї України для поліпшення безпеки в місцевих громадах. Даний проєкт дозволив не лише ефективніше розкривати злочини, але й значно зменшити кількість правопорушень.

«Комітет мікрорайону «Дачі Караваєві» знаходиться у Солом'янському районі столиці та є представником інтересів жителів території з переважною приватною забудовою. Приватний сектор завжди стикається з численними проблемами, але місцева громада завжди була готова вирішувати їх спільно. Починаючи з 2012 року, ця організація самоорганізації почала активно долучатися до вирішення місцевих питань. Вона береться за проведення магістралі водовідведення, вивезення сміття, спільно з патрульною поліцією організовує рейди для виявлення порушників у сфері благоустрою, та організовує конкурси для визначення найпривабливіших прибудинкових ділянок (<http://solominka.com.ua/2019/03/>).

Один із останніх викликів була спроба побудувати багатоповерховий будинок на території, призначеній для приватної забудови. Завдяки діям органу самоорганізації та зусиллям місцевих мешканців, вдалося привернути увагу влади до цієї ситуації та захистити інтереси громади.

Подібно до багатьох інших організацій самоорганізації в Києві, «Комітет мікрорайону «Дачі Караваєві» бере участь у міських конкурсах проєктів та програм розвитку місцевого самоврядування, а також у «Громадському бюджеті». У разі, якщо зібраної кількості голосів не вистачає для перемоги, вони намагаються реалізувати проєкти власними зусиллями.

У 2021 році мешканці цього мікрорайону вирішили боротися з проблемою понівеченого постаменту та погіршеного благоустрою тополиної алеї, облаштувавши 5 дерев'яних квітників, про які вони тепер самі дбають та висаджують нові квіти. Крім того, розвиваючи свою присутність у соціальних мережах, керівниця ОСН створила онлайн-приймальню, яка налічує близько 300 користувачів. Ця платформа дозволила мешканцям залишати свої скарги та пропозиції, бути постійно на зв'язку з керівником ОСН та отримувати необхідну інформацію.

У 2022 році київські органи самоорганізації активно включились у волонтерську діяльність: вони збирали гуманітарну допомогу для військових, виготовляли та передавали речі для військових, брали участь у патрулюванні районів і протидіяли диверсантам. У співпраці з Департаментом суспільних комунікацій Київської міської державної адміністрації організували збір коштів та матеріалів, надавали харчування літнім людям та створювали центри допомоги військовим.

Слід зауважити, що Київська міська рада прийняла рішення № 3695/3736 від 07 грудня 2021 року, в якому було затверджено міську цільову програму «Сприяння розвитку громадянського суспільства у м. Києві на 2020-2022 роки». Ця програма націлена на встановлення ефективного взаємодії та партнерських відносин між міською владою Києва, громадськістю та інститутами громадянського суспільства. Вона спрямована на забезпечення інклюзивного та партисипативного прийняття управлінських рішень на всіх рівнях, а також на створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства в місті Києві. Програма спрямована на задоволення суспільних інтересів за допомогою різних форм демократичної участі, громадської ініціативи та самоорганізації, а

також надає додаткові можливості для реалізації та захисту прав і свобод кожної людини і громадянина в місті Києві [63]. Відповідно до зазначеної вище програми сума фінансової підтримки діяльності органів самоорганізації населення складає 260839 тис. грн.

Для успішного втілення ініціатив ОСН на місцевому рівні, спрямованих на вирішення місцевих питань, використовується практика проведення Міського конкурсу проєктів та програм для розвитку місцевого самоврядування. Станом на 2023 рік було успішно реалізовано «181 проєкт, які отримали загальну фінансову підтримку з місцевого бюджету на суму понад 3250,7 тис. грн.» [64].

Міський конкурс став для ОСН в м. Києві дієвим інструментом виконання власних повноважень, за допомогою якого вдалося значно покращити соціально-культурну інфраструктуру в мікрорайонах міста, що формує позитивний імідж місцевого самоврядування в контексті децентралізації.

Досвід успішного функціонування ОСН можна відстежити в місті Одеса, тут історія створення ОСН почалася у 2000-х роках. Цей процес був підтриманий створенням високоякісної місцевої нормативно-правової бази і активній політиці міської влади того часу. Крім того, важливою складовою була нижча ініціатива. В той період громадські організації, такі як «Одеський інститут соціальних технологій» та «Лицем до лица», а пізніше ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення» (КВЕД – 94.99 Діяльність інших громадських організацій, н.в.і.у.), отримали підтримку від Міжнародного фонду «Відродження» та розпочали надавати методичну та інформаційну підтримку для ОСН. Вони проводили тренінги, консультували, та видавали навчально-методичні матеріали. Усе це внесло свій вклад у розвиток демократичних процедур та місцевого самоврядування в Одесі. Станом на вересень 2023 року у місті діють 47 ОСН, включаючи 44 комітети мікрорайонів та 3 квартальних комітети.

У комітеті мікрорайону «Юго-Западний масив» діє організована система роботи, яка передбачає поділ 200 будинків на 49 дворових комітетів, що включають представників із кожного будинку. Ці представники також активно

співпрацюють у семи комісіях та різних структурних підрозділах ОСН. Такий підхід передбачає широку участь громадян у всіх процесах та ініціативах.

Зокрема, на базі ОСН був створений центр соціальної допомоги вразливим групам населення. Його головна ідея полягає в тому, що деякі люди можуть надавати допомогу, тоді як інші потребують цієї допомоги. Такий підхід сприяє взаємодопомозі та покращенню якості життя вразливих груп населення. Послугами даного центру вже скористувалися більше 1500 разів.

Комітет мікрорайону «Чубаївка» є ще одним яскравим прикладом успішного функціонування органів самоорганізації населення в Одесі. У 2017 році ОСН розпочав реалізацію проєкту «Соціально-медичний центр мікрорайону Чубаївка», який отримав фінансування з громадського бюджету. Як результат, жителі мікрорайону отримали свою власну амбулаторію. Завдяки цьому центру стало ще більш актуальним здійснення щеплень від COVID-19 в період пандемії, оскільки кожен бажаючий міг отримати вакцинацію. У 2018 році ОСН також взявся за реставрацію запущеного скверу: тепер там є фонтан, нові зелені насадження, тренажери, лавки та навіть чарівні дерев'яні скульптури.

Комітет мікрорайону «Чубаївка» вкладає багато зусиль в те, щоб стати центром спілкування та притягіння для жителів цього мікрорайону. З цією метою було створено багато можливостей для активного дозвілля та спорту поблизу приймальні ОСН: облаштовано дитячий майданчик, встановлено спортивні тренажери, розміщено лавочки, відновлено доріжки та клумби. Тепер це місце, де увечері завжди збираються мешканці, незалежно від віку. Організовано гурток для дітей з англійської мови, який веде один із місцевих жителів. В рамках проєкту «Дозвілля для всієї родини» були придбані меблі та мультимедійне обладнання.

До початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україні, на території мікрорайону завжди панувала радісна та творча атмосфера: проводилися конкурси дитячих малюнків, організовувались міні-постанови англійською мовою, шили костюми, прикрашали новорічну ялинку. Проводилися творчі вечори, де люди спілкувалися, танцювали, читали власні

вірші, співали – серед місцевих навіть був колишній соліст опери. Щомісяця для літніх мешканців з низьким достатком купували квитки до театру. На жаль, на сьогоднішній день організація подібних заходів призупинена. Замість створення костюмів для дітей, наразі діяльність ОСН спрямована на виготовлення плітоносок та плетіння сіток для потреб військових.

Одним із структурних підрозділів Одеської міської ради є Управління з питань взаємодії з органами самоорганізації населення, головним завданням якого є координація діяльності ОСН та забезпечення їх взаємодії з Одеською міською радою, її виконавчими органами.

Крім того, Одеською міською радою прийнято рішення № 1028-VIII від 30.11.2022 р. «Про продовження строку виконання Міської цільової програми розвитку органів самоорганізації населення в м. Одесі на 2020-2022 роки», затвердженої рішенням Одеської міської ради від 06 лютого 2020 року № 5645-VII» [65] відповідно до якої у 2023 році передбачено кошти на:

- ресурсне забезпечення – 8,3 тис. грн.;
- утримання та оснащення приміщень комунальної власності територіальної громади м. Одеси, переданих в оперативне управління органам самоорганізації населення – 758,30 тис. грн.;
- забезпечення формування повноцінних бюджетів органів самоорганізації населення – 7,4 тис. грн.;
- забезпечення наявності технічних та організаційних засобів для інформування мешканців про діяльність органів самоорганізації населення (друковані або тиражовані інформаційні матеріали, бюлетені, оголошення, канцелярські товари тощо) – 161,0 тис. грн.» [65].

Узагальнюючи, зазначимо, що в Україні успішний досвід функціонування органів самоорганізації населення можна знайти не лише у Вінниці, Києві і Одесі, а також в інших містах і територіальних громадах, де функціонування ОСН ґрунтується на принципах інклюзивного та партисипативного прийняття управлінських рішень на всіх рівнях, та зорієнтоване на створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства і підвищення добробуту

громадян. Цей успішний досвід простежується як у великих місцевостях, так і в менших сільських і селищних громадах. Зазвичай це стає можливим завдяки активній ролі місцевої влади, яка впроваджує ефективну місцеву публічну політику з метою підтримки та розвитку органів самоорганізації населення на своїх територіях.

3.3. Розвиток органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади в контексті змін управління містом

У розділі 3.1 нашого дослідження ми вивчили сучасний стан органів самоорганізації населення в місті Кропивницькому і встановили, що їхні результати та ефективність є дуже низькими. Це означає, що ці органи не виконують свої функції належним чином та не забезпечують належного рівня участі громадян у місцевому самоврядуванні.

Порівнявши ситуацію в місті Кропивницькому з іншими містами України, ми виявили, що органи самоорганізації населення в інших регіонах працюють більш успішно та досягають гарних результатів. Це свідчить про те, що проблеми, які існують у Кропивницькому, не є загальнонаціональними, і існує позитивний досвід в інших містах, який варто вивчити та впровадити в Кропивницькому.

Для підвищення ефективності органів самоорганізації населення у місті Кропивницькому необхідні зміни в управлінні містом, адже враховуючи те, що повноваження районних у містах рад обмежені, то вони по суті виконують функцію посередника між мешканцями та міською радою.

Розглядаючи перспективу розвитку органів самоорганізації населення у місті Кропивницькому в контексті змін управління містом слід провести повну реорганізацію органів самоорганізації населення. У нашому дослідженні ми з'ясували, що на території м. Кропивницького діють 55 квартальних комітетів, які легалізовані шляхом повідомлення та 1 квартальний комітет – шляхом реєстрації. Проаналізувавши територію, кількість населення та домоволодінь ми

дійшли висновку, що можна у Кропивницькій територіальній громаді створити 19 комітетів мікрорайону, 2 селищних комітети та 6 квартальних комітетів (Додаток А) та легалізувати їх шляхом реєстрації, адже це збільшить коло їх можливостей. Наприклад, претендувати на отримання делегованих повноважень місцевої ради, фінансів та майна.

Важливим кроком у створенні органів самоорганізації є проведення інформаційних кампаній, а також організація локальних, регіональних і всеукраїнських конференцій і семінарів для обміну досвідом, та видання довідкових та методичних матеріалів. Адже, в сучасних умовах, коли інформаційне середовище розвинене, належний інформаційний супровід стає надзвичайно важливим для успішного впровадження змін у громаді, що сприяє зміцненню громадянського суспільства та активному включенню громадян у важливі справи міста, сприяючи гідному та ефективному місцевому самоврядуванню.

На практиці, особи, які бажають створити орган самоорганізації громади, зіштовхуються з численними юридичними та організаційними питаннями, на які неможливо знайти відповіді ні в Законі України «Про органи самоорганізації населення», ні в чинному законодавстві України взагалі. Ініціатори створення такого органу, зазвичай, є представниками громади певного населеного пункту, і не завжди вони мають достатні знання щодо юридичних аспектів ініціювання створення органу самоорганізації населення. Це часто призводить до помилок під час організації та проведення зборів (конференцій) громадян за місцем проживання, що може призвести до того, що такі збори (конференції) визнаються недійсними. Це, в свою чергу, може призвести до призупинення процесу створення органу самоорганізації або навіть до відмови від спроби його створення.

Причиною цього є складний порядок проведення зборів громадян за місцем проживання, оскільки це завдання вимагає зібрати не менше половини мешканців певної території, які мають право голосу, і переконати їх у необхідності надати свої паспортні дані для включення до списку учасників

зборів (конференції) громадян за місцем проживання. Після цього потрібно повторно провести збори для створення органу самоорганізації населення та обрання його членів, якщо отримано дозвіл на це від відповідної місцевої ради. Більше питань виникає при організації конференцій, оскільки порядок її проведення, квоти представництва та умови легітимності майже не регулюються законодавством. Враховуючи вище викладене, доцільним є ретельне регулювання процедури ініціювання створення органу самоорганізації населення в локальних нормативно-правових актах органів місцевого самоврядування, які визначають послідовність дій для утворення органів самоорганізації населення. Крім цього, вважаємо, що ці місцеві нормативно-правові акти мають включати в себе зразки всіх необхідних документів для створення та легалізації органу самоорганізації (у формі додатків), що суттєво спрощує процедуру ініціювання створення органу самоорганізації населення.

Відповідно до пункту 12 статті 13 Закону України «Про органи самоорганізації населення» передбачено, що рішенням виконавчого комітету затверджуються методичні рекомендації порядку здійснення створення та легалізації органів самоорганізації населення [9]. Крім того, вважаємо за доцільне у зазначеному рішенні визначити норми представництва.

Це виходить з частини третьої статті 8 Постанови Верховної ради України «Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні» [66], в якій зазначено, що норми представництва на конференції визначаються відповідною Радою, її виконавчим органом або органом територіальної самоорганізації громадян.

Крім того, вважаємо за доцільне визначити коло осіб, які мають право голосу на зборах жителів за місцем проживання, адже стаття 10 Закону України «Про органи самоорганізації населення», на нашу думку, обмежує права та свободи особи і громадянина, що гарантуються Конституцією України.

Отже, в ході проведення дослідження нами розроблено проєкт рішення виконавчого комітету «Про затвердження методичних рекомендацій (Додаток А), який на нашу думку, дасть можливість мешканцям відповідної

територіальної громади створити органи самоорганізації населення не порушуючи чинне законодавство.

Крім того, задля спрощення для ініціативних груп процесу підготовки установчих документів доречно розробити Типове положення, яке встановлює юридичний статус, регулює процедури організації та функціонування органів самоорганізації населення на території відповідного органу самоорганізації населення. Аналізуючи міста України, на нашу думку, найбільш вдалим є «Типове положення про органи самоорганізації населення затверджене виконавчим комітетом Інгулецької районної у місті ради» [67], яке можна взяти за основу під час підготовки зазначеного вище положення на території Кропивницької територіальної громади.

З метою створення умов ефективної реалізації повноважень органів самоорганізації населення на території Кропивницької територіальної громади доцільно створити відділ з питань взаємодії з органами самоорганізації населення Кропивницької міської ради, головними завданнями якого пропонуємо визначити такі:

- розробка проєкти міських цільових програм, спрямованих на розвиток системи самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді;
- здійснення контролю за використанням коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, переданих органам самоорганізації населення Кропивницькою міською радою;
- координація діяльність органів самоорганізації населення з виконання їхніх повноважень, що передбачені чинним законодавством України;
- проведення аналізу та узагальнення результатів роботи органів самоорганізації населення;
- забезпечення інформаційного супроводу діяльності Кропивницької міською ради, виконавчого комітету та міського голови щодо діяльності органів самоорганізації населення;
- забезпечення взаємодії між Кропивницькою міською радою, її виконавчими органами та органами самоорганізації населення, які функціонують

у Кропивницькій територіальній громаді;

- створення умов для участі мешканців у вирішенні місцевих питань у межах Конституції та законів України. Задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб мешканців за допомогою співпраці між органами самоорганізації населення міста Кропивницького та виконавчими органами Кропивницької міської ради;

- організація участі органів самоорганізації населення міста Кропивницького у впровадженні соціально-економічних, культурних програм та розвитку місцевих територій;

- організація та забезпечення реалізації міських цільових програм, спрямованих на підтримку діяльності та розвиток органів самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді;

- надання консультативної допомоги у проведенні зборів (конференцій) жителів з за місцем проживання;

- надання методичної підтримки з питань легалізації органів самоорганізації населення та їхньої діяльності.

Одним із ключових заходів місцевої публічної політики сприяння діяльності органів самоорганізації населення є делегування органам самоорганізації населення частини повноважень Кропивницької міської ради. Оскільки успіх цього процесу в значній мірі залежить від його ясності, логічності та прозорості, наша думка полягає в тому, що, оскільки надання органам самоорганізації населення частини повноважень місцевої ради повністю покладається на її добру волю, саме міська рада повинна встановити чіткі «правила гри» в цьому контексті.

Одним з перших міст в Україні, де було цілеспрямовано розглянуто та вирішено це питання, стала Одеса. Тут Одеська міська рада прийняла рішення від 15 червня 2004 року № 2683-IV під назвою «Про механізм наділення органів самоорганізації населення міста Одеси окремими повноваженнями Одеської міської ради, передачі фінансів і майна», в якому було схвалено спеціальне Положення [68]. Проте, при розробці подібних механізмів важливо враховувати,

що ОСН населення мають право самостійно вирішувати, чи є необхідними та доцільними для них делеговані повноваження від місцевої ради, як це чітко вказано в пункті 3 статті 5 Закону України «Про органи самоорганізації населення» [9].

Отже, ініціатива щодо делегування органом самоорганізації населення окремих повноважень місцевої ради може виникнути як з боку самої ради, так і з боку самого органу самоорганізації. У будь-якому випадку, варіант «нав'язування» повноважень місцевою радою органу самоорганізації населення є неприйнятним. Процес передачі повноважень повинен бути двостороннім і включати обмін ініціативами з обох сторін.

У разі прийняття рішення загальними зборами (конференцією) щодо ініціювання делегування органу самоорганізації населення окремих повноважень міської ради, передачі фінансів і майна, відбувається надсилання відповідної заяви до міської ради з переліком запропонованих повноважень. Міська рада розглядає ці пропозиції і приймає рішення щодо можливості делегування конкретному органу самоорганізації населення певних повноважень міської ради. Після цього це рішення надсилається відповідному органу самоорганізації населення. У випадку, коли ініціатива щодо делегування повноважень виходить від міської ради, орган самоорганізації населення має у двотижневий строк скликати загальні збори (конференції), на яких розглядаються запропоновані міською радою повноваження, які можуть бути передані органу самоорганізації населення.

Після розгляду цих пропозицій міською радою, загальні збори (конференція) можуть ухвалити одне з трьох можливих рішень: погодитися на отримання органом самоорганізації повного переліку запропонованих повноважень міською радою; погодитися на надання відповідному органу самоорганізації лише певної частини повноважень з запропонованих міською радою; вважати недоцільним приймати жодних повноважень, запропонованих міською радою. Рішення загальних зборів (конференції) направляється до міської ради. На підставі цього рішення (у випадку перших двох варіантів)

міська рада, взявши участь уповноважених представників загальних зборів (конференції), готує проект остаточного рішення щодо делегування конкретному органу самоорганізації населення певних повноважень міської ради, передачі фінансів та майна. Це питання розглядається міською радою на відкритому пленарному засіданні за участю уповноважених представників загальних зборів (конференції), яким надається можливість висловити свою позицію щодо цього питання відповідно до Регламенту міської ради.

Можна навести ще один приклад та взяти його за основу для запровадження у Кропивницькій територіальній громаді встановлення процедури передачі комітетам самоорганізації населення – міста Прилуки окремих повноважень Прилуцької міської ради та її виконавчих органів, Прилуцькою міською радою прийнято рішення №10 від 30 травня 2013 року «Про Порядок делегування комітетам самоорганізації населення міста Прилуки повноважень міської ради та її виконавчих органів» [69].

Обсяг необхідних фінансових ресурсів для повного виконання делегованих міською радою повноважень оцінюється і ґрунтується відповідно до правил, які діють у системі фінансових органів місцевого самоврядування, з можливим залученням зовнішніх фахівців, якщо це необхідно. Матеріально-технічні ресурси, які повинні бути надані органу самоорганізації населення міською радою для виконання додаткових повноважень, включають в себе приміщення, які передаються на баланс або в оперативне управління органу самоорганізації населення, обладнання, транспорт тощо. На нашу думку, повноваження органам самоорганізації населення необхідно надавати поетапно, починаючи, наприклад, з сфери благоустрою, а потім поступово розширювати їх обсяг лише у випадку, якщо вже делеговані функції виконуються належним чином.

Під час підготовки передачі окремих повноважень органам самоорганізації населення Кропивницькою міською радою можна взяти за основу рішення Вінницької міської ради № 1435 від 30 листопада 2018 року «Про делегування повноважень Асоціації органів самоорганізації населення міста Вінниці» [70].

З метою покращення результативності роботи органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади у вирішенні важливих питань місцевого значення та з метою розширення участі місцевої громади у вирішенні соціально-економічних та культурних завдань, зокрема, для більш повного задоволення потреб та інтересів мешканців слід розробити та внести на розгляд Кропивницької міської ради Програму розвитку органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади. Комплекс заходів цієї Програми має бути спрямований на вирішення питань, які стосуються задоволення потреб і інтересів мешканців Кропивницької територіальної громади шляхом поліпшення надання соціальних та адміністративних послуг за місцем їх проживання. В рамках цих заходів також бажано передбачити залучення мешканців до програм спільного фінансування, де вони можуть брати участь на умовах спільної участі, наприклад, у фінансуванні будівництва водопостачання, каналізації, асфальтування вулиць тощо.

Оскільки система органів самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді має реальний потенціал в громадянському суспільстві, а також враховуючи її важливість для сталого розвитку громади, затвердження цієї Програми є необхідним. Спільна робота органів місцевого самоврядування, депутатів та місцевих активістів з органами самоорганізації населення дозволить більш повно і ефективно вирішувати проблеми мешканців.

Виконання цієї Програми сприятиме підтримці системи органів самоорганізації населення Кропивницької територіальної громади, підвищить інформованість мешканців щодо діяльності цих органів, покращить їх ефективність та дозволить залучати ресурси жителів приватних житлових районів для поліпшення умов їх проживання.

Гарним прикладом у цьому контексті є Вінницька територіальна громада. Так, Вінницькою міською радою прийнято рішення № 678 від 26 листопада 2021 року «Про хід виконання «Програми розвитку органів самоорганізації населення м. Вінниці на 2017 – 2021 роки», у 2021 році та затвердження «Програми розвитку органів самоорганізації населення Вінницької міської територіальної

громади на 2022 – 2026 роки» [71], яка передбачає не тільки фінансове та матеріально технічне забезпечення діяльності органів самоорганізації населення, а й проведення інформаційно-просвітницьких заходів серед мешканців мікрорайонів приватної забудови, поточний ремонт (доріг, тротуарів, криниць загального користування), виготовлення покажчиків вулиць, провулків, проїздів, придбання матеріалів для облаштування спортивних та дитячих майданчиків, які знаходяться на балансі ОСН та їх утримання в належному технічному стані тощо.

Особливої уваги приділено порядку залучення, розрахунку величини і використання коштів дольової участі у розвитку інфраструктури Вінницької міської об'єднаної територіальної громади затверджений рішенням Вінницької міської ради № 2083 від 27 грудня 2019 року, який регулює відносини у сфері залучення, розрахунку величини і використання коштів пайової участі, що виникають між органом місцевого самоврядування та замовником, в зв'язку будівництвом останнім об'єктів на території Вінницької міської територіальної громади [72]. На нашу думку, це гарний приклад для наслідування, який необхідно запровадити на території Кропивницької територіальної громади.

Використання програмно-цільових методів у місцевій політиці допомагає підвищити результативність використання ресурсів органами місцевого самоврядування у співпраці з органами самоорганізації населення для формування місцевих політичних рішень.

Крім того, з метою мотивації громадян бути більш активними у справах міста, а також заохочування їх до участі в громадських ініціативах та проєктах, було б доречно організувати та провести міський конкурс відповідно до Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проєктів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка [73].

Прикладом гарної практики ми вважаємо місто Київ, на території якого проводиться міський конкурс «Громадська перспектива: прозора влада та активна громада» проєктів інституту громадянського суспільства, спрямованих

на розв'язання соціально-економічних питань, щодо розвитку міста Києва, з урахуванням їх актуальності відповідно до цілей і завдань, пов'язаних з викликами воєнного часу [73].

Для врахування кращих практик нами розроблено і запропоновано проєкт «Методичних рекомендацій порядку створення та легалізації органів самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді», (Додаток Б), в якому передбачено методичне забезпечення ініціацію створення та легалізації ОСН (рис. 3.2).

Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки:

– Незважаючи на недосконале і, у деяких випадках, суперечливе чинне законодавство щодо утворення та функціонування органів самоорганізації населення (ОСН), в Україні існує значна кількість можливостей для успішного розвитку цієї форми громадської організації. Зокрема, цей розвиток можливий шляхом поєднання можливостей ОСН із можливостями громадських організацій.

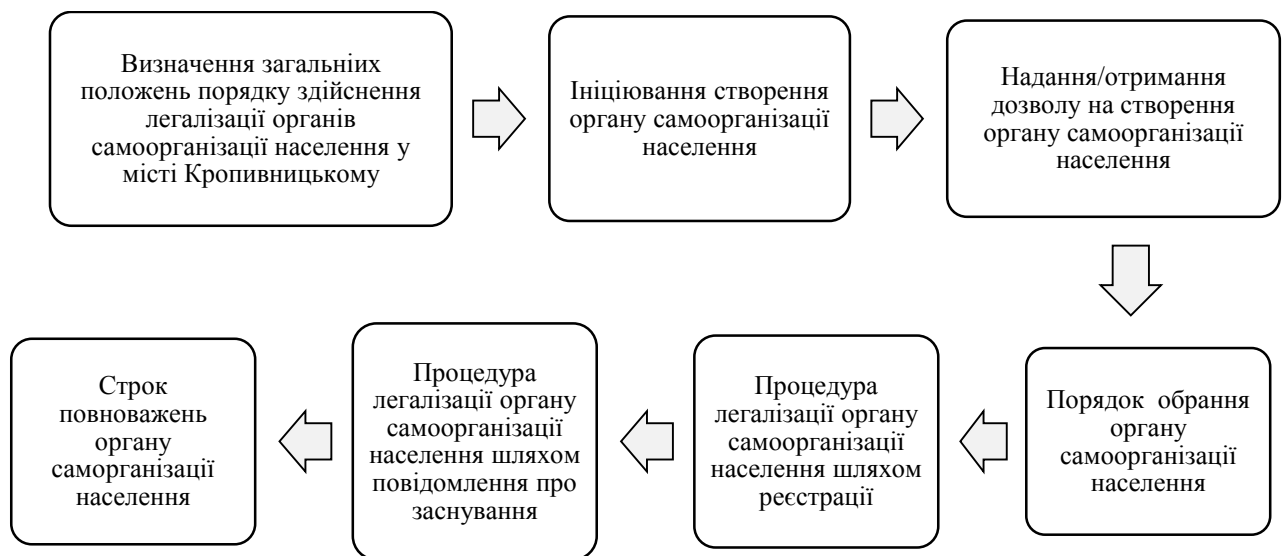

Рис. 3.2. Складові запропонованого проєкту методичних рекомендацій порядку створення та легалізації органів самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді

– Широка підтримка з боку місцевих рад та їхніх виконавчих органів у створенні та функціонуванні ОСН, а також у співпраці з громадськими

організаціями, може забезпечити залучення значних суспільних ресурсів у сферу соціального розвитку і підвищення добробуту населення. При цьому важливою є участь активних мешканців різних категорій – за віком, статтю, політичними переконаннями, національною чи конфесійною приналежністю – у громадській діяльності на місці проживання через ОСН. Ця участь сприятиме їхній самореалізації, громадському і політичному взаєморозумінню, толерантності та передачі життєвого досвіду від старших поколінь молодшим.

Сподіваємось, наші пропозиції призведуть до покращення стану активності українського суспільства та підвищення його довіри до влади, яка виступає партнером громадськості у спільній творчій роботі на благо всіх громадян Кропивницької територіальної громади.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

1. Проаналізовано теоретичну сутність органів самоорганізації населення як елементу системи місцевого самоврядування та встановлено, що місцеве самоврядування – це сукупність органів місцевого самоврядування та організаційних форм, які взаємодіють між собою і за допомогою яких територіальні громади реалізують завдання та виконують функції місцевого самоврядування, з метою розбудови громади і формування належної якості життя і збільшення добробуту населення. ОСН є дієвим елементом системи місцевого самоврядування, одним із суб'єктів політичного управління в територіальних громадах і, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», є «представницькими органами, створеними жителями, які проживають на законних підставах на території міста або їх частин, для вирішення окремих питань місцевого значення».

2. Під час дослідження характеристики стану наукової розробки проблеми щодо органів самоорганізації населення встановлено, що науковці по-різному розглядають зміст органів самоорганізації населення: з одного боку, органи самоорганізації населення є способом, за яким мешканці беруть участь у вирішенні локальних питань, виконуючи передбачені їм радами повноваження. З іншого боку, вони входять до складу владних структур і поділяють деякі спільні риси з органами місцевого самоврядування. Через те, що органи самоорганізації населення в Україні завжди мали доволі складну громадсько-публічну природу, українські вчені виокремлюють декілька основних, неоднорідних періодів розвитку органів самоорганізації населення на території сучасної України, ці періоди ми узагальнили так:

– період 1. кінець 1920-х – до кінця 1940-х років – створення «територіальних депутатських груп», відбулося закладення основ радянської моделі самоврядування на рівні «будинки-вулиця-квартал-мікрорайон»;

- період 2. 1950-і роки – функціонування «комітетів сприяння експлуатації будівель при домоуправліннях»;
- період 3. 1960-1980 рр. – створення «домових, вуличних, квартальних громадських комітетів самодіяльності населення», це стало поширеною формою громадського самоврядування;
- період 4. Кінець 1980-х – початок 1990-х рр. – створено органи територіального громадського самоврядування (місцеві ради і комітети мікрорайонів, житлових комплексів, будинкових, вуличних, квартальних, селищних, сільських комітетів);
- період 5. З середини 1990-х рр. – до кінця 2014 р. – період вдосконалення законодавства з місцевого самоуправління в незалежній Україні, часткове звільнення від контролю з боку органів місцевої і державної влади;
- період 6. З 2015 року – до теперішнього часу – період реформування місцевого самоврядування і становлення органів самоорганізації населення в умовах децентралізації і на демократичних засадах.

3. Проаналізовано зарубіжний досвід діяльності ОСН, для розуміння особливостей функціонування органів самоорганізації населення в країнах світу, нами згруповано їх на групи: I група – країни, форми самоорганізації населення яких здебільшого належать до муніципальної системи країн та елементів місцевого самоврядування (Східна Європа, посткомуністичні країни) як додатковий орган; II група – країни, форми самоорганізації населення яких належать до добровільного неприбуткового сектору суспільства (Західна Європа). Виявлено, що як самі форми, так і структура і сукупність компетентностей доволі сильно відрізняються в різних країнах ЄС, основою для виникнення самоорганізації населення території в будь-якій країні є «територіальна громада» чи об'єднання громадян (фізичних осіб), що проживають на певній території і взаємодіють з метою досягнення загальних соціально-побутових інтересів та потреб.

4. Аналіз конституційних засад діяльності органів самоорганізації населення дозволяє виявити проблему узгодження процесів та механізмів

передачі повноважень від органів місцевого самоврядування до органів самоорганізації населення. Зокрема, виявлено, що передача повноважень виявляється практично неможливою, основною причиною чого є відсутність інтересу з боку місцевих рад в обмеженні своїх владних повноважень. Таким чином, спостерігається наявність збереження «замкнутого циклу» в нормативному полі: органи місцевого самоврядування гальмують розвиток органів самоорганізації населення через відмову в передачі повноважень. Водночас, сильні органи самоорганізації населення наполягають на делегуванні повноважень, але органи самоорганізації населення не можуть повноцінно розкрити свій потенціал через обмеження у виконанні своїх повноважень, що ускладнює отримання підтримки територіальних громад. Неврахування потреб територіальних громад у списку повноважень допомагає утримувати ситуацію, чим підживлюється існування слабких, недієвих органів самоорганізації населення.

5. Обґрунтовано шляхи вдосконалення законодавства України з питань розвитку органів самоорганізації населення. Зокрема запропоновано внесення змін щодо діяльності органів самоорганізації населення на рівні Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема:

- накладення на органи самоорганізації населення обов'язку розробляти та впроваджувати заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, а також виявлення та усунення причин і умов, які сприяють їх вчиненню;

- надання можливості у конкретних ситуаціях передавати матеріали на розгляд органам самоорганізації населення стосовно осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, з метою звільнення їх від адміністративної відповідальності та застосування заходів громадського впливу;

- покладення на правопорушника обов'язку відшкодувати завдану майнову шкоду органам самоорганізації населення;

- закріплення за органами самоорганізації населення права складати протоколи з приводу вчинення окремих адміністративних правопорушень.

6. Проаналізовано сучасний стан органів самоорганізації населення в Кропивницькій територіальній громаді та виявлено, що Після прийняття Закону України «Про органи самоорганізації населення» та затвердження рішення Кіровоградської міської ради районні міські ради отримали право та повноваження надавати дозволи на створення органів самоорганізації населення на відповідних територіях. Виявлено, що депутатами тодішньої Ленінської районної у місті Кіровограді ради та прийнято рішення № 79 від 22 травня 2003 року «Про надання дозволу на створення квартальних комітетів у Ленінської районі м. Кіровограда» та затверджено їх межі. Згідно цього рішення на території Подільського району було створено шляхом повідомлення 25 квартальних комітетів та 1 квартальний комітет шляхом реєстрації, який отримав назву орган самоорганізації населення «Комітет мікрорайону Никанорівка м. Кіровограду». Крім того, встановлено, що на території цих квартальних комітетів розташовано 12,5 тис. будинків та 15,2 тис. домоволодінь, в яких мешкає орієнтовно 39,8 тис. осіб.

Проаналізовано і територію Фортечного району м. Кропивницького та встановлено, що дозвіл на створення органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького надано депутатами відповідної ради на п'ятій сесії Фортечної районної у м. Кропивницькому ради восьмого скликання, яка відбулась 10 вересня 2021 року. На цій же сесії затверджено типові положення про органи самоорганізації населення Фортечного району.

Виявлено, що у Фортечному районі м. Кропивницького, станом на вересень 2023 року діють 29 квартальних комітетів на яких розташовано 15,5 тис. будинків та 17,4 тис. домоволодінь, в яких мешкає орієнтовно 48,6 тис. осіб.

Досліджено основні завдання органів самоорганізації населення Подільського та Фортечного районів м. Кропивницького. Зокрема, створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і Законів України; задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг; участь

у реалізації програм соціально-економічного та культурного розвитку, інших місцевих програм. ОСН м. Кропивницького мають успішний досвід функціонування, разом з тим, виявлено, що у процесі роботи виникають проблемні питання:

- низький рівень матеріального заохочення керівників квартальних комітетів;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення;
- відсутність приміщень для здійснення прийому громадян;
- відсутність відшкодувань за комунальні послуги, які використовуються під час виконання повноважень;
- відсутність повноважень в органах місцевого самоврядування, які надали їм дозвіл на створення;
- наявність незареєстрованих ОСН.

Для усунення останньої проблеми нами сформовано пропозиції щодо реорганізації органів самоорганізації населення на території Кропивницької територіальної громади (Додаток А).

7. Під час дослідження виявлено кращі практики діяльності органів самоорганізації населення в Україні, як приклад для впровадження. Зокрема, проаналізований успішний досвід функціонування органів самоорганізації населення у містах Вінниці, Києві і Одесі а також деяких інших містах, та встановлено, наступне:

- функціонування ОСН в цих громадах ґрунтується на принципах інклюзивного та партисипативного прийняття управлінських рішень на всіх рівнях;
- має фінансове забезпечення з місцевого бюджету, на умовах дольової участі мешканців та з інших джерел;
- зорієнтоване на створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства і підвищення добробуту громадян.

8. Запропоновано напрями розвитку ОСН Кропивницької територіальної громади в контексті змін управління містом, які розроблено з урахуванням

кращих практик в інших громадах. Зокрема, нами запропоновано проєкт «Методичних рекомендацій порядку створення та легалізації органів самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді», (Додаток Б), в якому передбачено методичне забезпечення ініціацію створення та легалізації ОСН. Проєкт пропонує Методичних рекомендацій визначає загальні положення порядку здійснення легалізації органів самоорганізації населення у місті Кропивницькому та описує процеси ініціювання створення органу самоорганізації населення, надання дозволу на створення органу самоорганізації населення, порядок обрання органу самоорганізації населення, процедуру легалізації органу самоорганізації населення шляхом реєстрації, процедуру легалізації органу самоорганізації населення шляхом повідомлення про заснування, визначає строк повноважень органу самоорганізації населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text. (дата звернення: 05.09.2023).
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254K/96-вр>. (дата звернення: 05.09.2023).
3. Європейська Хартія про місцеве самоврядування: Страсбург, 15 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text. (дата звернення: 05.09.2023).
4. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
5. Золотоноша О. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 2. С. 198-202. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/2/35.pdf>. (дата звернення: 10.09.2023).
6. Мішин С. І. Теоретично-методологічні засади реформування системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 60-76. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.188>. (дата звернення: 12.09.2023).
7. Бородін Є. І., Тарасенко Т. М. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 4. С. 55-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_4_9. (дата звернення: 05.09.2023).
8. Пархоменко В., Прошко В., Мавко П. Стратегічне планування розвитку громади : практичний посібник. Львів : «СПОЛОМ», 2002. 160 с.
9. Про органи самоорганізації населення : закон України від 11 лип. 2001 р. № 2625-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>. (дата звернення: 04.09.2023).
10. Про громадські об'єднання : закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>. (дата звернення: 18.09.2023).

11. Клепацький М. Проблеми реалізації законодавчо врегульованої процедури створення, функціонування та припинення діяльності органів самоорганізації населення. *Аспекти самоврядування*. 2003. № 1. С. 5-11.

12. Мішина Н. В. Самоорганізація населення в Україні: категоріальний апарат. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 45. С. 324-328.

13. Винокуров Ю. О. Самоорганізація населення – історичний досвід. 2010. № 15. URL: http://sd.net.ua/2010/01/15/camoorganizacija_naselennja_storichnij_dosvd.html. (дата звернення: 18.09.2023).

14. Олійник С. Л. Історія формування органів самоорганізації населення в Україні: суспільно-географічний аспект. *Економічна та соціальна географія*. 2013. Вип. 2 (67). С. 75-82. URL: <http://bulletin-esgeograph.org.ua/images/docs/Volume-67/12%20Oliynyk.pdf> (дата звернення: 20.09.2023).

15. Положення про громадські селищні, сільські, вуличні, квартальні, дільничні, домові комітети в Українській РСР : затверджене Указом Президії Верховної Ради Української РСР 17 жовтня 1975 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1975. № 44. Ст. 479. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/UP811425?an=2>. (дата звернення: 25.09.2023).

16. Єременко М. Органи самоорганізації населення як сучасна форма спільного згуртування українських громадян. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Українознавство». 2011. № 15. С. 47-51. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-15/Jeremenko.pdf>. (дата звернення: 29.09.2023).

17. Кожина А. В. Особливості поняття, сутності та природи органів самоорганізації населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток: Електронний журнал*. 2015. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=839>. (дата звернення: 15.09.2023).

18. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні : колект. монографія / за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ : РІДНА МОВА, 2016. 744 с.

19. Інтернет-Енциклопедія України. 2019. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002654>. (дата звернення: 28.09.2023).

20. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія», 2012. 120 с.

21. Жаліло Я. Самоорганізовані громади надійно тримають тил. *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/12/683841/>. (дата звернення: 02.10.2023).

22. Народовладдя на місцях під час воєнного стану. *Лабораторія законодавчих ініціатив* : Електронне видання. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/01/31/people-power-during-the-war/>. (дата звернення: 18.09.2023).

23. Local and regional government in Europe Structures and competences. CEMR Paris. 2020. 55 p. URL: https://www.ccre.org/docs/Local_and_Regional_Government_in_Europe.EN.pdf. (дата звернення: 22.10.2023).

24. Місцева самоорганізація населення: зарубіжний досвід для України : аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2010. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/misceva-samoorganizaciya-naselennya-zarubizhniy-dosvid-dlya>. (дата звернення: 23.10.2023).

25. Пеліванова Н. Зарубіжний досвід правового регулювання питань управління багатоквартирним будинком: можливості застосування в Україні. Аналітична записка. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. 2013. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1162/>. (дата звернення: 22.10.2023).

26. Олійник С. Л. Зарубіжний досвід місцевої самоорганізації населення для України. *Економічна та соціальна географія*: наук. зб. / ред. кол. : С. І. Іщук

(відп.ред.) та ін. 2012. Вип. 1 (64). С. 106-110.

27. Колесников О., Калашнікова О., Кіщенко В., Баласанян В. Розвиток інституту ОСН в умовах політики децентралізації влади в Україні: аналітична записка. Одеса. Асоціація сприйняття самоорганізації населення, 2023. 34 с. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2023/07/analitichna-zapyska-osn.pdf>. (дата звернення: 03.11.2023).

28. Конституційні перетворення в Україні: історія, теорія та практика : монографія / А. Р. Крусян, В. М. Шаповал [та ін.]; за ред. М. П. Орзіха. Київ : Юрінком інтер, 2013. 512 с.

29. Про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», направленою Головою Верховної Ради України, вимогам статей 157 і 158 Конституції України : Висновок Конституційного Суду України від 30.10.2003 р. № 1-в/2003. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/352>. (дата звернення: 10.11.2023).

30. Про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» вимогам статей 157 і 158 Конституції України : Висновок Конституційного Суду України від 07.05.2005 р. № 1-в/2005. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/357>. (дата звернення: 10.11.2023).

31. Про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування вимогам статей 157 і 158 Конституції України : Висновок Конституційного Суду України від 15.01.2008 р. № 1-в/2008 URL: <https://ccu.gov.ua/docs/358>. (дата звернення: 10.11.2023).

32. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм : монографія. Київ : Юридична фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. 560 с.

33. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду). URL:

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show?nreg=v001p710-08&find=1&text=%E3%F0%EE%EC%E0%E4%F1%FC%EA%EE%FE&x=4&y=11>.

(дата звернення: 10.11.2023).

34. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 20.11.2023).

35. Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні : постанова Верховної Ради України від 17 груд. 1993 р. № 3748-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3748-12#Text>. (дата звернення: 11.11.2023).

36. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, / 35-36, 37 /. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>. (дата звернення: 22.10.2023).

37. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 23.10.2023).

38. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : указ Президента України від 27 верес. 2021 р. № 487/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>. (дата звернення: 10.11.2023).

39. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення від 18.11.2021 р. № 6319. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73226. (дата звернення: 10.11.2023).

40. Шаульська Г. М. Механізми взаємодії громадськості з органами публічної влади в Україні : монографія. за заг. ред. Т. В. Мотренка. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2018. 200 с. URL: <http://delta.e->

autopay.com/buy/369804. (дата звернення: 10.11.2023).

41. Конституційний Суд України. 3.1.1. Представницька демократія. 3.1. Народовладдя. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/31-narodovladdya> (дата звернення: 15.11.2023).

42. Про утворення районів в деяких містах Української РСР : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 22 груд. 1973 р. № 2314-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 1973. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/UP732314>. (дата звернення: 15.11.2023).

43. Про надання дозволу на створення квартальних комітетів у Ленінському районі міста Кіровограда : рішення Ленінської районної у місті Кіровограді ради від 22 трав. 2003 р. № 79. URL: <https://prada.gov.ua/index.php/publiczna-informatsiia>. (дата звернення: 15.11.2023).

44. Про надання дозволу на створення квартальних комітетів у Ленінському районі міста Кіровограда : рішення Ленінської районної у місті Кіровограді ради від 22 груд. 2006 р. № 57. URL : <https://prada.gov.ua/index.php/kvartalni-komitety>. (дата звернення: 15.11.2023).

45. Про приведення назви міста Кіровоград Кіровоградської області у відповідність із вимогами Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» : постанова Верховної Ради України від 14 лип. 2016 р. № 1468-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1468-19#Text>. (дата звернення: 15.11.2023).

46. Про перейменування вулиць, провулків та інших об'єктів топоніміки міста : розпорядження Кіровоградського міського голови від 19 лют. 2016 р. № 24. URL: <https://www.kr-rada.gov.ua/uploads/documents/27756-raspod-20160223115224.pdf>. (дата звернення: 16.11.2023).

47. Про затвердження Положення про щомісячне заохочення голів квартальних комітетів Подільського району міста Кропивницького : рішення виконавчого комітету Подільської районної у м. Кропивницькому ради від 17 черв. 2021 р. № 35. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/>

18HsWlph4MXjjRuWKdpraDE9ickSGKX1O. (дата звернення: 16.11.2023).

48. Про виплату матеріального заохочення головам квартальних комітетів Подільського району міста Кропивницького за серпень 2023 року : рішення виконавчого комітету Подільської районної у м. Кропивницькому ради від 29 серп. 2023 р. № 99. URL: https://drive.google.com/drive/folders/19oeKaRU9DlnqRjAV6nULUCY1_DLfAsdS. (дата звернення: 16.11.2023).

49. Про схвалення проєкту рішення про добровільне приєднання до територіальної громади міста обласного значення : рішення Кропивницької міської ради від 19 листоп. 2019 р. № 2986 URL : <https://www.kr-rada.gov.ua/rishennya/miskoyi-radi/?y=2019>. (дата звернення: 10.10.2023).

50. Про обсяги і межі повноважень, які визначаються Кропивницькою міською радою Подільській та Фортечній районним у місті Кропивницькому радам восьмого скликання та їх виконавчим органам : рішення Кропивницької міської ради від 25 берез. 2021 р. № 168. URL : https://kr-rada.gov.ua/uploads/documents/31836-rish_168_25-03-2021.pdf. (дата звернення: 16.11.2023).

51. Про узгодження обсягів і меж повноважень, які визначатимуться Кропивницькою міською радою Фортечній районній у місті Кропивницькому ради восьмого скликання та її виконавчим органам : рішення Фортечної районної у м. Кропивницькому ради від 22 берез. 2021 р. № 41. URL : <https://fortechna-rada.gov.ua/seasonal-activity/рішення-сесії-№6-2021/>. (дата звернення: 16.11.2023).

52. Методичні рекомендації щодо проведення звітно-виборної кампанії зі створення та легалізації органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького їх графік та норму представництва громадян: Рішення виконавчого комітету Фортечної районної у м. Кропивницькому ради від 6 жовт. 2021 р. № 85 URL : <https://fortechna-rada.gov.ua/executive-committee/decision-executive-committee/2021-%d1%80%d1%96%d0%ba-2/>. (дата звернення: 16.11.2023).

53. Дозвіл на створення органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького : рішення Фортечної районної у м. Кропивницькому ради від 22 берез. 2021 р. № 41. URL : <https://fortechna-rada.gov.ua/seasonal-activity/%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%81%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97-%e2%84%965-2021/>. (дата звернення: 16.11.2023).

54. Про легалізацію шляхом повідомлення про заснування квартальних комітетів Фортечного району міста Кропивницького : рішення виконавчого комітету Фортечної районної у м. Кропивницькому ради від 21 груд. 2021 р. № 107. URL : <https://fortechna-rada.gov.ua/executive-committee/decision-executive-committee/2021-%d1%80%d1%96%d0%ba-2/>. (дата звернення: 16.11.2023).

55. Про затвердження Програми фінансової підтримки органів самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького на 2023 рік : рішення Фортечної районної у м. Кропивницькому ради від 10 верес. 2021 р. № 65. URL : <https://fortechna-rada.gov.ua/seasonal-activity/%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%81%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97-%e2%84%965-2021/>. (дата звернення: 16.11.2023).

56. Про затвердження Порядку надання фінансової підтримки органам самоорганізації населення Фортечного району м. Кропивницького на 2023 рік : рішення Фортечної районної у м. Кропивницькому ради від 19 груд. 2022 р. № 115. URL : <https://fortechna-rada.gov.ua/seasonal-activity/%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%81%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97-%e2%84%9610-2022/>. (дата звернення: 16.11.2023).

57. Порядок створення та легалізації органів самоорганізації населення у місті Кіровограді : рішення Кіровоградської міської ради від 31 трав. 2011 р. № 563. URL : <http://www.kr-rada.gov.ua/rishennya/miskoyi-radi/?y=2011>. (дата звернення: 10.10.2023).

58. Статут Асоціації органів самоорганізації населення м. Вінниці :

Протокол загальних зборів Асоціації органів самоорганізації населення м. Вінниці від 11 верес. 2018 р. № 02. URL : <https://www.vmr.gov.ua/asotsiatsiia-orhaniv-samoorhanizatsii-naselennia#undefined3>. (дата звернення: 10.10.2023).

59. Про утворення органів самоорганізації населення м. Вінниці : рішення Вінницької міської ради від 1 берез. 2013 р. № 135. URL : <https://www.vmr.gov.ua/asotsiatsiia-orhaniv-samoorhanizatsii-naselennia>. (дата звернення: 10.10.2023).

60. Про внесення змін до рішення міської ради від 01.03.2011 року № 135 «Про утворення органів самоорганізації населення» : рішення Вінницької міської ради від 1 берез. 2013 р. № 135. URL : <https://www.vmr.gov.ua/asotsiatsiia-orhaniv-samoorhanizatsii-naselennia>. (дата звернення: 10.10.2023).

61. Програма розвитку органів самоорганізації населення Вінницької міської територіальної громади на 2022 – 2026 роки : рішення Вінницької міської ради від 26 листоп. 2021 р. № 678. URL : <https://www.vmr.gov.ua/prohramy-miskoi-rady>.

62. Про міський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування : рішення Київської міської ради від 15 груд. 2011 р. № 832/7068. URL : https://dsk.kyivcity.gov.ua/files/2019/7/24/Kyivrada_832_7068.pdf. (дата звернення: 10.10.2023).

63. Про внесення змін до рішення Київської міської ради від 12 грудня 2019 року №425/8025 «Про затвердження міської цільової програми «Сприяння розвитку громадянського суспільства у м. Києві на 2020 – 2022 рік» : рішення Київської міської ради від 7 груд. 2021 р. № 3695/3736. URL : <https://kmr.gov.ua/uk/content/rishennya-kyyivskoyi-miskoyi-rady-5735>. (дата звернення: 12.10.2023).

64. Про організацію та проведення міського конкурсу з визначення проектів «Громадська перспектива: прозора влада та активна громада», розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання яких надається фінансова підтримка у 2023 році : наказ Департаменту суспільних

відносин Київської міської ради від 15 берез. 2023 р. № 23. URL : https://kyivcity.gov.ua/publicna_informatsiia_Tag_166122/nakaz_23_pro_organizatsiyu_ta_provedennya_miskogo_konkursu_z_viznachennya_proyektiv_gromadska_per_spektiva_prozora_vlada_ta_aktivna_gromada_rozroblenikh_institutami_gromadyanskogo_suspilstva_dlya_vikonannya_yakikh_nadayetsya_fiansova_pidtrimka_u_2023_r_ot/nakazsk-23-15032023/. (дата звернення: 21.10.2023).

65. Про продовження строку виконання Міської цільової програми розвитку органів самоорганізації населення в м. Одесі на 2020 – 2022 роки», затвердженої рішенням Одеської міської ради від 06 лютого 2020 року № 5645-VII» : рішення Одеської міської ради від 30 листоп. 2022 р. № 1028-VIII. URL : <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/195952/>. (дата звернення: 21.10.2023).

66. Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні : постанова Верховної Ради України від 17 груд. 1993 р. № 3748-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3748-12#Text>. (дата звернення: 05.09.2023).

67. Типове положення про органи самоорганізації населення затверджене виконавчим комітетом Інгулецької районної у місті ради. URL : <https://ing-org.gov.ua/polozhennya-pro-organi-samoorganizatsiyi-naselennya.html>. (дата звернення: 26.10.2023).

68. Про механізм наділення органів самоорганізації населення міста Одеси окремими повноваженнями Одеської міської ради, передачі фінансів і майна : рішення Одеської міської ради від 15 черв. 2004 р. № 2683-IV. URL : <https://omr.gov.ua/ua/acts/council/35672/>. (дата звернення: 20.09.2023).

69. Про Порядок делегування комітетам самоорганізації населення міста Прилуки повноважень міської ради та її виконавчих органів : рішення Прилуцької міської ради від 30 трав. 2013 р. № 10. URL : https://pryluky.cg.gov.ua/web_docs/5612/2014/03/docs/46_10.9.doc. (дата звернення: 20.09.2023).

70. Про делегування повноважень Асоціації органів самоорганізації населення міста Вінниці : рішення Вінницької міської ради від 30 листоп. 2018 р.

№ 1435. URL :
<https://2021.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/Forms/AllItems.aspx?RootFolder=%2FDocs%2FCityCouncilDecisions%2F2018&FolderCTID=0x01200040D71A93C0C5934FB7FB17B73DD8DE50&View=%7B9D99651E%2D83EB%2D4490%2D8511%2D30D1197E09E1%7D>. (дата звернення: 20.09.2023).

71. Про хід виконання «Програми розвитку органів самоорганізації населення м. Вінниці на 2017 – 2021 роки», у 2021 році та затвердження «Програми розвитку органів самоорганізації населення Вінницької міської територіальної громади на 2022 – 2026 роки : рішення Вінницької міської ради від 26 листоп. 2021 р. № 678. URL :
<https://2021.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2021/%E2%84%96678%2026-11-2021.pdf>. (дата звернення: 20.09.2023).

72. Про затвердження Порядків: залучення, розрахунку величини і використання коштів пайової участі у розвитку інфраструктури Вінницької міської ОТГ; залучення інвестицій в соціально-економічний розвиток Вінницької міської ОТГ при зміні цільового призначення земельних ділянок приватної власності; забудови територій Вінницької міської ОТГ та скасування рішення міської ради від 27.12.2011 р. № 557 (зі змінами та доповненнями) : рішення Вінницької міської ради від 27 груд. 2019 р. № 2083. URL :
<https://2021.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2019/%E2%84%962083%2027-12-2019.pdf>. (дата звернення: 20.09.2023).

73. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лип. 2023 р. № 1049-2011-п. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 09.10.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Пропозиції щодо реорганізації органів самоорганізації населення на
території Кропивницької територіальної громади

Фортечний район міста Кропивницького					Подільський район міста Кропивницького				
№ п\п	Назва квартального комітету	Кількість населення	Умовна назва ОСН	Кількість населення	№ п\п	Назва квартального комітету	Кількість населення	Умовна назва ОСН	Кількість населення
1	Квартальний комітет №1	404	Селищний комітет Молодіжний	400	1	Квартальний комітет №1	1492	Комітет мікрорайону Завадівський	3021
2	Квартальний комітет №2	2034	Комітет мікрорайону Лелеківський	4724	2	Квартальний комітет №2	1529		
3	Квартальний комітет №3	2690			3	Квартальний комітет №3	2200	Квартальний комітет Масляніківський	2200
4	Квартальний комітет №4	2470	Квартальний комітет Пляжний	2470	4	Квартальний комітет №4	1873	Квартальний комітет Арнаутовський	1873
5	Квартальний комітет №5	1555	Комітет мікрорайону Новомиколаївський	3099	5	Квартальний комітет №5	1552	Комітет мікрорайону міського саду	2590
6	Квартальний комітет №6	1544			6	Квартальний комітет №6	1038		
7	Квартальний комітет №7	2884	Комітет мікрорайону Некрасівки	5434	7	Квартальний комітет №7	1095	Комітет мікрорайону Шкільний	3195
8	Квартальний комітет №8	2550			8	Квартальний комітет №8	2100		

9	Квартальний комітет №9	1018	Комітет мікрорайону	1744	9	Квартальний комітет №9	1950	Квартальний комітет заводський	1950
10	Квартальний комітет №10	726	Залізничний		10	Квартальний комітет №10	1480	Комітет мікрорайону Семенівський	2634
11	Квартальний комітет №11	516	Приєднати до квартального комітету Подільського району		11	Квартальний комітет №11	1154		
12	Квартальний комітет №12	2650	Комітет мікрорайону	3472	12	Квартальний комітет №12	1496	Комітет мікрорайону Героїв Маріуполю	3386
13	Квартальний комітет №13	822	Черемушки		13	Квартальний комітет №13	1890		
14	Квартальний комітет №14	1300	Комітет мікрорайону Новоолексіївський	4802	14	Квартальний комітет №14	2229	Комітет мікрорайону Таврійський	3590
15	Квартальний комітет №15	1899			15	Квартальний комітет №15	1361		
16	Квартальний комітет №16	1603			16	Квартальний комітет №16	1953	Комітет мікрорайону квітневий	3640
17	Квартальний комітет №17	1328	Комітет мікрорайону Озерної балки	3983	17	Квартальний комітет №17	1687	Комітет мікрорайону Великобалківський	3267
18	Квартальний комітет №18	2655			18	Квартальний комітет №18	1821		
19	Квартальний комітет №19	2220	Комітет мікрорайону Джерельний	4766	19	Квартальний комітет №19	1446	Комітет мікрорайону Балківський	2550
20	Квартальний комітет №20	2546			20	Квартальний комітет №20	1350		
21	Квартальний комітет №21	1241	Квартальний комітет	1241	21	Квартальний комітет №21	1200		

			Холодноярський							
22	Квартальний комітет №22	1445	Комітет мікрорайону Київський	3356	22	Квартальний комітет №22	1857	Комітет мікрорайону Кабінерний	3917	
23	Квартальний комітет №23	1911		23	Квартальний комітет №23	2060				
24	Квартальний комітет №24	2850	Квартальний комітет Залізничний	2850	24	Квартальний комітет №24	1718	Комітет мікрорайону Центральний	4181	
25	Квартальний комітет №25	2840	Квартальний комітет Б. Хмельницького	3690	25	Квартальний комітет №25	1273			
26	Квартальний комітет №26	850			26	Квартальний комітет №26	630			
27	Квартальний комітет №27	416	Селищний комітет Новий	1374						
28	Квартальний комітет №28	758								
29	Квартальний комітет №29	200								

У К Р А Ї Н А
КРОПИВНИЦЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

Р І Ш Е Н Н Я

від « ____ » _____ 20__ року

№ _____

**Про затвердження Методичних
рекомендацій порядку створення
та легалізації органів самоорганізації
населення у Кропивницькій територіальній громаді**

Відповідно до статті 14 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», частини 12 статті 13 Закону України «Про органи самоорганізації населення», з метою сприяння створенню органів самоорганізації населення та надання організаційно-правової допомоги щодо здійснення їх легалізації у Кропивницькій територіальній громаді, виконавчий комітет міської ради

В И Р І Ш И В:

1. Затвердити Методичні рекомендації порядку створення та легалізації органів самоорганізації населення у Кропивницькій територіальній громаді (далі – Методичні рекомендації), що додаються.
2. Пресс-службі Кропивницької міської ради забезпечити оприлюднення цього рішення на офіційному веб-сайті Кропивницької міської ради.
3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на заступника міського голови _____.

Міський голова _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішення виконавчого комітету

Кропивницької міської ради

№ _____ від «___» _____ 202__ р.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
порядку створення та здійснення легалізації органів самоорганізації
населення у Кропивницькій територіальній громаді****1. Загальні положення**

1.1. Методичні рекомендації порядку здійснення легалізації органів самоорганізації населення у місті Кропивницькому (далі – Методичні рекомендації) визначають основні умови, які необхідно виконати для легалізації органів самоорганізації населення у місті Кропивницькому.

1.2. Методичні рекомендації розроблені відповідно до Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про органи самоорганізації населення» та інших нормативно-правових актів.

1.3. Органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території міста або його частини, для вирішення завдань, передбачених Законом України «Про органи самоорганізації населення» (далі – Закон).

Основними завданнями органів самоорганізації населення є:

- створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
- задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

1.4. Орган самоорганізації населення створюється за територіальною ознакою.

Територією, у межах якої діє орган самоорганізації населення, може бути частина території міста, у межах якої проживають жителі, які обрали цей орган.

Територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення, визначається рішенням Кропивницької міської ради:

- вуличного, квартального комітету – в межах території кварталу, кількох, однієї або частини вулиці з прилеглими провулками в місцях індивідуальної забудови;
- комітету мікрорайону - в межах території окремого мікрорайону, житлово-експлуатаційної організації в містах;
- будинкового комітету - в межах будинку (кількох будинків) в державному і громадському житловому фонді та фонді житлово-будівельних кооперативів;
- комітету району в місті - в межах одного або кількох районів у місті.

2. Ініціювання створення органу самоорганізації населення

2.1. З ініціативою про створення органу самоорганізації населення до Кропивницької міської ради можуть звернутися збори (конференція) жителів за місцем проживання за умови, якщо в них брало участь (було представлено) не менше половини жителів відповідної території, які мають право голосу.

2.2. На зборах (конференції) обирається ініціативна група, члени якої будуть представляти інтереси жителів – учасників зборів (конференції) в міській раді.

2.3. Рішення зборів (конференції) приймається більшістю голосів їх учасників.

2.4. Ініціативна група подає до Кропивницької міської ради:

- заяву про створення органу самоорганізації населення, за примірною формою згідно з додатком 1 до цих Методичних рекомендацій;
- протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про ініціювання створення органу самоорганізації населення із зазначенням основних напрямів діяльності створюваного органу самоорганізації населення за примірною формою згідно з додатком 2 до цих Методичних рекомендацій;
- список учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, серії і номера паспорта громадянина України або паспортних документів іноземця та домашньої адреси кожного учасника зборів (конференції) жителів за примірною формою згідно з додатком 3 до цих Методичних рекомендацій.

3. Надання дозволу на створення органу самоорганізації населення

3.1. Дозвіл на створення органу самоорганізації населення надається Кропивницькою міською радою.

3.2. Питання про створення органу самоорганізації населення розглядається на найближчому засіданні Кропивницької міської ради за участю членів ініціативної групи зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

У рішенні ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення мають бути визначені:

- назва органу самоорганізації населення;
- основні напрями діяльності;
- повноваження та умови їх здійснення;
- територія, в межах якої має діяти орган самоорганізації населення.

3.3. Рішення Кропивницької міської ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення доводиться до відома жителів шляхом розміщення на офіційному веб-порталі Кропивницької міської ради.

3.4. Кропивницька міська рада може відмовити у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення, якщо ініціювання створення органу самоорганізації населення було здійснено з порушенням вимог, встановлених Законом.

3.5. Рішення Кропивницької міської ради про відмову у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення може бути оскаржено до суду в установленому законом порядку.

4. Обрання органу самоорганізації населення

4.1. Орган самоорганізації населення обирається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання на основі загального, рівного виборчого права шляхом таємного голосування жителів, які на законних підставах проживають на відповідній території. Право голосу на виборах мають жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території:

Особами, які на законних підставах проживають на відповідній території є:

члени Кропивницької територіальної громади, місце проживання яких зареєстроване у встановленому порядку на зазначеній території;

фізичні особи, які проживають на відповідній території більше 6 місяців і чисе проживання засвідчують сусіди.

Не мають права голосу жителі, яких визнано судом недієздатними. Загальний склад органу самоорганізації населення визначається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання.

4.2. При обранні делегатів конференцій, які мають проводитися на рівні міста, – один делегат не менше ніж від ста квартир багатоквартирних будинків або будинків індивідуальної забудови.

При обранні делегатів конференцій, які мають проводитися на рівні району в місті або мікрорайону, – один делегат не менше ніж від сорока квартир багатоквартирних будинків або будинків індивідуальної забудови.

При обранні делегатів конференцій, які мають проводитися на рівні кварталу чи вулиці, – один делегат не менше ніж від десяти квартир багатоквартирних будинків або будинків індивідуальної забудови.

При обранні делегатів конференцій, які мають проводитися на рівні будинку, житлового комплексу чи інших дрібніших територій, – один делегат не менше ніж від трьох квартир багатоквартирних будинків.

Квота представництва є мінімальною обов'язковою для проведення конференцій представників територіальної громади в місті Кропивницькому. Квота представництва може бути збільшена ініціаторами скликання конференцій представників територіальної громади.

У разі, якщо кількість мешканців не перевищує 200 осіб, проводяться загальні збори (конференції) на відповідному квартальному комітеті відповідно до ст. 10 Закону України «Про органи самоорганізації населення».

4.3. Орган самоорганізації населення обирається у складі керівника, заступника (заступників) керівника, секретаря, інших членів. Обраними до складу органу самоорганізації населення вважаються особи, які одержали більше половини голосів учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

4.4. Члени органу самоорганізації населення можуть бути достроково відкликані за рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання, що утворили даний орган.

4.5. Переобрання органу самоорганізації населення, відкликання, обрання окремих його членів замість вибулих чи зміна кількісного складу органу самоорганізації населення здійснюється зборами (конференцією) жителів за місцем проживання в порядку, встановленому пунктами 4.1-4.3 цього розділу.

4.6. Збори (конференція) жителів на підставі рішення Кропивницької міської ради про створення органу самоорганізації населення відповідно до Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, цих Методичних рекомендацій затверджують Положення про орган самоорганізації населення.

4.7. У Положенні про орган самоорганізації населення зазначаються:

- назва та юридична адреса органу самоорганізації населення;
- основні завдання та напрями діяльності органу самоорганізації населення;
- права і обов'язки членів органу самоорганізації населення;
- територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення;
- строк повноважень органу самоорганізації населення та порядок їх дострокового припинення;
- порядок використання коштів та іншого майна, порядок звітності;
- порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення;
- інші питання, пов'язані з діяльністю органу самоорганізації населення.

4.8. Контроль за додержанням органом самоорганізації населення Положення про орган самоорганізації населення покладається на Кропивницьку міську раду та її виконавчий комітет.

5. Легалізація органу самоорганізації населення шляхом реєстрації

5.1. Легалізація органу самоорганізації населення є обов'язковою і здійснюється шляхом його реєстрації або повідомлення про заснування.

У разі реєстрації орган самоорганізації населення набуває статусу юридичної особи.

5.2. Реєстрація органу самоорганізації населення здійснюється Центром надання адміністративних послуг міста Кропивницького «Прозорий офіс».

5.3. Для реєстрації органу самоорганізації населення уповноважені зборами (конференцією) жителів за місцем проживання їх представники подають до реєструючого органу заяву за формою згідно з додатком 4.

До заяви про реєстрацію органу самоорганізації населення додаються:

- копія рішення Кропивницької міської ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення;
- протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання з рішеннями про обрання членів органу самоорганізації населення та його персональний склад, про затвердження Положення про орган самоорганізації населення, про обрання уповноважених представників для проведення

реєстрації органу самоорганізації населення (примірна форма протоколу наведена у додатку 6 до цих Методичних рекомендацій);

- Положення про орган самоорганізації населення, затверджене зборами (конференцією) жителів за місцем проживання;

- персональний склад членів органу самоорганізації населення із зазначенням прізвищ, імені та по батькові, року народження, місця проживання за формою згідно з додатком 7 до цих Методичних рекомендацій.

5.4. Заява про реєстрацію органу самоорганізації населення розглядається реєструючим органом у місячний термін з дня подання всіх необхідних документів відповідно до вимог Закону.

5.5. Реєструючий орган може проводити перевірку відомостей, що містяться в поданих на реєстрацію документах.

5.6. За результатами розгляду заяви приймається рішення про реєстрацію або відмову в реєстрації.

5.7. Підставою для відмови у реєстрації є обрання органу самоорганізації населення з порушенням вимог Конституції України, Закону, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших нормативно-правових актів.

5.8. Про результати розгляду заяви реєструючий орган у 10-денний термін з дня прийняття рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації повідомляє уповноважених зборами (конференцією) жителів за місцем проживання їх представників.

5.9. Рішення про відмову у реєстрації органу самоорганізації населення може бути оскаржено у встановленому законом порядку до суду.

5.10. У разі внесення змін до Положення про орган самоорганізації населення до реєструючого органу подаються:

- заява, підписана керівником органу самоорганізації населення;

- протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про затвердження змін до Положення про орган самоорганізації населення, текст змін.

5.11. Реєстрація органу самоорганізації населення як юридичної особи здійснюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

6. Легалізація органу самоорганізації населення шляхом повідомлення про заснування

6.1. Для легалізації органу самоорганізації населення шляхом повідомлення уповноважені представники в установленому порядку подають до виконавчого комітету Кропивницької міської ради письмове повідомлення про заснування відповідного органу самоорганізації населення за примірною формою згідно з додатком 8 до цих Методичних рекомендацій.

До повідомлення про заснування додається протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання з рішеннями про обрання членів органу самоорганізації населення та його персональний склад, а також про затвердження Положення про орган самоорганізації населення.

6.2. Повідомлення про заснування органу самоорганізації населення повинно бути підписано головою та секретарем зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

7. Строк повноважень органу саморганізації населення

7.1. Орган самоорганізації населення обирається терміном на строк повноважень Кропивницькою міською радою, якщо інше не передбачено рішенням Кропивницької міської ради чи Положенням про орган самоорганізації населення.

7.2. Повноваження органу саморганізації населення можуть бути достроково припинені у разі:

- невиконання рішень Кропивницької міської ради та її виконавчого комітету - за рішенням Кропивницької міської ради;

- невиконання рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання або невиконання своїх повноважень, а також саморозпуску - за рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання;

- порушення Конституції і законів України, інших актів законодавства - за рішенням суду.

7.3. Орган самоорганізації населення припиняє свої повноваження також у разі перебудови або реорганізації будинків, вулиць, кварталів, мікрорайонів, районів у місті, у межах яких вони діють, якщо така перебудова, реорганізація пов'язана з відселенням (переселенням) жителів, які брали участь у зборах (конференції), що заснували цей орган.

7.4. Дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення тягне за собою припинення діяльності цього органу.

7.5. Діяльність органу самоорганізації населення припиняється відповідно до цього Закону та Положення про орган самоорганізації населення.

Додаток 1 до Методичних
рекомендацій

Кропивницька міська рада

Ініціативної групи зі створення
органу
самоорганізації населення

_____

_____

(назва ОСН)

_____

_____

_____

(ПІБ, місце проживання, контактний номер
телефона голови ініціативної групи по створенню
ОСН)

ЗАЯВА **про створення органу самоорганізації населення**

Відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення» на виконання рішення зборів жителів за місцем проживання від «___» _____ 20__ року з ініціювання створення органу самоорганізації населення просимо надати дозвіл на створення органу самоорганізації населення «_____» _____».

Додатки на ___ арк.:

1. Протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про ініціювання створення органу самоорганізації населення від «___» _____ 20__ року.
2. Список учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

Голова зборів

_____

/підпис/

_____

/ПІБ/

Секретар зборів

_____

/підпис/

_____

/ПІБ/

ПРОТОКОЛ № 1
зборів мешканців за місцем проживання з ініціювання створення органу
самоорганізації населення

«___» _____ 20__ р.

м. Кропивницький

ПРИСУТНІ: учасники зборів – жителі за місцем проживання у кількості
___ осіб.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

1. Про обрання головуючого та секретаря зборів.
2. Про ініціювання створення органу самоорганізації населення (далі – ОСН).
3. Про визначення основних напрямів діяльності ОСН.
4. Про обрання ініціативної групи для представлення інтересів жителів у Кропивницькій міській раді.

По питанню 1. Про обрання головуючого та секретаря зборів
СЛУХАЛИ:

1. _____, який(а) запропонував(ла) обрати:

(ПІБ)

головуючим зборів – _____

(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

2. _____, який(а) запропонував(ла) обрати:

(ПІБ)

секретарем _____ зборів – _____

(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Обрати головою зборів: _____

(ПІБ)

2. Обрати секретарем зборів: _____

(ПІБ)

По питанню 2. Про ініціювання створення ОСН

СЛУХАЛИ: _____, який(а) запропонував(ла):

(ПІБ)

ініціювати створення ОСН з назвою «_____»

та закріпити територію його діяльності в межах:

будинку (будинків) № _____ по вулиці (вулицях) _____.

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Ініціювати створення ОСН з назвою
«_____»
та закріпити територію його діяльності в межах:
будинку (будинків) № _____ по вулиці (вулицях) _____.

По питанню 3. Про визначення основних напрямів діяльності ОСН

СЛУХАЛИ: _____, який(а) запропонував(ла)
(ПІБ)

основними напрямками діяльності ОСН «_____»
(назва ОСН)

відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення»
визначити:

- створення необхідних умов для участі мешканців у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
- задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб мешканців шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- участь у реалізації соціально - економічних, культурних програм розвитку відповідної території.

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Основними напрямками діяльності ОСН «_____»
(назва ОСН)

відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення»
визначити:

- створення необхідних умов для участі мешканців у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
- задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб мешканців шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;
- участь у реалізації соціально - економічних, культурних програм розвитку відповідної території.

По питанню 4. Про обрання ініціативної групи для представлення інтересів жителів у Кропивницькій міській раді

СЛУХАЛИ: _____, який(а) запропонував(ла)
(ПІБ)

обрати для представлення інтересів жителів у Кропивницькій міській раді ініціативну групу у кількості 3-х осіб в такому персональному складі:

- 1) _____ - голова ініціативної групи,
(ПІБ)
- 2) _____,
(ПІБ)

3) _____.
(ПБ)

Ініціативній групі звернутись до Кропивницької міської ради для надання дозволу на створення ОСН « _____ »
(назва ОСН)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Обрати для представлення інтересів жителів у Кропивницькій міській раді ініціативну групу у кількості 3-х осіб в такому персональному складі:

1) _____ - голова ініціативної групи,
(ПБ)

2) _____,
(ПБ)

3) _____.
(ПБ)

Ініціативній групі звернутись до Кропивницької міської ради для надання дозволу на створення ОСН « _____ »
(назва ОСН)

Голова зборів

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

Секретар зборів

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

Підписи учасників зборів

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

_____
/підпис/

_____
/П.І.Б./

Додаток 4 до Методичних
рекомендацій

Кропивницька міська рада

Ініціативної групи зі створення
органу
самоорганізації населення

_____

_____

(назва ОСН)

_____

_____

(ПІБ, місце проживання, контактний номер
телефона голови ініціативної групи по створенню
ОСН)

ЗАЯВА **про реєстрацію органу самоорганізації населення**

Відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення», рішення зборів жителів за місцем проживання від «__» _____ 20__ року про обрання членів та затвердження Положення органу самоорганізації населення просимо зареєструвати орган самоорганізації населення «_____» _____».

(назва ОСН)

Додатки на ___ арк.:

1. Копія рішення Кропивницької міської ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення;

2. Протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання з рішеннями про обрання членів органу самоорганізації населення та його персональний склад, про затвердження Положення про орган самоорганізації населення, про обрання уповноважених представників для проведення реєстрації органу самоорганізації населення;

3. Положення про орган самоорганізації населення, затвержене зборами (конференцією) жителів за місцем проживання;

4. Персональний склад членів органу самоорганізації населення із зазначенням прізвищ, імені та по батькові, року народження, місця проживання.

Голова зборів

_____

/підпис/

_____

/ПІБ/

Секретар зборів

_____

/підпис/

_____

/ПІБ/

Додаток 5 до Методичних рекомендацій

ЗАТВЕРДЖЕНО

протокол зборів

від «___» _____ 20__ року №

_____

**ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
про орган самоорганізації населення**

« _____ »
/назва ОСН/

1. Загальні положення

1.1. _____
(назва ОСН)

є органом самоорганізації населення (далі – ОСН) та діє в межах території, визначеної рішенням міської ради від _____ 20__ р. № _____ «Про _____», а саме: будинок (будинки) № № _____ по вулиці _____ у місті Кропивницькому.

1.2. Основним завданнями та напрямками діяльності ОСН є:

- створення умов для участі жителів визначених у рішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;
- задоволення соціальних, культурних, побутових і інших потреб жителів шляхом сприяння в наданні їм відповідних послуг;
- участь в реалізації соціально-економічного, культурного розвитку району, інших міських програм.

1.3. ОСН діє на підставі Конституції України, Закону України «Про органи самоорганізації населення», інших нормативно-правових актів України, актів Кропивницької міської ради та її виконавчого комітету, Кропивницького міського голови, цього Положення, рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

1.4. Організація та діяльність ОСН ґрунтується на принципах: законності; гласності; добровільності щодо взяття окремих повноважень Кропивницької міської ради; територіальності; виборності; підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами; підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями, які обрали орган самоорганізації населення; фінансової та організаційної самостійності.

1.5. Юридична адреса/місцезнаходження ОСН: _____.

1.6. ОСН є юридичною особою та набуває прав юридичної особи з дня реєстрації, яка відбувається в порядку, встановленому законодавством України.

1.7. ОСН може від свого імені укладати договори, набувати майнові та особисті немайнові права і нести обов'язки, пов'язані з його діяльністю, бути позивачем та відповідачем у суді.

1.8. ОСН має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та інші реквізити.*

2. Повноваження ОСН

2.1. Власні повноваження органу самоорганізації населення:

- представляти разом з депутатами інтереси жителів будинку, вулиці, мікрорайону, району міста у Кропивницькій міській раді та її виконавчих органах, місцевих органах виконавчої влади;

- сприяти додержанню Конституції та законів України, реалізації актів Президента України та органів виконавчої влади, рішень Кропивницької міської ради та їх виконавчих органів, розпоряджень міського голови, рішень, прийнятих місцевими референдумами;

- вносити у встановленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку міста та проектів місцевого бюджету;

- організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, проведення робіт з благоустрою, озеленення та утримання в належному стані садиб, дворів, вулиць, площ, парків, кладовищ, братських могил, обладнанні дитячих і спортивних майданчиків, кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами тощо; з цією метою можуть створюватися тимчасові або постійні бригади, використовуватися інші форми залучення населення;

- організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони пам'яток історії та культури, ліквідації наслідків стихійного лиха, будівництві і ремонті шляхів, тротуарів, комунальних мереж, об'єктів загального користування із дотриманням встановленого законодавством порядку проведення таких робіт;

- здійснювати контроль за якістю надаваних громадянам, які проживають у жилих будинках на території діяльності ОСН, житлово-комунальних послуг та за якістю проведених у зазначених жилих будинках ремонтних робіт;

- надавати допомогу навчальним закладам, закладам та організаціям культури, фізичної культури і спорту у проведенні культурно-освітньої, спортивно-оздоровчої та виховної роботи серед населення, розвитку художньої творчості, фізичної культури і спорту; сприяти збереженню культурної спадщини, традицій народної культури, охороні пам'яток історії та культури, впровадженню в побут нових обрядів;

- організовувати допомогу громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військовослужбовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, іншим вразливим групам населення вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування;

- надавати необхідну допомогу органам пожежного нагляду в здійсненні протипожежних заходів, організовувати вивчення населенням правил пожежної безпеки, брати участь у здійсненні громадського контролю за додержанням вимог пожежної безпеки;

- сприяти відповідно до законодавства правоохоронним органам у забезпеченні ними охорони громадського порядку;
- розглядати звернення громадян, вести прийом громадян;
- вести облік громадян за віком, місцем роботи чи навчання, які мешкають у межах території діяльності ОСН;
- сприяти депутатам Кропивницької міської ради в організації їх зустрічей з виборцями, прийому громадян і проведенні іншої роботи у виборчих округах;
- інформувати громадян про діяльність ОСН, організовувати обговорення проектів його рішень з найважливіших питань.

2.2. ОСН набуває власних повноважень з дня його легалізації шляхом його реєстрації або повідомлення про заснування**.

3. Структура та організація діяльності ОСН

3.1. Формою роботи ОСН є засідання.

3.2. Засідання ОСН скликаються його керівником або заступником керівника в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал.

3.3. Засідання ОСН є правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини його загального складу.

3.4. Для забезпечення роботи ОСН може утворювати комісії, робочі групи, інші свої органи.

3.5. ОСН з питань, віднесених до його повноважень, може приймати рішення організаційно-розпорядчого характеру.

3.6. Рішення ОСН вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини загального складу цього органу.

3.7. Рішення ОСН, що не відповідають чинному законодавству або прийняті з питань, не віднесених до його повноважень, зупиняються Кропивницькою міською радою з одночасним зверненням до суду про скасування такого рішення.

3.8. Члени ОСН виконують свої обов'язки на громадських засадах.

3.9. За рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання керівник і секретар цього органу можуть працювати в ньому на постійній основі з оплатою їх праці за рахунок коштів, переданих ОСН.

3.10. Керівник ОСН – особа, яка обирається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання та очолює ОСН і наділена відповідними повноваженнями у здійсненні організаційно-розпорядчих функцій в порядку, передбаченому Положенням про цей орган.

3.12. Керівник ОСН:

- організовує роботу цього органу;
- скликає і проводить його засідання;
- організовує виконання рішень ОСН;
- є розпорядником коштів, підписує рішення та інші документи ОСН;
- представляє цей орган у відносинах з фізичними і юридичними особами;
- виконує доручення ОСН;

- здійснює інші повноваження, визначені цим та іншими законами України, а також прийнятим відповідно до них Положенням.

3.13. У разі відсутності керівника ОСН або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин його повноваження виконує заступник керівника або секретар в порядку і межах, передбачених Положенням.

3.14. Повноваження секретаря ОСН:

- організовує підготовку засідання ОСН та питань, що виносяться на його розгляд;

- забезпечує ведення діловодства;

- забезпечує своєчасне доведення до відповідних підприємств, установ та організацій і фізичних осіб рішень ОСН;

- контролює виконання рішень ОСН;

- виконує інші передбачені Положенням обов'язки.

3.15. У разі відсутності керівника ОСН та його заступника або неможливості виконання ними своїх обов'язків з інших причин повноваження керівника цього органу в порядку і межах, передбачених Положенням, виконує секретар.

3.16. Члени ОСН мають право брати участь у засіданнях Кропивницької міської ради та їх виконавчих органів, що стосуються їх діяльності, а також при розгляді питань, ініційованих органом самоорганізації населення, з правом дорадчого голосу.

4. Строк повноважень органу самоорганізації населення та порядок їх дострокового припинення

4.1. ОСН обирається терміном на строк повноважень Кропивницької міської ради.

4.2. Повноваження ОСН можуть бути достроково припинені у разі:

- невиконання рішень Кропивницької міської ради та її виконавчого комітету – за рішенням Кропивницької міської ради.

- невиконання рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання або невиконання своїх повноважень, а також саморозпуску – за рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання;

- порушення Конституції і законів України, інших актів законодавства – за рішенням суду.

4.3. ОСН припиняє свої повноваження також у разі перебудови або реорганізації будинків, вулиць, кварталів, мікрорайонів, районів у місті, у межах яких вони діють, якщо така перебудова, реорганізація пов'язана з відселенням (переселенням) жителів, які брали участь у зборах (конференції), що заснували цей орган.

4.4. Дострокове припинення повноважень ОСН тягне за собою припинення діяльності цього органу.

Голова ОСН

_____ /підпис/

_____ /ПІБ/

Секретар ОСН

_____

_____

ПРОТОКОЛ № 2
зборів мешканців за місцем проживання про обрання членів та
затвердження Положення органу самоорганізації населення

«__» _____ 20__ р.
 Кропивницький

М.

ПРИСУТНІ: учасники зборів – жителі за місцем проживання у кількості
 ___ осіб.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

1. Про обрання членів органу самоорганізації населення (далі – ОСН).
2. Про затвердження Положення ОСН.
3. Про обрання уповноважених представників для проведення реєстрації ОСН.
4. Про визначення назви, юридичної адреси та видів діяльності ОСН.*

По питанню 1. Про обрання членів ОСН

СЛУХАЛИ:

1. _____, який(а) запропонував(ла) обрати:

(ПІБ)

головою ОСН – _____

(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

2. _____, який(а) запропонував(ла) обрати:

(ПІБ)

заступником голови ОСН – _____

(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

3. _____, який(а) запропонував(ла) обрати:

(ПІБ)

секретарем ОСН – _____

(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

4. _____ який(а) запропонував(ла) обрати:

(ПІБ)

іншими членами ОСН – _____

(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Обрати наступний персональний склад ОСН:

Голова ОСН _____,

(ПІБ)

Заступник Голови ОСН _____,
(ПІБ)
Секретар ОСН _____,
(ПІБ)
Інші члени ОСН _____.
(ПІБ)

По питанню 2. Про затвердження Положення про ОСН

СЛУХАЛИ: _____, який(а) запропонував(ла)
(ПІБ)
затвердити Положення про ОСН – « _____ », що додається.
(назва ОСН)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити Положення про ОСН – « _____ », що додається.

По питанню 3. Про обрання уповноважених представників для проведення реєстрації ОСН.

СЛУХАЛИ: _____, який(а) запропонував(ла)
(ПІБ)
обрати уповноважених представників для проведення реєстрації ОСН в такому персональному складі:

- 1) _____,
(ПІБ)
- 2) _____.
(ПІБ)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Обрати уповноважених представників для проведення реєстрації ОСН в такому персональному складі:

- 1) _____,
(ПІБ)
- 2) _____.
(ПІБ)

*По питанню 4. Про визначення назви, юридичної адреси та видів діяльності ОСН

СЛУХАЛИ: _____, який(а) запропонував(ла):
(ПІБ)

1. Визначити назву ОСН – « _____ »),
2. Визначити юридичну адресу ОСН: _____,
3. Визначити види діяльності ОСН : _____.
(за КВЕД)

ГОЛОСУВАЛИ: «за» – ____, «проти» – ____, «утримались» – ____.

УХВАЛИЛИ:

1. Визначити назву ОСН – «_____»,
2. Визначити юридичну адресу ОСН : _____,
3. Визначити види діяльності ОСН : _____.
(за КВЕД)

Голова

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

Секретар

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

Інші учасники зборів

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

_____	_____
/підпис/	/П.І.Б./

*Питання 4 включаються до порядку денного зборів у випадку проведення легалізації ОСН шляхом реєстрації.

Додаток 7 до Методичних
рекомендацій

**ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД
органу самоорганізації населення**

« _____ »
/назва ОСН/

Голова

_____
/прізвище, ім'я, по батькові, рік народження,
місце проживання, контактний телефон/

Заступник голови

_____
/прізвище, ім'я, по батькові, рік народження,
місце проживання, контактний телефон/

Секретар

_____
/прізвище, ім'я, по батькові, рік народження,
місце проживання, контактний телефон/

Члени:

1. _____
/прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце проживання, контактний телефон/

2. _____
/прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце проживання, контактний телефон/

3. _____
/прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце проживання, контактний телефон/

Голова

_____
/підпис/ _____ /ПІБ/

Секретар

_____
/підпис/ _____ /ПІБ/

Додаток 8 до Методичних
рекомендацій

Виконавчий комітет Кропивницької
міської ради

Голови органу самоорганізації
населення

_____

(назва ОСН)

_____

(ПІБ, місце проживання, контактний номер
телефона голови ОСН)

ПОВІДОМЛЕННЯ про заснування органу самоорганізації населення

Відповідно до Закону України «Про органи самоорганізації населення», рішення Кропивницької міської ради від «__» _____ року №__ «Про _____», враховуючи рішення зборів (конференції) жителів за місцем проживання від «__» _____ року №__ «_____», повідомляємо про заснування на території міста Кропивницького органу самоорганізації населення:

- а) «Будинковий комітет _____» в межах будинку № _____ (будинків № №__) по вул. _____;
- б) «Вуличний комітет _____» в межах вулиці _____ (вулиць, частини вулиці _____);
- в) «Квартальний комітет «_____» в межах території кварталу, обмеженого вулицями _____;
- г) «Комітет _____ району в місті Кропивницькому» в межах одного або кількох районів у місті.

Додаток: Протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання з рішеннями про обрання членів органу самоорганізації населення і його персональний склад та про затвердження Положення про відповідний орган.

Голова ОСН

_____

/підпис/

_____

/ПІБ/

Секретар ОСН

_____

/підпис/

_____

/ПІБ/

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління та місцевого самоврядування

ДЕМОНСТРАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

до кваліфікаційної роботи магістра
спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

на тему:

*«Органи самоорганізації населення
в системі місцевого самоврядування в Україні»*

Виконавець:

студент групи 281м-22з-1 ІДУ _____ О. В. Голуб

Керівник роботи:

д.держ.упр, професор,
професор кафедри
державного управління
і місцевого самоврядування _____ Т.В.Маматова

Допущено до захисту на ЕК «___» _____ 2023 р.

Завідувач кафедри
д.держ.упр, професор _____ І.А.Чикаренко

Дніпро
2023